

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET ÉVKÖNYVE 2024

Szeged, 2025

**TANULMÁNYOK CSONGRÁD MEGYE
TÖRTÉNETÉBŐL
LIII.**

Kötetünk kiadását anyagi támogatásban részesítették:

BETHLEN GÁBOR ALAPKEZELŐ ZRT.
SZEGED VÁROS KÖZÖSSÉGÉÉRT KÖZALAPÍTVÁNY

Programjaink megvalósulását támogatták:

BETHLEN GÁBOR ALAPKEZELŐ ZRT
CSENGELE KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA
CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYE ÖNKORMÁNYZATA
CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGJAI
CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLETET
ADÓJUK 1%-ÁVAL TÁMOGATÓK

CSONGRÁD VÁROS

DÓC KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

DUGONICS ANDRÁS PIARISTA GIMNÁZIUM,
ALAPFOKÚ MŰVÉSZETI ISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

HONISMERETI SZÖVETSÉG

KELLER LAJOS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT ÉS KÖNYVTÁR, MINDSZENT
MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA
HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

SOMOGYI KÁROLY VÁROSI ÉS MEGYEI KÖNYVTÁR
SZEGED MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA
KULTURÁLIS TÁMOGATÁSI KERET

SZEGEDI EGYETEM

SZEGEDI EGYETEM BTK NÉPRAJZI
ÉS KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIAI TANSZÉK

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület évkönyve

2024

Szerkesztette:
Gergelyné Bodó Mária

Szeged, 2025

SZERKESZTŐ: *Gergelyné Bodó Mária*

A FOTÓKAT KÉSZÍTETTÉK: *Firbás Zoltán, Gergelyné Bodó Mária, Kiss Árpádné, Lantos Imre, Linczer Jánosné, Lőkös Sándorné*

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: *Bernáth Z.*

NYOMÁS, KÖTÉS: Innovariant Nyomdaipari Kft.

KIADÁS ÉVE: 2025

KIADTA: Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és Magyar Nemzeti Levéltár
Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára

FELELŐS KIADÓK: *dr. Marjanucz László* elnök és *dr. Biernacki Karol* igazgató

ISSN 0133-414X

ELŐSZÓ

Egyesületi működésünk fontos bizonyítéka a munkánkat reprezentáló évkönyv rendszeres megjelenése. A 2024. év eseményeinek összefoglalója a megszokott műfaji szerkezetben láttatja honismereti munkánk különböző területeit.

Hagyományos rend szerint előbb a tanulmányok kaptak helyet kötetünkben. Tagjaink érdeklődése és a témában való jártassága szerint különböző tartalmú írásokat tudtunk közölni. A „tanya” téma Szeged múltjának természetes hozadéka. Ezzel kapcsolatos írásunk újdonsága, hogy egy tanya szocialista kori működését rajzolja meg, elsősorban a háztartás és gazdálkodás műszaki kiszolgálása szempontjából.

Különlegesnek tekintjük Szeged ipartörténete, - a bemutatás alapján- egyik kiemelkedő szakemberének életpályáját. A rövid írás terjedelmével fordítottan arányos hiátusra hívja fel a figyelmet: az 1956 utáni Szeged műszaki-gazdasági életét befolyásoló, nagytudású szakemberek csöndben és mélyben végzett munkáinak számbavételére.

1848, az Ormós Zsigmondról, a 19. századi Délvidék utolsó polihisztoráról írt tanulmány révén került kötetünkbe. Arad és Temesvár tekintti őt múltja kiemelkedő alakjának, kinek közéleti munkássága súlyponteltolódását az irodalom és szellemi mozgalmak országos szintű alakításának irányába alapos szakirodalmi tájékozódás alapján elemzi a szerző.

A Marosleléről szóló tanulmány a két világháború közötti püspöki uradalom történetébe ágyazva szól a falu általánosabb viszonyairól. Fő tanulsága, hogy művelési ágak megoszlása, az üzem gépesítettsége és a munkaszervezés módja (kiváló jószágigazgatóinak is köszönhetően) kiemelkedő színvonalon állt.

Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak Egyesülete a honismeret nagy tisztelettel övezett ága. Nemes szándéka történeti emlékméntés a magyar múlt már letűnt, vagy afelé haladó falvai érdekében. Ennek volt jelentős eseménye a Kisfecskes falu emlékét kőbe vésve őrző oszlop avatása. Keletkezés-pusztulás többszöri forгатagában a török csapás számolta fel végleg a középkor óta létező falu önálló életét.

Külön tematikus egységet képvisel évkönyvünkben a szegedi néprajzkutatókhoz kapcsolódó beszámoló-együttes. Nem annyira tanulmányok ezek, mint inkább tudományos ismertetőik. Mint a tudományág rangos hazai képzési és kutatási színtere indult útjára a szegedi egyetemen a néprajzi oktatás (1921), folytatódott „Néptani Tanszék” néven (1929), s tanít és kutat azóta is, napjainkig terjedően. Ezt szemléltetik az oktatási tanrendek, míg egy rövid szakmai jegyzet a jelenségek néprajzi megközelítésének új tudományos szemléletére: a társadalmi kultúra vizsgálatára, hívja fel a figyelmet. Így az írásokból a „néptan” száz évre menő múltjának és jelenének szakszerű összefoglalóját ismerheti meg az olvasó.

Új elemmel bővült idei évkönyvünk, mert állandó rendezvényünk, a „Tanári Műhely” konferenciáján elhangzott előadások közül néhányat itt közlünk. A honismeret iskolai alkalmazásának sokrétűségét mutatják tanárkollégáink rövid írásai.

A Janikovszky Éva Kollégium eleve sokfajta érdeklődésű, származású diákok gyűjtőhelye Szegeden, akiket az internátus vezetése viszont egycélú programba, a városi kultúra megismerésének iskolán kívüli megismerésébe vont bele.

A külhoni magyar pedagógusok állandó résztvevői a „Tanári Műhelynek”, és szamosújvári kollégánk a település történelmében kiemelkedő szerepet játszó személyekről (Fráter György, Rózsa Sándor) ismerteti a legújabb történettudományi álláspontokat.

A Téka Szórványkollégiumban folyó munka a „megoldás” munkája. Ezt alapíthatja meg az erről szóló írást olvasó. A magyar nyelv és kultúra tanulása végett beiratkozott diákok számára a Kollégium az iskolai képzés teljes vertikumát átfogó iskolaközpontként működik, szinte fölbecsülhetetlen kulturális és nemzeti gyarapodással.

Szólyospálosról a fontosabb helyi történeti és jelenkori viszonyokat jól ismerő, azokat szakszerűen tolmácsoló kolléga beszámolóját olvashatjuk, melynek, a címbe foglalt indítéka, akár „vallomásszerűséget” is sugallhat.

A makói középiskolások „Helytörténeti Köre” által szervezett helytörténeti kirándulások tapasztalatát összegző írás megállapítása: a bővülő, és tudományos alapokon nyugvó tudásszerzés és a szűkebb pátriához való ragaszkodás egymást erősítő hatásokat vált ki.

Szeged „víz” köré szerveződő természeti adottságait, összefüggéseit játékosan elért tudáskifejtéssel is meg lehet ismerni. Ezt példázza az e témát taglaló írás, Szeged ismert „víz” kultúrájához reprezentáló alkotások bemutatásával.

Évkönyvünk egyéb rovataiban könyvajánlókat olvashatunk, és tényszerű felsorolás ismerteti egyesületünk fontosabb évközi szervezeti eseményeit, közéleti fontosságú eseményeinek (kitüntetések, új tagok) személyi vonatkozásait.

2025. augusztus 17.

MARJANUCZ LÁSZLÓ

TANULMÁNYOK

EMLEKKŐAVATÁS KOMLÓS-(KIS-)FECSKÉSEN

*„Az e hely közelében állt Komlósfecskés emlékkét őrzi a Farkaslakáról hozott kő.
Állította a Mezőhegyesi Hagyománytisztelők Közössége
Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak Egyesülete”
2024*

Immáron 2010 után, amikor Fűpereg, az elpusztult középkori település helyének megjelölésére állítottunk emlékkövet, 2024. május 31-én, másodszor jöttünk össze Mezőhegyes határában emlékkő elhelyezésére. Komlós- vagy Kis-fecskés falut a középkorban virágzott többszöri elnéptelenedés és újra település után végül a tizenötéves háború idején a Maros mentére helyezett tatár csapatok égették fel, és utána már nem népesítették be területét. A török kiűzése után mivel korábbi birtokosai nem tudták megváltani, kincstári birtok, majd az 1784-ben alapított Ménesbirtok része lett.

Komlós-(Kis-)fecskés története egyrészt példaként szolgál számos dél-alföldi település középkortól az újkorig terjedő történetének bemutatásához, másrészt példát ad arra a fáradozásra, amelynek eredményeként az elpusztult település helyét, hogy ne vesszen a feledés homályába, jellel örökítették meg.

Komlósfecskés egy korábbi nagyobb Fecskés nevű földön (terra) települt, ahol Mogyorósfecskést is alapították, akárcsak a Pereg nevű földön Kaszape-

reget, Kis- és Nagypereget és Fűpereget, a Kopáncs nevű földön pedig Rét- és Mezőkopáncsot, vagy Algyőt és Felgyőt Győ területén. Mogyorósfecskés helyén Szent Tibor kezdeményezésére és a kardoskúti polgármester megvalósításával szép ünnepség keretében helyeztünk el emlékkövet. A lakosok a folyóktól távol a vizet bővíző kutakból nyerték, amelyeket a Maros hordalékkúpján, a hegyekből a föld alatt áramló vizek tápláltak. E települések kezdeti időszakáról, amint a mi esetünkben is, régészeti feltárás eredményei tájékoztatnak, amelyekből megtudjuk, hogy már a kora Árpád-korban lakták őket. Sőt esetleg kis templomuk lehetett, mint Komlósfecskés esetében. Az írott forrásokba e települések nevei jóval később, a 13–15. század között kerültek be, mégpedig legtöbbször birtokjogi események következtében. A falunkban erre 1450-ben került sor, amikor Hunyadi János tűnik fel birtokosaként. Ezután többször szerepel a falu neve, amikor Hunyadi familiárisok kezére került.

A magyar–török hatalomváltás után a tizenöt éves háború idejéig viszonylagos nyugalomban élt a tájék lakossága, 1567-ben például 25, 1579-ben pedig 28 családot jegyeztek fel a török adóösszeírók Kisfecskésen, ami az elfogadott családonkénti ötös szorzószámmal 130–140 lakost jelentett. Magyarok éltek a faluban, amint a környező településeken egyaránt.☐

Az emlékkő avatásának ünnepségét mint általában az efféle rendezvényeket tervezés és szervezés előzi meg. Az emlékkő állítása fejben, gondolatban születik meg. Mindenekelőtt az egykori település kiválasztása történik meg. Esetünkben a választást erősítette, hogy helyét máig régészeti hagyaték őrzi. Már a 19. század végén a nagy tiszteletű vásárhelyi lelkész és jeles tudós Szeremlei Sámuel kérésére ásott itt Oláh Imre vásárhelyi gimnáziumi tanár, majd – Kerekes György előadásából ismeretes – további ásatások következtek be. A 15. század közepétől oklevelekbe foglalták nevét. A továbbiakban fontos lépés volt az emlékhely kijelölése. Esetünkben két szintér adódott. Egy hármasság útágazás és egy ligetes terület. Végül dr. Nagy Endre rendkívül bölcsen szólt az országút melletti kis ligetnél, amellyel szemben egy renoválásáért kiáltó régi magtár áll: itt van a buszmegálló. Ezzel érthető módon eldőlt a hely kérdése.

Az emlékhely létrehozásában célszerű, hogy több szervezet működjön közre. Esetünkben a Mezőhegyesi Hagyománytisztelők Közössége Papp Józseffel és feleségével, Eszterrel az élen, valamint az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak Alapítvány (képviselte Sójáné Dux Ágnes) fogott össze. Az előbbinek motorjaként Papp József agrármérnök, vállalkozó az emlékhely kialakítását és az emlékkő elhelyezését, valamint felirata bevésésének intézését vállalta, az egyesület anyagi támogatást nyújtott, és az ünnepség szervezésében vett részt. Farkaslakáról Hadnagy Ernő fuvarozta a több tonnás zöldesszürke követ Mezőhegyesre régi baráti kapcsolatok (Papp József, Sándor Tivadar atya, Kovácsné dr. Faltin Erzsébet) melegen tartása és magyar összefogás jegyében. A kő Tamási Áron

szülőhelyéről érkezett, feliratában örökké felhívja a kiváló író személyére a figyelmet. „Bár szétszakítva vagyunk, mégis összetartozunk.”

A május 31-i ünnepség – moderátori szerepét Zsóriné Kovács Mária látta el – szintén közös összefogással valósult meg. Programját a meghívó részletezi. Papp József borjúnevelési telephelyén Kerekes György mérnök úr tartott tudományos értékű kiváló előadást Komlósfecskés és környéke történetéről, amelyben a régészeti koroktól a ménesbirtok megalapításáig terjedő idő eseményeiről tartott vetített képes érdekfeszítő előadást. Ezután autókkal indultunk az avatás színhelyére, ahol hangosítással szóló zene és árnyékos helyen ülőhelyek várták az érkezőket. Az avató ünnepség a Himnusszal indult, majd Papp István Tibor polgármester mondott köszöntő beszédet kiemelve, hogy most már tudjuk, hogy Mezőhegyes története nem a ménesbirtok alapításával kezdődött. Ezt követte az avató beszéd, amelyet jómagam tartottam.

Az ünnepi műsort Kerekes Ildikó Csóri Sándor versével, Balogh Zoltán szaxofon játékával és Szász-Domosi Anna színésznő versmondásával színesítette. Az emlékkövet nagy taps közepette Hadnagy Ernő és Papp József leplezte le. Áldást mondott Főtisztelendő Sándor Tivadar atya, Arad–Gáj nyugalmazott plébánosa, aki Boldog Gizellának, Szent István feleségének ereklyéjét kézben tartva kereszt jellel mondott áldást felhívva a figyelmet történelmünkre és megmaradásunkra. Egyúttal elmondta az ereklye Aradra kerülésének rövid történetét. Nagytiszteletű Erdősi Tibor lelkész a kezében tartott Bibliából olvasott fel és magyarázott az ünnepi esemény fényét erősítő idézetet, és áldást mondott. A programot a Szózat zárta.

A lélekemelő ünnepség az említett telephelyen lévő lugasban agapéval és baráti beszélgetéssel zárult. Köszönet érte mindazoknak, akik fáradozásukkal hozzájárultak a szép nap sikeréhez.

BLAZOVICH LÁSZLÓ

Az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvakért Egyesület szellemiségét a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület veszi át. Jelenti ez e tanulmány közzétételét, és jelenti azt is, hogy jövő évi tanulmányutunk alkalmával a vármegyénkben, elpusztult falvak helyén, állított emlékköveket szeretnénk felkeresni.

ZÁKÁNYSZÉKI TANYÁNK

A tanyánkat (házat, földet) 1982-ben vásároltuk meg. 1982-től 2024-ig „modernizáltuk” azt. Az eredeti épület megépülésekor csak a főépület létezett, és elődeink később a család szaporodásával toldalékokat építettek hozzá és gazdasági épületeket. Mára mi ugyanide kanyarodtunk vissza, csak a főépület van meg, de sokkal magasabb színvonalon működtetve. Ennek folyamata e dolgozat tárgya.

A tanyás rendszer rövid történelmi áttekintése

Juhász Antal: Szegedi táj tanyái című műve szerint a török korban főleg a juh- és szarvasmarhatartás (teleltető, szénáztató gazdaságok, sőt szántottak is) és a méhészet volt jellemző a mai Homokhátságon. A szegedi határ tanyásodásának az alapjai itt keresendők. E települések nagyobbik felének népessége, jelentős részben szegedi gyökerű. A XVIII. sz. elejétől Szeged városához tartozott Zákány pusztája is. A földek magán birtokba kerültek. A szegedi városhatár ekkor 142000 kat. holdas kiterjedésű volt, (hektár /ha/ =1,737727702 kat. hold), melynek egy része a jegyzetünkben szereplő homokhátság. De más elbírálás alá esik és más tulajdonviszonyok, gazdálkodási módok alakultak ki a határ kötött talajú, fekete földi részein, (pl.: közvetlen a város melletti fekete földek, vagy a Torontál vármegyétől bérelt területen, pl. Szőregen), és más a homokhátságon. Szeged környékének alakulása a fekete földeken és a homokhátságon, a föld különbözősége miatt, más irányt vett. A feketeföldi szántóföldeken a parcel-lák fölaprózódásukkal nem voltak alkalmasak tanyai építkezésekre. Ezért tanyák, többségében csak a homokon épültek. A jóságok takarmányozása és a takarmányok biztonságos tárolása határozta meg a telkeken emelt építmények jellegét is. A XIX. sz. elejére a telekosztódás következtében kialakult egy igen változatos méretű 10-100 holdas birtokrendszer a homokhátságon, majd ez még tovább osztódott az örökösök között. Az 1848-as szabadságharc bukása után a városi polgárok a tanyákra tudtak menekülni a jelentős közterhek viselése elől, a hatóságok kísérletet tettek a tanyák felszámolására. A tanyafejlődés újabb hulláma a szegedi árvíz (1879) után bontakozott ki. A víz elől menekülők nagy része nem is tért vissza városba. Nyilvántartási szempontból szükségessé vált és elodázhatatlan volt, így 1887-ben elkészült a város külterületi házszámjegyzéke Zákányról: házszám 395; szélmalom 8; száraz malom 5; gazdasági csőszház 1; szőlőbeli csőszház 18; iskola 1. A nagy települési változások az 1950. évi közigazgatási átszervezéssel történnek, a nagy tanyai népességű alföldi települések határában számos önálló tanácsal rendelkező községet létesítettek: pl. Kiskundorozsmából 4 tanyaközség vált önállóvá: Bordány, Forráskút, Üllés, Zsombó. Szeged határából 9 tanyaközség: Ásotthalom, Domaszék, Mórahalom, Röske,

Ruzsa, Zákányszék, Balástya, Csengele, Szatymaz. Az 1948-ban meginduló kollektivizálás itt elsősorban a tanyarendszer ellehetetlenítését tűzte ki célul. A tanyavilágot viszont nem lehetett egyik napról a másikra felszámolni. Nem lehetett csak úgy kiüríteni azokat a telephelyeket, ahol állattartásra szakosodtak. Mi az 1980-as évek elején vásároltuk a tanyánkat, amikor divat volt, hogy a városban élők kiskerteket műveljenek szabadidejükben. A Csongrádi sugárúton lévő szegedi családi házunk része lett az állam által kisajátítandó területnek, mert ott panelházakat húztak fel. A Magyar Állam 173.505.-Ft-ot adott a házunkért 1975-ben. Ebből kellett kifizetni a cserelakásként felajánlott tanácsbírlakást, 28.500 Ft-ot. A tanyát 80.000 +17% átirás Ft-ért vásároltuk.

1982-ben mi már csak 0,63 kat. holdnyi tanyát vettünk meg. Ma az 1 holdas minimális területhatár van érvényben. Valamikor a tanyák jellemzője volt, hogy a lakóház és a gazdasági épületek közrefogták a négyszögletes udvart. Így az épületek felfogták a szelet, és a konyhaajtóból valamennyi gazdasági épületre rá lehetett látni. A XIX. sz. vége óta adtak ki építési rendeleteket. Az 1880-as években már kikötötték, hogy lakóépületet csak szilárd alapra, elsősorban téglára lehet építeni. Az 1930-as években a városi vezetés szigorú követelményeket támasztott a határban épülő házak megjelenési formájával, belmagasságával, lakószobák alapterületével és a nyílászárók méreteivel szemben. A mi tanyánk tanyabejárója az északi oldalról van. A mi tanyánkon lévő gazdasági épületeket már tanyatulajdonos elődeink, főleg az állattartó építményeket lebontották. Istállót, disznóólat, katárkát, terménytárolót stb.

A főépület építési ideje, az elődeink még élő gyerekei életkorából ítélve, az 1800-as évek utolsó harmadára tehető. Ezt az épület építészeti stílusa és rendeltetése alátámasztja, azaz még az azon időszakra jellemző szabadkémény, a valamikori tüzelőpadka, valamint a szabadkéménybe nyíló búboskemence tüzelőnyílása is, amely létezett a főépületben, alátámasztja ezt az állítást. A főépület általunk való átalakítását szintén a Magyar népi építészet c. könyv rajzán lehet követni. A padlásfeljárót már mi alakítottuk ki. A búboskemencét elbontottuk.

Első építményeink

A legelső építésünk egy épületen kívüli WC (árnyékszék) építése volt, a mellette lévő, kerítésen kívüli emésztőaknával. Korábban egyáltalán nem volt árnyékszék a birtokon, mert ennek nyomát sem fedeztük fel. A mai fiatalok el sem hiszik, hogy az elmúlt század fordulóján még a falvakban sem minden házban volt árnyékszék, sőt Szegeden az ötvenes években is még sok többlakásos polgári emeletes épületben is csak egyetlen árnyékszék volt. Mára már kialakítottuk a vízőblítéses, csatornával ellátott házban belüli WC-t is a tanyánkon.

A padlásfeljárót mi alakítottuk ki, amikor elbontottuk a kéményt a négyszög alapú hengerpaláستtal együtt. A cél az volt, hogy az épületen belül lehessen

feljárni a padlásra, anélkül, hogy kimennénk az épületből. A padlásfeljáró ajtó a konyhából nyílik. Eredetileg a kemence tüzelését és a füstjárat lezárását biztosította ez az ajtó. A „tisza” szoba a konyha másik oldalán van, amelyben kályha van, de a füstcsöve ennek is a konyhai szabadkéménybe, azaz pontosabban a hengerpalástba volt bekötve. Ez a szoba eredetileg, már építéskor hajópadlós lehetett, amely a mai napig is kis esztétikai javítással, megfelelő állapotban van.

Az épület eredeti építéskor a padlásfeljáró a hosszú épület nyugati részének a végén volt külső bejáratral és hombázzattal (pince feletti rész), amit viszont lebontottunk, a pincét betemettük. A pince nem terjedt ki a főépület alá. A végfal erős, mély alapozású. Fel lehet most is járni kívülről a padlásra az újonnan elkészített nyugati végfal feletti deszka tűzfalon lévő kis nyitható, lelakatolt ajtón létrával.

Az elbontott komplett szabadkéményes tűzhely és a tüzelőpadka helye ma már a konyhát képezi. A konyhai mennyezetet még a közvetlen elődeink alakították ki, de nevezhetjük álmennyezetnek is. A mai konyha egyben az előszoba része. Az előszobai bejáratral szemben még a közvetlen elődeink az átalakításkor beépítettek egy igen tetszetős dupla üvegezésű ablakot az északi oldalon.

Az eredeti főépület építéskor az akkori, 1879 körüli szigorú tanyai építési előírásokat be kellett tartani, de be is tartották elődeink. Viszont az építő ősi szülők gyerekeinek születési éveiből (1928-1942) arra következtetünk, hogy a család szaporodásával szaporodtak a toldalék építmények, amelyekben szobákat alakítottak ki. Hevenyészett, gyors, kapkodó munkával, hatóság által nem ellenőrzött, főépülethez toldott építmény volt ez, műszakilag szinte átgondolatlanul.

A tetőszerkezet gerendázata eredetileg nádtetőhöz készülhetett, amelyet a későbbi években cserepes fedésre váltottak. Nádtetős gerendázatra utal, hogy a tetőt tartó szarufák alátámasztása (a tetőszerkezet) nem a cseréptetőnél megszokott fedélszék elrendezésű, hanem a szarufák egy erős középső, csúcsban elhelyezett gerendán lógtak úgy, hogy másik végük csak a hosszanti főfalakra és nem szelemenekre támaszkodtak. A csúcsban lévő erős gerenda alátámasztása az épület hosszirányú megosztását biztosító ún. haránt főfalakra támaszkodik a függőleges erős akác gerendákkal, ugyanúgy, mint a két végfalra is. Az épület két hosszanti főfala és a szarufák találkozási pontján szelemenek (azaz a főfalakon nyugvó hosszirányú gerendázat) nem találhatók.

A toldalék épületek miatt veszélyben volt a főépület tetőszerkezete, ezért statikai kényszerhelyzetből és a már említett okok miatt is le kellett bontani a már említett toldalék építményeket. Ezért a már szétcsúszott főépületi szarufákat bontás, azaz a cserepek leszedése után vissza is kellett csörlővel húzatni eredeti helyükre. Csak érdekesség, hogy a tetőn addig látható MMM jelzés a keleti oldalon azért nem egységes most, mert a tető déli oldalának keleti felén

le kellett szedni a cserepeket és újra rakni a tetőszerkezet visszahúzatása miatt. A későbbiekben plusz megerősítést kapott a tetőszerkezet, a vízszintes összekötő gerendázattal minden második szarufapárt összekötöttük. A középső tartó akácgerenda a konyhát határoló haránt főfalra támaszkodik, de négy db erős akác függőleges tartógerenda van támaszokkal a két végfalon, egy-egy pedig a két közbelső harántfalon.

A keleti végfalat is meg kellett erősítenünk 2007-ben. Ugyanis a keleti tűzfal már évtizedek óta megrepedt, valószínű, hogy a vékony téglavályog szerkezete miatt. Ez fenyegette a keleti végfal állapotát is, de az egész tetőszerkezet stabilitását is. A csúciban lévő gerendát kellett tehermentesítenünk. Az egy síkba eső minden második szarufapárt a két hosszanti főfalra merőlegesen összekötő gerendázattal láttuk el, így jórészt tehermentesítve lett az egész épület tetőszerkezetének a csúcsgerendája is. A keleti végfal stabilizálása érdekében a háromszögletű tűzfal alsó részén, a földemmel egy síkban lévő szelement (amely már az idők folyamán a függőlegesen rátámaszkodó tartó akácgerenda alatt megreppant) egy 80 mm-es „U” acél gerendával erősítettük meg, és a tűzfalon nyugvó szarufapárt is összekötöttük 2 db vízszintes gerendával. Így a tűzfal repedése megállt. A munkálatok (tűzfal rendbe hozása, ablaksere) megkövetelte, hogy új vakolatot kapjon a fal, amely meg is történt.

Az idők folyamán a végfal vízszigeteléséig feltöltöttük a terepet. Az eredeti építető valószínűleg jómódú család lehetett. A főépület masszív, jó minőségű téglából készült alapra épült. Jó minőségű kátránypapír szigetelőanyaggal szigetelték felvizesedés ellen. Napjainkban is teljesen száraz az épület, ami igen nagy érték, főleg vályogfalak esetében. Sok városi új épület megirigyelhetné a jól szigetelt, nyáron kellemesen hűvös, vastag falú épületszerkezetet. Az összes fal (a ma meglévő főfalak) jó minőségű vályogból van igényesen falazva, 50 cm (0,5 m!) vastagságban. Az ajtók eredetiek, még ma is korukhoz képest jó állapotúak, szépek és a nagyságuk sem kifogásolható méretüket és belmagasságukat is tekintve. Az építési szabályoknak megfelelőek.

A padlós szoba két ablaka dupla üvegezésű, a keleti végfalon vannak. Eredetileg már az ősök ráccsal látták el biztonsági okokból. Új ablakszárnyakat csináltattunk. Jelenleg szépek. A két ablak viszonylag kis méretűnek számít ma már, de legalább kettős üvegezésűek, azaz dupla ablakok. Az ablakok nem felső gerendázatúak, hanem vízszintesre alakított, de boltív tartásúak.

A földes szobán (ma termény- és szerszámtároló) csak egy ablak van, amely az északi falon van. Dupla ablak, de sajnos ez is elég rossz állapotban volt, a rossz ablakszárnyak helyett csináltattunk újat. Erre már mi készítettünk védőrácsot.

A tanya gépekkel ellátása

1988-ban a tanyán még kézi kaszával kaszáltunk. Ekkoriban Szegeden az új házunknál füvesítettünk. Ekkoriban már kapható volt elektromos fűnyíró, de

csak elvétele. Aki tehetett, csinált magának leginkább mosógép motorral. Én is. A tanyára is kivittük néha. De tekintettel arra, hogy a tanyán nincs vezetékes villany, vettünk egy 1200W-os aggregátort is. Jobb volt, mint kézzel kaszálni. Kiválóan működik még ma is, de már nem használjuk. Kevésnek találtuk a teljesítményét, és akadályozott a hosszú elektromos kábel. A műszaki véleményem szerint ma is többet ér, mint a szupermarketekben kapható hasonló teljesítményű elektromos fűnyírógép, de az is lehet, hogy csak én érzem így. Vettünk egy robbanómotoros fűnyírógépet, kizárólag a tanyára.

Nagyon sok szőlő termett, amiből bort készítettünk, borászkodtunk. Mi nem sok bort készítettünk, úgy 50-60 liter körül. A felszerelésünk is megvolt hozzá. Vettünk egy kézi háti permetezőt, prést, darálót. Nagyon meg voltam/vagyok elégedve ezzel a háti permetezővel. A kisebb permetezési munkákat ma is ezzel végezném el. Jelenleg is jól karbantartott állapotban van. A gépesítést itt sem kerülhettük el, mert egy-egy alkalommal, ha mindent meg akartunk permetezni, igen kemény munkára volt szükség a kb. 100-120 liter permetlé kiszórásához, nem is beszélve az időigényességről. Született a döntés, hogy olyan permetezőgép kell, ami elektromos, nem háti és nem szórja feleslegesen a vegyszert, tehát gazdaságos. Ehhez viszont szintén áramra volt szükség.

Rákényszerültünk az általános villamosításra

Korábban próbálkoztam én aggregátor vásárlásával is, de csak kiselejtezett katonai aggregátort tudtam volna szerezni, de azt is csak másodkézből, használtan. Ekkor még a kereskedelembe nem lehetett hozzájutni. Elhatároztuk a villamosítást, mert a tanyán nincs hálózati áram. Az áram beköttetése irreálisan magas összeg lett volna, ezt nem tudtuk vállalni.

Az aggregátorral az elektromos áram előállítása ezek után már nem volt gond, mert az aggregátort oda visszük, ahova akarjuk a permetezőgéppel együtt. A villamos permetezőnek 25 m-es körzetében a tömlőt kell vinni. Mindkettőnek (aggregátor és permetezőgép) csináltam egy-egy kerek kiskocsit, hogy csak tolni kell. Szépen, nyugodtan, minden erőfeszítés nélkül lehet permetezni úgy, hogy a fának a legeltakartabb ágát is érje a permetlé, és ugyanolyan tüzetesen, gazdaságosan lehet dolgozni vele, mint egy háti permetezővel. Kiváló vétel volt.

Gyümölcstermesztésünk

Elődeinktől volt a tanyán három óriási körtefa és néhány őszibarackfa is. Szépen teremtek minden évben. A termés egy részéből befőtt lett. A túlérett pedig ment a cefrébe. Még a '80-as években csináltam egy pálinkafőző berendezést, amivel néhány éven keresztül sikeresen, „illegálisan” tudtam pálinkát főzni. Később a pálinkafőzőt eladtam a színesfém-kereskedésnél. Bolondnak is néztek. Érdekes, hogy ma már lehet főzni pálinkát.

Disznóvágások

A későbbi években az egyik közeli tanyaszomszédtól vásároltunk disznót, amit a tanyán leszúrtunk, megpörzsöltünk, felbontottunk és az elkészített darabokban Szegeden feldolgoztuk. Minden felszerelésünk megvan a disznóvágáshoz, 50 literes üstház üsttel, üst alatti gázégő, gázpörkölő, vágó és daráló szerszámok. Lett hurka, kolbász stb.

Kisgépeink a tanyán

Amikor a tanyát megvettük, semmiféle mezőgazdasági gépünk nem volt. Apránként összeszedtünk (vásároltunk, kaptunk, örököltünk) kézi szerszámokat, hogy egyáltalán tudjuk a földet művelni. Azóta egész szerszám arzenál áll a rendelkezésünkre. Első eszközeink egyike a tolikapa, amelyet nem nagy hatékonysággal, de jól hasznosítottunk még abban az időben a gyomirtásnál. Eredetileg ezek a tolikapák a hagymatermesztésben, kötött talajon, főleg Makó térségében voltak használatosak, de ha már volt, használtuk.

1982-ben még nem voltak kereskedelmi „multik”. Nem volt az ország elárasztva mezőgazdasági kisgépekkel a hobbikertek műveléséhez. Nagyon nagy szó volt, ha valaki összeköttetéssel (protekcióval) hozzá tudott jutni egy rotátorhoz. Nagyon sok hasznát vettük a rotátornak, szinte minden talaj-előkészítést a vetéshez ezzel csináltunk. Rotátorunkat annyira kihasználtuk, hogy még a megvásárlásának az évében csináltam 2 db körmös vaskereket is, és vásároltunk egy ún. töltögető ekét a krumpliföld töltögetéséhez.

Kapás növényeink

Ebben az időben nagyon sok „kapás növényt” termesztettünk. A tanya északi részén (ahol most erdő van telepítve) minden évben krumpliföld volt. A déli bejárónál mákföld volt, de olyan szép, hogy egyszer valaki idegen majdnem minden mákgubót megcsapolt. De volt „ludáj-tök” is rengeteg, még a szegedi környezetünket is elláttuk tökkel, „lopó-tök” is volt, de olyan szép termés, hogy szinte ilyen máshol nem is láttunk. Sárgarépa, zöldség, amit elvermeltünk télire. Ezt mind úgy tudtuk termelni, hogy kizárólag csak az ásott kútból (gemes kút) tudtunk vízhez jutni. Abban az időben még az ásott kutunkban sok víz volt. Mára már elapadt a kút vize, talán a homokhátság rabló vízgazdálkodása miatt.

Az új Norton-, fűrt kutunk

1994-ben mi is Norton-kutat fűrtünk. A kút mélysége 23 m, ma is kiválóan működik. A homokhátsági zöldségtermesztéshez a víz nélkülözhetetlen. Ma az 50-60 m mélységű kutak a divatosak. De mi lesz a földekkel? A homokhátság, ha nem kap vízutánpótlást a felszíni vizekből, akkor az elsivatagosodás vár rá. A mi kutunk „csepp a tengerben”.

A tanya északi, bekerítetlen területén (ma a tanya teljes déli területe be van kerítve, az északi rész nincs) először krumpliföldünk volt, most erdő. 2003-ban kísérletképpen 100 db kis fenyőt ültetem (kb. 20 cm-es), de rossz ötlet volt, mert ültetés utáni napokban lerágták a nyulak és kipusztult. 2004-ben ismét 100 db-ot elültettem, hogy most már okosabb leszek és a nyulak ellen védőhálójával megvédem, de sajnos most sem sikerült. Az történt, hogy az adott őszi napon elültettem a fenyőket és rám esteledett, mire végeztem. Gondoltam, hogy majd reggel rájuk húzom a hálókat. Másnap reggel csak azt láttam, hogy a nyulak, őzek mind a100 db fenyőt lerágták, egyetlen egyet sem hagytak érintetlenül. Nagy tanulság, hogy csak bekerített területen szabad olyan növényt termelni, amit az őzek és nyulak is szeretnek.

Erdőtelepítésünk

Látva azt, hogy a fenyőtelepítés reménytelen, a következő évben nemes nyár csemetéket telepítettem 50 db-ot. Annnyira megtetszett a kis erdő, hogy 2007-ben ismét telepítettünk 50 db-ot. A 2007-es nyár nagyon száraz és meleg volt, a mezőgazdaság minden szántóföldi ága megsínylette, és nem kímélte a mi erdőnk új telepítését sem. Ezeket a faültetéseket már gödörösással nem tudtuk volna megoldani, ezért ki kellett találni a faültetés részleges gépesítését. Korábban már volt egy összeeszkábált kézi földfúrónk, amivel a kerítésoszlopokat fúr-tuk le (napi teljesítményünk 5 db oszlop volt.) Ezt a földfúrót alakítottam át úgy, hogy elektromos 1000 W-os kézi fúrógéppel egy hajtóművön keresztül hajtjuk meg. Az áramot hozzá a hordozható aggregátor biztosította. Ezzel a szerkezettel 2 főnek kell dolgozni, mert egyik kezeli a földfúrót és kiemeli a földből (ez a fizikailag nehezebb munka), ha kellő mélységbe már lefúródott, míg a másik kezeli a fúrógépet. Így csapatmunkában könnyűszerrel el lehet ültetni akár 10 db fát is óránként, ha van, aki a kifúrt lyukat vízzel teli engedi, és aki be is temeti a lyukakat. Sok hasznát vettük a hidrofórnak, amiről a későbbiekben fogok írni.

Az épület vonalától számítva a (teljes) déli oldalt dróthálójával és oszlopokkal, 2 kapuval, elől és hátul, bekerítettük. Nagyon sok hasznát vettük a gépeinknek.

Nagyon sok munkánk volt, amit már nem győztünk kézi fűrésszel végezni, ezért kölcsön kértünk egy láncfűrész 2005-ben. Megismertük, hogy mennyivel könnyebb géppel, ezért úgy döntöttünk, hogy nekünk is kellene egy láncfűrész. Sokat segített a tűzifa- és egyéb munkáknál.

Kaszálógép

Ismételten beruházásra volt szükség a 2010-es év végén. Olyan mértékben megnőtt a gaz, hogy azt már a motoros fűnyíróval sem lehetett levágni. Kénytelenek voltunk venni egy speciálisan bozót és sűrű gaz vágására alkalmas kaszálógépet, hiszen nem hagyhattuk a területet úgy, mintha nem is lenne gazdája.

2010. augusztusban vettük meg a BC4125 típusú ún. „kerékpár” fogantyús, vágószinórral is és vágólappal is működtethető bozótvágo- és gazirtógépet.

A világítás villamosítása

A hordozható aggregátor vásárlása után a legfontosabb volt, hogy kiépítsük az épületben a világítási hálózatot. Egyértelmű volt, hogy 230 V-os hálózatra van szükség.

1. A tanya vásárlásakor petróleum lámpáink voltak. A szükséges célnak akkor gyakorlatilag megfelelt, de szegényes fényereje és hogy mindenhova vinni kellett, később az igényeinket már nem elégítette ki. A petróleum akkor is párolgott, amikor nem is használtuk, ezért nem is olcsó világítási forma volt.

2. Ezért átálltunk propán-bután gázlámpákra. Eredetileg volt 2 db 0,5 kg-os turista palackunk, amelyre vásároltunk egy-egy Wolfram-harisnyás lámpafejet. A két palack gáztartalma szinte egy évig is elég volt, majd utántöltöttük. Fényereje megfelel egy 60 W-os égőnek, és tiszta, nem kormol, nincs szaga, oda visszük, ahova akarjuk.

3. Vettem (2005) egy 300 W-os invertert (ez 12 V-ot átalakít 230 V-ra). Kiépítettem a 230 V-os világítási hálózatot az épületben. Szobákban, konyhában, előszobában stb. Egy jó állapotban lévő 56 Ah-s gépkocsi akkumulátort vásároltam. Az elképzelésem az volt, hogy amikor kimegyünk a tanyára, megoldódik a világítás néhány órára, és ha az akku lemerül, átállunk a már meglévő 230 V-os aggregátorra és utána hazahozzuk az akkut feltölteni. De biztonságból csináltam egy helyszíni speciális akkutöltőt is, ha esetleg tovább járatnánk az aggregátort, esetleg a helyszínen tölthetném az akkut is. Nagyon szépen működik a berendezés, csak az akkut mindig haza kellett hozni feltölteni és legközelebb meg kivinni. Viszonylag amire nem számítottam, nagynak tartottam az inverter belső áramfogyasztását is, ami a működési időt jelentősen csökkenti.

4. Az inverter kiiktatására a 230 V-os hálózat mellé párhuzamosan a két szobában 12 V-os lámpatesteket raktam, 1-1db-ot 9 W-os égővel.

5. Vásároltam egy kis 30 W-os hordozható napelemet. A napelem az épületi bejáró ajtó előtti előtető világító tetőablaka alá van elhelyezve. Meg kellett védeni a napelemet a hívatlan vendégektől, de így az időjárástól is védett területen van ez a finom szerkezet. A tetővilágító ablak drótüveg, véd még a jégesőtől is. A tető és a napelem ferdesége nem egyenlő, de így a napelem közelíti az optimális ferdeséget és fontos az is, hogy megfelelő rés van a napelem és a tetőüveg között, tehát az üveghatás nem veszélyezteti. A féltető fekvése ideális déli irányú. A mért adatok szerint a napsütéstől függően közel 1 A-es töltést biztosít. Vettem egy 12 V-os, 12 Ah-s kerékpárba való kis akkut, amit egy hét alatt feltölt a napelem, mi hetente jártunk ki a tanyára. Természetesen kellett hozzá egy 10 A-es töltésvezérlő is, melyet a napelem és az akku között kell bekötni, ezért az

előszobában helyeztem el az elektromos vezérlő doboz fölött. A töltésvezérlő egyéb vezérlésfunkciók mellett a világítást (terhelést) is kikapcsolja, ha az akku feszültsége 11,1 V alá csökken. A berendezés a vártnak megfelelően működik. Amikor kimegyünk a tanyára, felkapcsolhatjuk a világítást és tudjuk, hogy 3-4 órán át van világítás, de ha mégis tovább kell világítani, akkor be kell kapcsolni a 230 V-os aggregátor világítási vonalát. Még biztosíték az is, hogy van kint akkutöltő is. Ha esetleg nem jönnénk be, akkor az aggregátor 2-3 óra alatt feltölti az akkut működése közben, és kezdődik minden előről. De ezt a kis akkut haza is tudjuk hozni feltölteni. Esetleg vehetnénk csere akkumulátort is.

Vásároltunk egy vízszivattyút

Az első aggregátorunk (1200 W) teljesítményéhez igazítva 1998. júniusban vásároltunk egy CAM 100 típusú elektromos vízszivattyút. Ez a típus alkalmas gázos kutak szivattyúzására is. Erre feltétlenül szükség van, mert a mi kutunk gázos. A szivattyú teljesítménye elméletileg jól illeszkedik az aggregátor teljesítményéhez, mert a generátor 1200 W névleges teljesítményének biztosítani kell a 750 W-os folyamatos üzemelést, azaz a 750 W-os szivattyú motort el kell, hogy hajtsa még akkor is, ha a szivattyú indításakor 1-2 másodpercre, a teljesítményfelvételével az aggregátort jelentősen leterheli. Nagyon bíztam az egyéb villamosvédelmi rendszerben.

A magasnyomású vízhálózat

Rendelkezésünkre állt tehát az aggregátor termelte villamos áram és a szivattyú, azaz amikor szükségünk volt vízre, bekapcsoltuk. Tudtunk locsolni, kocsit mosni, feltölteni a nyári mosdó-fürdő magas tartályt (Erről még később.) A locsoláshoz vettünk egy db 25 m hosszú 1"-os, és egy db 10 m hosszú, szintén 1"-os slagot. Azért vettük két darabban, mert nincs mindig szükség hosszú slagra, és ne kelljen kicipelni és felszerelni a hosszú locsoló tömlőt, de ha szükséges, akkor össze is lehet a kettőt toldani. Kevésnek bizonyult ez a 35 m-es slag, és nehézkes volt mindig húzni ezt a hosszú tömlőt.

Épületen kívüli csőhálózat

Az épülettől délre fekvő terület hosszanti irányában 0,8 m mélyen a föld alá lefektettünk 40 mm átmérőjű nyomó oldali PVC csövet, 6X6 m-es hosszú csövekből összerakva 36 m hosszban, szakszerű toldásokkal és 3 db csatlakozó felállással, amelyhez a slagot a felszínen lévő csatlakozóhoz lehet csatlakoztatni. Föld alá kellett fektetni célszerűségből, mert a föld felszínén lehetett gazdálkodni, mintha mi sem történt volna. A hosszabb, 25 m-es tömlőhöz (slaghoz) gyártottam egy tömlőkocsit, hogy egyszerűbb legyen tárolni és szállítani a feltekerceszt tömlőt. A tömlő végére vásároltunk egy tűzoltóságnál rendszeresített szórófejet, amelynek

van állítási lehetősége a szórás képét változtatva, valamint a vízmennyiséget is lehet rajta állítani, de el is zárható. Ezzel kiválóan lehet locsolni, de ha fix helyen akarunk nagyobb területet locsolni, akkor a tömlő végére rákötjük valamelyik szórófejet is. Erre a célra gyártottam szórófej állványokat is, nagyobb és kisebb területet beszórható szórófejekkel. A teljes déli terület így öntözhetővé vált. A tanyaépülettől északra lévő területet is tudjuk locsolni egy külön slaggal, ha ezt összekötjük a mi 35 m-es tömlőnkkel, és így együtt legalább 50-55 m-es távolságra tudjuk a vizet a föld felett csővel elvinni, amely elegendő az északi rész öntözéséhez. Nagy hasznát vettük, amikor a nyárfákat telepítettük.

Mosdó-fürdő magas tartály

Ameddig nem volt Norton-kutunk, a kézmosás és mosakodás lavórban történt, a vízvétel pedig az ásott kútból. Pontosan úgy, mint valamikor gyerekkorunkban. Nosztalgianak nem volt rossz. De egy picit előbbre léptünk, ha már a magas nyomású víz biztosított volt, és készítettem egy magas tartályt, amelyből két csapoló is üzemeltethető: egyik a kézmosóhoz, a másik pedig egy tusolóhoz.

Elkerülendő, hogy víztócsa legyen a csapoló alatt, mindkét helyen egy kitéglázott víznyelő aknát ástam ráccsal és beton fedlappal ellátva. Az állvány tetején egy 100 literes álló elrendezésű hordó van, amelyben, ha jól süt a nap, egy idő után kellemes meleg a víz, de ha nem meleg, akkor is a lehetőségekhez mérten (kézmosáshoz, mosogatáshoz) tiszta víz áll rendelkezésre a szivattyú üzembe állítása nélkül. Naponta több alkalommal fel lehet tölteni a tartályt, ami nem okoz gondot, mert szivattyú tölti fel, de még költség szempontjából is jelentéktelen. A magas tartályhoz gyártottam egy feljáró létrát is, amelynek a célja, hogy a tartályt ki is lehessen takarítani. A tartály állványzata le van betonozva és a lépcső hozzácsavarozva az illetéktelen látogatók munkájának megnehezítése érdekében. Hullámpalával bekerítettük a tusolót, az ajtót be lehet zárni kívülről is és belülről is. Ma már szinte nem is tudjuk nélkülözni a kézmosót.

A hidrofór (nyomásfokozó)

Jó vízhozamú kutunk van jó szivattyúval. A vízvételzés csak abban az esetben volt lehetséges, ha a szivattyú működött. A legkisebb vízvételzéskor (kivéve természetesen azt, amikor kézi pumpával szivattyúzunk fel pl. egy vödör vizet) már be kellett kapcsolni az aggregátort és a szivattyút. Locsoláskor, ha a csővégen lévő szórófejet elzártuk, a szivattyú működött, de vízszállítás nem volt. Ez egy felesleges üresjárat volt, ami nem tett jót a szivattyúnak sem. Tartalék víz kizárólag csak a magas tartályban volt, aminek a (hidrosztatikus) nyomása kifolyáskor nem elegendő még kocsimosáshoz sem, csak néhány vödör víz vételezéséhez. Szükség volt tehát tartalékolható, magasnyomású vízre. Erre a célra létesítettünk egy 225 literes hidrofór tartályt, amelyet használtan vettem.

Amennyiben az üres tartályt kezdjük el vízzel feltölteni, akkor a szivattyúval kb. 200 liter víz belepumpálásával érjük el a 3,5 bar nyomást. Ez kb. 5 perc. A nyomást beépített nyomásmérővel tudjuk ellenőrizni, de a vízfogyasztással úgyis észrevesszük. Megvan a nyomásszabályzó is (3,5-1 bar), de nem építettem be, nem tartottam szükségesnek. Locsoláskor nyugodtan el lehet zárni a szórófejjel a vizet a szivattyú működése közben is, mert a szivattyú eközben tölti a hidrofór tartályt.

Mint említettem, matematikailag minden rendben van. A régi aggregátor teljesítmény- (1200 W) és a szivattyú teljesítmény- (750 W) igényével, de a szivattyú indításakor 2-3 szoros aggregátorteljesítményre van szükség néhány másodpercig, amíg a szivattyú villanymotorja felpörög. Ezért indításkor mindig nagy áramlökést kapott az aggregátor, de utána mindig kiválóan működött.

Hidrofór már az épületben

13 év jó szolgálat után 2011-ben tartalékba helyeztük a régi aggregátort, és vettünk egy másikat, amelyik egy kicsit erősebb. Az új aggregátor 2600 W teljesítményű, és a műszaki fejlettsége magasabb szintű. Az aggregátort már az új helyére, a földes szoba sarkába helyeztük el, megfelelő alapozással és kiékeléssel. Természetesen a kipufogógázt is el kellett vezetni a szobából. Egy rozsdamentes 25 mm-es csővel, és flexibilis csatlakozással a rezgés miatt. A helyiség nagysága és a nyitott ajtó elegendő szívó levegőt biztosít a gépnek. Nem tartottam szükségesnek egyéb biztonsági érzékelőt beiktatni.

Korábban gondot okozott az is, hogy minden alkalommal az épületből ki kellett hordozni az aggregátort, szivattyút és a kapcsolószekrényt. A munka végeztével ezeket soha nem mertem házon kívül tartani. A tartályt igen, mert az nagyon nehéz, maximum teherautóval szállíthatja el idegen. Megszületett a döntés, hogy a földes szoba sarkában kell a vízellátást megoldani.

Első lépésként egy vizesblokkot csináltam a ház bejárati ajtaja mellett, kívülről. Ez is úgy van elkészítve, hogy lakattal lezárható szekrényben vannak a csapok és szelepek. A kúttól a földben 40-es PVC csövön 80 cm mélyen bevittem az épületbe a szivattyú szívó csövét a hidrofórhoz, majd a magas nyomású víz távozik az épületből a kinti vizesblokk elosztó szekrényébe. Ki lett építve az elektromos vezetékek az aggregátortól az elektromos elosztó-kapcsoló szekrényig, majd vissza a kapcsolószekrénytől a hidrofór szivattyújáig. A kapcsolószekrény az előszoba bejárati ajtó mellett van az épületen belül.

Beszereltem egy „szabadkifolyású” (tehát nem tartható nyomás alatt) vízmelegítőt, amely 1500 W teljesítményt igényel felfűtésekor. (Megjegyzem: lehetne kisebb teljesítményű fűtőtestet is beleszerelni, de nem azt választottam, mert így melegebb vizet kaphatunk). Tehát a két terhelés, szivattyú (750 W) és víz-

melegítő (1500 W) matematikailag még a 2600W aggregátor teljesítményt nem haladja meg, de a gyakorlatban már nem célszerű alkalmazni a kettőt együtt. Vagy az egyik, vagy a másik működik, az igénynek megfelelően. Ezt egy beépített elektromos reteszeléssel oldottam meg. Ha a zöld gombbal bekapcsoljuk a szivattyút, nem kap áramot a szekrény jobb oldalán lévő konnektor, amelyhez a vízmelegítő van kötve. De a vízmelegítő is csak egy mágneskapcsoló gombjával indul, amely ott van a vízmelegítő mellett.

A nyárfatelepítésünk hasznosításának reményei

Az épület északi oldalát betelepítettük nemes nyárfával, (amely nem pelyhezik) annak reményében, hogy fedezni tudja szegedi házunk téli energiaigényét. Terveim szerint itthon faelgázosító kazánt állítottam volna be alternatív megoldásként, amelyet éveken át ellátott volna az erdő. Ebből a gondolatból csak a fűtés csöcsatlakozó csomók készültek el, de kazánt soha nem vettünk, mert kényelmesebb volt a gáz. Így maradt az erdő és csak növekedtek a fák.

A korábbi tanyai tapasztalatunk, hogy az elődeink által a semlyékben kivágott nyárfák háromszor vágáséretté lettek 30 év alatt úgy, hogy a tuskón keletkezett sarjakkból egy darabot meghagytak, amely újra kifejlődött fának. Ebből az elméletből kiindulva a nyárfák ezen a területen és e talaj adottságaival 10 év alatt vágáséretté válnak. Célszerű követni a tapasztalatokat, tehát az erdő művelését úgy kell végezni, hogy a kivágott fának a sarjaiból egy (esetleg biztonsági okokból két) nyársat meg kell hagyni az új fa növésehez. A megfelelő kivágási idő betartásának fontos eleme még, hogy fatüzeléskor 18%-os légszáraz fát használunk, mert a nedves fa égetése gazdaságtalan. A fa száradásához normál körülmények mellett legalább 2 évre van szükség. A tanyai fűtés tüzelőszükséglete bőven adott, sőt néhány pótkocsival másnak is adtunk, csak legyen, aki összevágja.

Jövőbeni esetleges fejlesztésekre három verzió a javaslatom:

kizárólag sziget üzemű napelemes rendszer jöhet számításba, függetlenül a közüzemi létesítményektől. Az igényektől függően.

1./ Minden marad így, ahogy van.

2./ 4X130 W-os monokristályos napelem felszerelése a ház előtti féltetőre, 30 A-es töltésvezérlő, tiszta szinuszos inverter, 2500 W-os. Komplettrögzítő szett+kábelek 200 Ah-s akkumulátor. Viszonylag olcsó megoldás az év legalább 7 hónapjában, és használható motorikus hajtáshoz is, szivattyú, mosógép, hűtőszekrény, TV stb. Mágneskapcsoló, amely szükség esetén automatikusan átvált a már beindított aggregátor üzemre.

3./ Ami már csúcs: 3 kW, esetleg 5kW-os teljesítményű napelemrendszer teljes szett beépítése. A villamos belső rendszeren nem sokat kellene változtatni.

Hátha sor kerül még ezen álmok megvalósítására is.

Élet a tanyán

A tanyánk nem csak a munkáról szólt. A családi összetartozás egyik helyszíne, baráti, munkatársi kapcsolatok építése, helybeli szomszédság és a környezet kapcsolatait jelenti. Unokáink örülnek, ha néha ott lehetnek, de az Ő világukat már nem elégíti ki a szűk tanyai környezet.

BODÓ FERENC

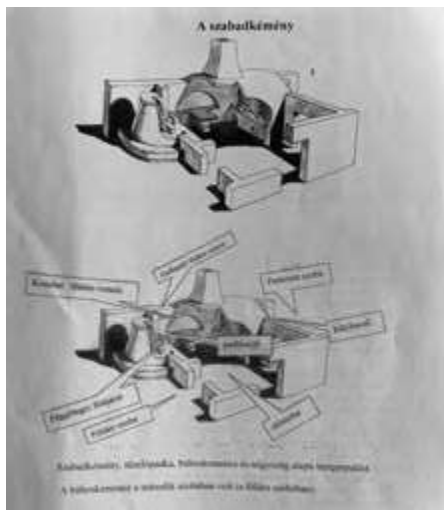
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület közgyűlését Csongrád-Bokros-on tartotta, ahol a tanyák átalakulásáról, modernizálásáról is szó volt. Jelen tanulmány egy konkrét (homokhátsági) tanya modernizálásáról szól. Arról, hogy a tanyák hogyan tudtak a szocializmus korában, majd a rendszerváltástól napjainkig megmaradni, és átalakulni, változó világunkhoz alkalmazkodni.

A tanyaépület a gazdasági épületekkel

Tanya északi oldal, első építményünk

A szabadkémény

A tanyaépület ma

Elkészült a padlás gerendázata

Nyugati végfal és pince bontása

Ilyen lett a nyugati végfal

A tisztaszoba, a világítási és fűtési lehetőségek

Villamoselosztó szekrény

Vízelosztó szekrény a bejárati ajtó rácsával

AZ 1848-AS SZABADSÁGHARC EGYIK SZEREPVIVŐJE: ORMÓS ZSIGMOND

PÁLYAÍV A POLITIKA KÜZDŐTERÉTŐL AZ IRODALOM ÉS A MŰVÉSZETTÖRTÉNET-ÍRÁS FELÉ

Ormós Zsigmond (1813-1894) a politika, az irodalom, a művészettörténet-írás és a múzeumalapítás terén ért el eredményeket. Az 1848–49-es szabadságharc egyik szerepvivője volt. Életpályáját elevenítjük fel. „Talpig derék ember, igaz hazafi, jeles tisztviselő, s előkelő műveltségű tudós és író.” Ormós Zsigmondot 1894-ben ezekkel a szavakkal jellemezte a - *p* - aláírással közölt nekrológ szerzője, az egyik népszerű hetilapban (vö.: *Vasárnapi Újság*, 1894. 47. sz., nov. 25. 789.). Az egykori hiteles forrásból származó közlés nyomán a mai olvasót a 19. századi kontextusba vonjuk be. A mára átmutató irodalmi, művészeti és gondolkodástörténeti értékeket keressük.

Politikai és irodalmi beavatás

Csicseri Ormós Zsigmond 1813. február 20-án született Pécskán, Arad vármegyében. Apja, Csicseri Ormós József kisbirtokos és tisztviselő, Arad vármegye szolgabírája volt. Anyja, Kadicsfalvi Török Anna köznemesi család sarja. Fiukat, Zsigmondot gondos nevelésben részesítették. A pécskai elemi iskolába járt, utána pedig egy évre az aradi gimnáziumba került. További középiskolai éveiből ötöt a temesvári *Piarista Gimnáziumban* töltött, majd ez után két éven át Szegeden a *Piarista Gimnáziumban* tanult. Megszerezte a klasszikus műveltséget és magas szinten elsajátította a német nyelvet. A nagyváradi jogakadémiai évek meghatározó szellemi hatással voltak Ormós Zsigmondra. Rousseau műveit itt olvasta. Nagyváradi tanulmányai után, 1832-től Temesváron ügyvédgyakornok. Két év múlva jurátusi vizsgákat tett Pesten és 1834-ben közpályára lépett. Temes megye követe, Vukovics Sebő mellé a vármegye által megválasztott írnokként, „kis követ”-ként került és vele együtt egy évig Pozsonyban a hosszú országgyűlésen is jelen volt. Hatással voltak rá a reformkor kiemelkedő politikai személyiségei. Ormós Zsigmond az országgyűlési ifjúság figyelemre méltó, tehetséges tagja, egyik szervezője és résztvevője volt az országgyűlési ifjak *Társalkodási Egyesületének*. Ormós Zsigmond 1835. január 17-én, a pozsonyi *Társalkodási Együlethez* írt levelét később Jakab Elek jelentette meg magyarázatokkal.

A romantika jegyében. A *bujdosó lengyel* című elbeszélés. Az öntörvényű regény: A *banya-sziklája*

Ormós Shakespeare színműveinek, Ludwig Börne írásainak és Ludwig Tieck dramaturgiai leveleinek Pozsonyban elérhető kiadásait megvásárolta és olvasta. Kedvelte Victor Hugo műveit is. Ormós Zsigmondnak a romantika jegyében történt irodalmi pályakezdését a *Rajzolatok* című lapban közölt novellái és a *Remény* című (Toldy Ferenc által a *Figyelmező* című folyóiratban ismertetett, 1839. 17. sz. 273-282. has., 1840. 2. sz. 321-327. has.) almanach második kötetében, 1840-ben megjelent *A bujdosó lengyel* című elbeszélése alapján jellemezhetjük. Gálos Rezső: *A „Remény” történetéhez* című irodalomtörténeti tanulmányából forrásértékű szöveggént, betűhív módon idézhetjük Szentiványi Mihály Ormós Zsigmondnak írt, Kolozsváron, 1839. október 18-án keltezett, *A bujdosó lengyel* című Ormós-elbeszéléssel foglalkozó irodalomkritikai referátumának részletét: „A bujdosó Lengyel... Tárnya alapul a’ nemzeti nagy catastrophon, mely minden jó, s még a’ nem egészen jó keblűeknek is részvét ’s rokonérzelmét bírja. A már ez által érdeklődő tárgyat érdekessé teszi, hogy szerző azt nem egyoldalú pártszellemben, vagy túlzó izgatásra használta fel, hanem férjfihoz illő részrehajlatlansággal, t. i. a’ fényes oldalokat meleg kebellet, az ellenoldalt mély belátással ’s józan számítással fogva fel, mi által nem csak darabja érdeme nyert, de remélhetni, hogy a’ lengyel ügy iránt rokonszenvet gerjesztendő darabokban nagyon kényes censurát is sikerült kibékitnie. (...) A történet folyama jelesen van víve; édesen sajogva hat; ’s figyelmet, mint érdemel, gerjeszt is. A’ férjfiás és lelkes, ’s gondolatdús előadás, történeti adatok helyes használata, sok könnyűséggel alkalmazott nyomos mondatok közbe szövése, ’s az ékes nyelv... sokat emelik becsét. (...) Végzete az uj franczia oskola modorában van intézve.” (Az idézet helye, Gálos Rezső: *A „Remény” történetéhez*. Erdélyi Múzeum, 1915. 1-3. 113.) Hozzátehetjük, *A bujdosó lengyel* című elbeszélése megformálása-kor valószínűleg a bujdosóként, lengyel menekültként bemutatkozó, az Ormós Zsigmond által egy időre a buziásfürdői házába befogadott Wanszky történetei is közrejátszhattak (vö.: Gurzó K. Enikő: *Ormós Zsigmond hagyatéka*. Művelődés, 2004. 2. 30.). Toldy Ferenc Ormós: *A bujdosó lengyel* című elbeszélését érintő, a *Figyelmező* című folyóiratban 1840-ben megjelent, rövid bírálatában a romanticizmus túlkapásait is kiemeli. Gálos Rezső említett tanulmányában olvashatjuk: „Toldy kritikája szerint ugyan az „egy hugói beszély, pisztolylyal, törrel, természeti gyermekkel, fiúöléssel, testvérszerellemmel ’s mit tudom én mivel: de hihetőség, nagyszerűség ’s azon irtóztató morál nélkül, melly az úgynevezett regényes iskola’ fejének erejét teszi.” S ha Toldy e sorai ellenkezik is Szentiványi levelének adataival, ez utóbbinak éppen magyarázata lehetnek. Az irodalmi kritika észreveszi a romanticizmus túlzó hatását, de a nagyközönség-

nek – a negyvenes évek legelején – éppen ez tetszett. Ormós a *Remény* körének egyik kedves írója lett.”

Ormós Zsigmond *A banya-sziklája* című regényének újrafelfedezését érdemes megemlítenünk. Márton László előszóiban elhangzott szavait a *Beszélő* című folyóirat 2007. júniusi számában megjelent Ambrus Judit: *Levelek Márton Lászlóhoz* című riportszövegéből idézem: „Egyik regénye *A banya-sziklája* című, ami 1858-ban jelent meg Pesten, a Kozma Vazul kiadónál. (...) Tény azonban, hogy attól a magyar regényírói modelltől, ami a pittoreszk módon kiszínezett anekdotán alapul, és amit aztán Jókai meg Mikszáth fejlesztett ki, attól nagyon markánsan eltér, (...)” (Vö. Márton László: *Az iránytalan regény. (Ormós Zsigmond: A banya-sziklája)*. Pannonhalmi Szemle, 1998. 3. 124-144.)

Ormós Zsigmond a magyar irodalmi romantika irányát képviselte. Irodalmi ízlésének és szemléletének forrásvidékét a francia és a német romantika szerzőinél kereshetjük. Az irodalmi pályáját pozsonyi időszakában kezdte meg. Az egykorú értelmiségi nyilvánosságban nevet szerzett magának. Pozsonyban Kölcsey Ferencsel is megismerkedett és itt találkozott Szemere Bertalannal, Lovassy Lászlóval, Kazinczy Gáborral, Kuthy Lajossal, Szentiványi Mihállyal és Pulszky Ferencsel is. Később, az 1870-es évtized második felében publikált írásai között, a temesvári *Történelmi és Régészeti Értesítő* című folyóiratban a Kölcsey Ferencről szóló visszaemlékezését is megtalálhatjuk.

A Kossuth-per időszakában Ormós aktívan vett részt az országgyűlési ifjak kezdeményezéseiben. Ezért Pulszky Ferencsel együtt őt is megfosztották az ügyvédi vizsga letételének lehetőségétől. A hivatalos bánásmód ridegségét és büntetéskiszabó szigorát a hazafias lelkületű közönség Ormós Zsigmondra vetülő megbecsülő szeretete ellensúlyozta. Temes vármegye 1838-ban másod aljegyzővé választotta. A rékási járásban 1841-ben szolgabíróként tevékenykedett. A lippai járásban 1846-tól alszolgabíró.

Az 1848-as szabadságharc szerepvivője. A népképviseleti országgyűléstől (1848–1849) a kiegyezésig (1867)

Ormós Zsigmondot 1848 áprilisában, a népképviseleti tisztújító változások során megválasztották főszolgabírónak (1848–49-ben Buziáson főszolgabíró). Ormós a szabadságharc idején Temesváron és környékén az egyik szerepvivővé vált. 1848 júniusában a rittbergi (végvári) választókerületben széleskörű támogatottsága volt, megválasztott országgyűlési képviselő lehetett volna, de végül visszalépett ittebei Kiss Miklós javára. Majd később, a közbejött bonyodalmak miatt, 1849 márciusában Kiss Miklós képviselői megbízatása érvénytelenné vált. Ormós Zsigmondot választották meg honatjának és mandátumát Pesten, az 1849. július 2-i országgyűlési napon igazolták. A szabadságharc túlerővel

küzdő végső viszontagságai közepette az országgyűlés 1849. július második felében Szegedre költözött.

Ormós Zsigmond Szeged eleste, pontosabban feladása után Dembinszky tábornok seregével tartott. Régi patrónusa, a kormánybiztos, a Szemere-kormányban igazságügyi miniszter Vukovics Sebő kérésére Temes vármegyét nem hagyta el. Tevékenységét a magyar nemzeti függetlenség jegyében a hazafiság és a körütekintő érdekegyeztetés jellemezte. A Világosnál történt fegyverletétel után, 1849 novemberében halálra ítélték. Majd vasbilincsen letöltendő, négy év időtartamú fogságra enyhítették a korábbi halálos ítéletet. Ormós Zsigmond kilenc hónapot a temesvári várbörtönben töltött. Perújítás alapján teljes kegyelmet kapott. Szabadulása 1850. július 9-én történt. Ezután a gazdálkodás és a tudományok felé orientálódott. Buziásra költözött, de itt is hatósági zaklatásban volt része. Külföldre költözési szándékkal adta el vagyonát.

Bécsbe és Itáliába ment. Utazásokat tett 1857-től 1860-ig és 1861-től 1867-ig Ausztriában, Németországban és Itáliában. 1857-ben Itáliába költözött, tíz éven át kutatta a művészeteket és műértő figyelemmel gyűjtötte a műalkotásokat, festményeket. Érdeklődése az olasz, a német és a németalföldi festészet felé fordult. Utazásai során sok becses régiséget, művészettörténeti értékű műtárgyat, festményt tekintett meg és vásárolt. Művészettörténeti tanulmányokat folytatott, műgyűjteményeket, osztrák cseh, német és olasz múzeumokat látogatott, Bécsben, Prágában, Drezdában, Lipcsében, Berlinben, Hamburgban, Hannoverben, Düsseldorfban, Kölnben, Mainzban, Wiesbadenben, Frankfurtban, Heidelbergben, Karlsruhe városában, Stuttgartban, Münchenben, Velencében és Rómában. Műkincseket vásárolt. *Utazási emlékek* című négykötetes művében az élményeiről tudósít. *Visszaemlékezések* című művének harmadik kötetében is szól a gyűjteményeiről. A *Gyűjteményeim* című, 1888-ban Temesváron kiadott kötet és az *Ormós Zsigmond műgyűjteményének Catalogusa* című, 1874-ben Temesváron megjelent kiadvány segítségével összképet alkothatunk gazdag műgyűjteményéről. *Adatok a művészet történetéhez* című könyvének koncepcióját művészettörténeti tanulmányai és műértő befogadói tapasztalata alapján dolgozta ki. E művéhez az anyagot külföldön gyűjtötte.

Annak számára, aki az 1840-es évtizedben kiadott Henszlmann Imre-írások és az 1860-as évtizedben megjelent Keleti Károly-művek közötti időszak szemléletformáit kutatja, Ormós Zsigmond művészetfelfogása különösen értékes részleteket rejt. Ormós Zsigmond a művészeti író egyik hazai mintapéldája. Keserű Katalin így értelmezi művészeti irodalmunkban betöltött szerepét: „A művészettörténetet tekintve átmeneti korban – amikor a művészeti írás már kezdett a művészi gyakorlattól független tevékenységgé válni, művészettörténész-képzés viszont még nem volt – született meg az ún. műértő vagy műbarát típusa. Magyarországon, kissé megkésve Ormós képviselte a legszínvonalasabb és

legsokoldalúbban e típust, ugyanakkor sajátos, politikusra jellemző vonásokkal gazdagította. (...) Művészettörténet-írásunk egyik úttörőjévé a művészet és a művészettudomány iránti egyforma érdeklődéséből fakadóan válhatott, noha egyiknek sem megújítására, inkább csak honosítására törekedett. Általánosságban a korára kialakult német szakirodalom eredményeire támaszkodott.” (Kesserü Katalin: *Képlátás és képértelmezés a 19. század közepén Magyarországon Ormós Zsigmond munkássága tükrében*. Ars Hungarica, 1985. 1. 77.)

Ormós Zsigmondot Temes vármegyében még 1860 őszén, távollétében főjegyzővé választották. 1861-ben jött vissza hazájába. Munkácsy Mihály 1862-ben Szamossy Elekkel együtt meglátogatta Ormós Zsigmondot Buziáson. Ormós a két festőművésznek megmutatta a gyűjteményét. Többek között láthatták nála ekkor Lorenzo Lotto: *Mária gyermekével és Assisi Szent Ferencsel* című festményét is. Ormós ebben az időszakban a német nazarénus festőről, Peter Corneliusról szóló könyvén dolgozott. Munkácsy Mihály és Ormós Zsigmond között kölcsönös elismerésen alapuló levelezés alakult ki. Az abszolutista időszak kormányzati körülményei miatt Ormós Zsigmond a főjegyzői megbízatást rövidesen visszaadta.

Szobrászati, művészettörténeti értelemben ekkoriban foglalkoztatta a Széchenyi István emlékét megörökítő szobor kérdése. *Gróf Széchenyi István emléke milyen legyen?* Ezzel a címmel 1863-ban jelentetett meg cikkeket az Arany János által szerkesztett *Koszorú* című folyóiratban (Koszorú, 1863. 2. 25-29., 1863. 3. 50-53., 1863. 73-77., 1863. 5. 97-100., 1863. 6. 121-125.). Ezeket az írásait egybegyűjtve, külön kiadta 1863-ban. A Széchenyi-szobor megformálására vonatkozóan részletes érveléssel érzékeltette a művészeti és társadalmi elvárásai horizontot. 1865-ben Temes vármegye központi választmányának elnökévé, a kiegyezés éve előtt, 1866-ban vármegyei alispánná választották.

Főispán, író és művészettörténész. Múzeumalapítóként a művészetek pártolója

1871-ben Temes vármegye főispánjává nevezték ki. Ferenc József osztrák császár és magyar király a *Szent-István Rend Lovagkeresztjét* adományozta számára, 1883-ban pedig „félszázados hű és buzgó szolgálatai elismeréséül” a *Lipót Rend Középkeresztjével* tüntették ki. 1885-ben a főrendiház örökös tagjává nevezte ki az uralkodó. A vegyes etnikumú Temes vármegyében Ormós Zsigmond főispánként mindig tapintatosan járt el, az emberek dolgait nem a nemzetiségre tekintő előítélettel, hanem a humanitás magatartási értékei szerint szemlélte és intézte.

Művelődési törekvéseivel a szellemi életre tevékeny és fejlesztő értelemben hatott. Művészettörténeti tanulmányokat jelentetett meg (*Adatok a művészet*

történetéhez. Pest, 1859.; *Utazási emlékek. I-VI.* Pest, 1860-63.; *Fóth, művészeti szempontból.* Pest, 1862.; *Cornelius Peter.* Pest, 1863. ; *A Széchenyi-szobor és a szobrászat realizmusa.* Pest, 1863. ; *A herceg Esterházy-képtár műtörténelmi leírása.* Pest, 1864. ; *Urbinoi Santi Rafael.* Temesvár, 1867. ; *Giorgione Barbarelli di Castelfranco.* Történeti korrajz. Temesvár, 1872.; *Árpádkori művelődésünk története.* Budapest, 1881., 2. kiad. 1883. ; *Kupeczky János mint ember és művész.* Temesvár, 1888.).

Ormós Zsigmond ismertebb regényei (*A bujdosó naplója.* Temesvár, 1840.; *Véres-bosszú.* Temesvár, 1841.; *A Banya-sziklája.* I-II. Pest, 1858.), szépirodalmi írásai (*A halálos büntetés.* Temesvár, 1840.; *Mult idők és viszonyok.* Regény. I-VI. Temesvár, é.n. ; *A napló titkai.* Temesvár, 1844.), *Fogoly élet a bástya boltozatban* című öt felvonásos színműve, *Spadille, Manille és Paszta* című vígjátéka és visszatekintő írásai (*Visszaemlékezések. I-III.* Budapest, 1885-88.) népszerűek voltak a saját korában. Ormós Zsigmond: *Szabadelmű levelek vagy Demokrat lapdacsok aristocrat görcs ellen* című, az 1832-36-os pozsonyi országgyűlésről írt, 1834-35-ben keletkezett, huszonkilenc levelét Benkő Samu bevezető tanulmányával és jegyzeteivel a *Kriterion Kiadó* adta ki 1976-ban, Bukarestben. Pulszky Ferenc emlékiratait és Kászonyi Dániel beszámolóit érdemes szembevetni azzal, amit Ormós Zsigmond írt le az országgyűlési ifjak *Társalkodó Egyesületéről* szóló visszaemlékező írásában. Ugyanis Ormós Zsigmond némely ponton kiegészíti, vitatja azt, amit Pulszky Ferenc e tárgyban írt.

Ormós publicisztikai írásait az Arany János által szerkesztett *Koszorú* című folyóirat is közölte. Munkásságát Arany János nagyra becsülte. A *Szépirodalmi Figyelő* című folyóiratban 1861-ben Arany János elismerő-bíráló cikket írt Ormós Zsigmond: *Utazási emlékek* című könyvéről. Arany bírálatából a régi írásmódot megtartva idézünk néhány mondatot: „A jelen „Útazási emlékek” írója tisztában van tárgyával. Ő vegyes tapasztalásoknak is megnyitja ugyan tárczáját, de iránya főleg *művészeti*, - jólértő szemmel s önálló ítélettel közeledik a nyugati fővárosok – eddig leginkább Bécs és Drezda – műkincseihez. De úgy látszik, az „Adatok a művészetek történetéhez” czímű munka írója, Ormós, jelen útazási emlékeit egyszersmind hordozójává akarta tenni mindazon *adatoknak* melyek említett művébe nem fértek, vagy nem illettek, vagy abból esetleg kimaradtak. Úgy látszik, az útleírás szabad formáját legalkalmasbnak vélte arra, hogy mindent vagy minél többet elmondjon, a mit részint közvetlen szemlélet, részint könyvek útján ismerettárába gyűjtött. (...) A képző művészet tárgyainál majd úgy szól, mintha csupán szakértőkkel volna dolga, majd pedig olyas, kivált műtörténeti részeket sző be, melyek a szakértő előtt semmi újdonsági érdekekkel nem bírnak. (...) E hiánya mellett is az előadási formának, az „Útazási emlékek” tanulságos, becses könyv. A már megjelent három kötet az osztrák birodalom német tartományaira, főleg azonban Bécsre, – továbbbbá Szászországra s ott

leginkább Drezdára vonatkozik; Németország többi részét valószínűleg hasonlókép három kötet fogja tárgyalni. Az egész munka megjelentével visszatérünk hozzá, ha élünk.” (Arany János: *Ormós Zsigmond: Utazási emlékek*. Szépirodalmi Figyelő, 1861. I. évf., 724.). Ormós Zsigmond Arany Jánoshoz írt, Búziáson, 1862. nov. 6-án és 1863. nov. 5-én keltezett levelei ismertek, ezeket az MTA Levéltárában őrzik. Jócai nem egyszer írt levelet Ormós Zsigmondnak (pl. a Budapesten, 1879 novemberében és 1885 szeptemberében keltezett levele is ismert.)

Ormós Zsigmond angol, francia, német, olasz és román művészettörténet-szekkel is tartott kapcsolatot. A *Pesti Hírlap*, a *Pesti Napló*, a *Hazánk és Külföld*, az *Ország Tükre*, a *Képes Ujság*, a *Rajzolatok*, a *Fővárosi Lapok*, a *Délmagyarországi Lapok* és az *Arad* című lapokban, a temesvári *Történelmi és Régészeti Értesítő* és a *Budapesti Szemle* és az *Akadémiai Értesítő* című folyóiratokban jelentek meg írásai. Ormós Zsigmond egyik kiváló munkája Az *Árpádkori művelődés története* címet viseli. Műveinek tudományos értéke és kiterjedt művészettörténeti munkássága alapján 1861. december 20-án a *Magyar Tudományos Akadémia* levelező tagjai közé választották. Munkácsy 1874. október 23-án történt temesvári látogatásakor ismét találkozott Ormós Zsigmonddal. Később Ormós Zsigmond is meglátogatta Munkácsy Mihályt párizsi villájában és műtermében. Ormós 1875-től Temesváron adta ki a *Történelmi és Régészeti Értesítő* című folyóiratot és ő az alapító elnöke a *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulatlak*, 1879-ben pedig a *Délmagyarországi Múzeum Egyesületet* alapította meg. Ez utóbbi egyesületnek ajándékozta saját gazdag és nagy értékű gyűjteményét. (Ezzel a mai temesvári *Szépművészeti Múzeum* gyűjteményi alapját is megteremtette.) Az 1880-as esztendő Ormós Zsigmond a múzeumalapítás ügyének szentelte. Sokat levelezett, még az uralkodónak, Ferenc Józsefnek és Tisza Kálmán miniszterelnöknek, a brit nemzeti múzeum, a nápolyi múzeum, a párizsi régészeti múzeum vezetőinek, valamint a Román Tudományos Akadémia titkárának, Dimitrie Sturdzanak és Kogalniceanu román belügyminiszternek is írt levelet, hogy a felmerülő nehézségek ellenére, Temesváron sikerrel valósíthassa meg múzeumalapító elképzeléseit. A temesvári Wellauer-féle ingatlant a vármegyei közgyűlés kiállítási célra rendelkezésre bocsátotta. Ormós alapítványt hozott létre az egykori *Temesvári Királyi Főgimnázium* szegénysorsú diákjai számára, de pénztámogatásban részesítette a *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Társulat* mellett a temesvári *Természettudományi Egylet*et is. Segítette a temesvári *Színészetért Egyesület* tevékenységét, a tűzkárt szenvedett temesvári színház felújítását, a *Temesi Lapok* című újság kiadását. Gurzó K. Enikő írja a *Művelődés* című folyóirat 2009. áprilisi számában: „Ormós több száz műalkotással gyarapította a dél-magyarországi múzeumot, s ami talán adományai közül a legemlékezetesebb, hogy ő maga kezdeményezte a múlt intézményesített kutatását, a régészeti leletek, ereklyék,

egyszóval a történelmi örökség feldolgozását. Kétségtelenül ő volt a bánsági polgári műgyűjtés legmarkánsabb figurája, a muzeológia helyi letéteményese.”

Tragikus epizód a pálya végén

Ormós Zsigmond pályájának utolsó szakasza tele volt megpróbáltatásokkal és lehangoló momentumokkal. A főispáni tisztról 1889-ben lemondott, bár még volt benne tettvágy és lelkesedés a közjó iránt. Unokaöccse, ifj. Ormós Zsigmond tragikus sorsa megviselte. Ifj. Ormós Zsigmondban, aki ömellette volt alispán, a családi hagyomány folytatóját látta. Ifj. Ormós Zsigmondot vádolták az ellenségei és ezért kénytelen volt állásától megválni. Ártatlansága utóbb kiderült. Ifj. Ormós Zsigmond hamarosan meghalt. Ormós Zsigmondnak elment a kedve mindentől, búskomorrá tette a haláleset. Magába zárkózott emberré vált. Ekkoriban csak egy alkalommal utazott el a fővárosba, mint a főrendiház kinevezett tagja, szavazatával a polgári házasság törvénybe iktatását támogatta. Budapestről dél-magyarországi pátriájába utazott vissza. Azok, akik régóta ismerték észrevették, viselkedése megváltozott. Valami súlyosan nyomasztja, terheli. Rövidesen érkezett a hír, zavarodott és rögeszmés állapotában azt képzei, üldözik. A Schwartzter-féle budapesti intézetbe került, szakszerű gondozást kapott. Legyengültségéből, lelkileg feldúlt állapotából már nem épült fel. 1894. november 17-én meghalt. Tragikus befejezése volt ez a reformpolitika, az irodalom és a művészet értékei jegyében kiteljesedett életének.

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON

Irodalomjegyzék:

Áldor Imre: *Ormós Zsigmond. Életrajzi vázlat*. In: Ormós Zsigmond emlékkönyv. Temesvár, 1883. 1-31.; Patzner István: *Idősb Ormós Zsigmond emlékezete*. Temesvár, 1895.; *Arany János hátrahagyott prózai dolgozatai*. Szerk, bev. ell.: Arany László. *Arany János összes munkái*. II. köt. Budapest, 1897. 199-203.; Benkő Samu: *Ormós Zsigmond ifjúsága és irodalmi munkásságának kezdetei*. In: Ormós Zsigmond: *Szabadelmű levelek vagy democrat lapdacsok görcs ellen*. Bukarest, 1976. 5-53.; Keserű Katalin: *Képlátás, képértelmezés a 19. század közepén Magyarországon Ormós Zsigmond munkássága tükrében*. 1985. 1. 77-84.; Kerényi Ferenc: *Márton László: Az ábrázolás iránytalansága. (Négy példa)*. Irodalomtörténeti Közlemények, 1996. 738-740. ; Márton László: *Az iránytalan regény. (Ormós Zsigmond: A banya-sziklája)*. Pannonhalmi Szemle, 1998. 3. 124-144. ; Kakucs Lajos: *Sigismund Ormos, der Südungarische Historische Verein in Temeswar und das Museumswesen im Banat (1872-1919)*. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok. Studia Historica 2. 1999. 617-629. ; Beke György: *Ormós Zsigmond hagyatéka*. Honismeret, 2000. 6. 57-63. ; Kurucz György: *Ormós Zsigmond*. In: *Az 1848–1849. évi első népképviselői országgyűlés történeti almanachja*. Szerk. Pálmány Béla. Budapest, 2002. 631-632.; Miklósić Elena: *Ormós Zsigmond*. In: *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Budapest, 2002. 606-608.; Gurzó K. Enikő: *Ormós Zsigmond, a polihisztor*.

Művelődés, 2004. 1. 28-30. ; Gurzó K. Enikő: *Ormós Zsigmond hagyatéka*. Művelődés, 2004. 2. 29-30. ; Margócsy István: *A barlangok mélyéről. Ormós Zsigmond: A banya-sziklája*. Élet és Irodalom, 2004. máj. 28. 24. ; Gurzó K. Enikő: *Ahogy az öregek énekelnek, úgy fűtyülnek a fiatalok*. Művelődés, 2009. 4. ; Szekernyés János: *Művészettörténet-írásunk egyik úttörője. 120 éve hunyt el Ormós Zsigmond a múzeomalapító főispán*. Művelődés, 2014. 4. 27-30.

A tanulmányt az 1848-49-es szabadságharc délvidéki küzdelmeinek emlékére szervezett tanulmányutunk kapcsán közöljük.

A HŰSÉG VÁROSÁTÓL A NAPFÉNY VÁROSÁIG

Szeged városa mindig is képes volt adni olyan neves szakembereket az országnak, akikre érdemes volt odafigyelni. Az 1956-os forradalom utáni időszakból nem igazán szoktak kiemelni személyeket, akik tettek valamit a városért. Ebben a kis összefoglalóban olyan személy életútját szeretném bemutatni, akinek a szegedi könnyűipar nagyon sokat köszönhetett, és öregbítette hírnevét. Ő nem más, mint Rujavec Ernő, a Szegedi Ruhagyár egykori főmérnöke. Életútját özvegye visszaemlékezéseiből, és a korabeli sajtótermékekből sikerült rekonstruálnom.

Származása, tanulmányai

1931. november 17-én született Sopronban. Szülei Rujavec Károly sütőmester és Bauer Erzsébet voltak. Alapfokú tanulmányait a Szent Imre magyar–német nyelvű iskolában (A soproniak Egységes Elemi Iskolának nevezték) végezte el 1938 és 1946 között. Ezt követően 1950. augusztus 15-ig a helyi Kellner Sándor Szakérettségi Kollégium tanulója volt. Ezen időszak alatt a Soproni Posztó és Szőnyeggyárban kezdett el dolgozni. 1950-ben felvételt nyert a Budapesti Műszaki Egyetemre, melyet 1954-ben fejezett be. 1956. január 26-án a Budapesti Műszaki Egyetem Textilgépész Karán "okleveles gépészmérnök" végzettséget szerzett.¹ 1956. november elején megalakult a Győr–Sopron megyei Tanács Bánya- és Építőipari Egyesülés munkástanácsa, melynek tagja volt.² Itt

1 Rujavec Ernőné dokumentumai, visszaemlékezései

2 Bank Barbara: Sopron 1956–Sopron város eseményei a forradalom és szabadságharc alatt, Sopron, 2017 67. p.

dolgozott 1955-1958 között, melynek elődje 1956 előtt a Soproni Városi Tanács cége volt ESE néven. Ezt követően kötött házasságot Nagy Magdolnával, és költöztek Szegedre. Ekkor kezdett dolgozni a Szegedi Ruhagyárban. Nagy szerepe volt a gyár szentesi üzemének beindításában 1959-1961 között.³

1960-as évek

1961 augusztusára a ruhagyár szalagjavítási munkálataiban is szerepet játszott, mellyel a termelés is növekedett, valamint a gépek karbantartása és javítása is gyorsult.⁴

1962-ben Budapesten Ipari Vásárt rendeztek. A vásárt követően Lipcsében nemzetközi gépipari kiállítást rendeztek, ahol a ruhagyár újtóinak konfekcióipari gépeit is kiállították. A vásáron a ruhagyár képviselőjeként, mint karbantartási osztályvezető vett részt.⁵

1962 novemberében Munkavédelmi Szakmérnöki képesítést szerzett a Szakszervezetek Országos Tanácsa által meghirdetett Felsőfokú Munkavédelmi Tanfolyamán.⁶

1970-es évek

1971. november 7-e alkalmából kapta meg a Könnyűipar Kiváló Dolgozója kitüntetést,⁷ majd ezt követően december 10-én kinevezték a gyár főmérnökévé is. Kinevezését megelőzően üzemfenntartási vezetői beosztásban dolgozott.⁸

1972 februárjában, a helyi sajtóban számolt be arról, hogy a gyár 3%-os termelésnövekedéssel számolt, ehhez képest januárban ez 8-9% volt. Ez annak is betudható volt, hogy a korábbi mennyiséghez képest több kétrészes munkaruhát tudtak gyártani, és a munkaköpenyek előállításának ideje is csökkent, köszönhetően az új gépeknek, és technológiának.⁹ Májusban műszaki hónap keretein belül tartott előadást az előző év újtómozgalomáról, valamint az üzem előtt álló tervekéről a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület rendezésében.⁹

3 Rujavec Ernőné visszaemlékezései

4 Szerző nélkül: Gépjavítás–futószalagon In: Délmagyarország 51. évf. 191. sz. 1961. augusztus 15. 5. p.

5 Szerző nélkül: Külföldi érdeklődés a szegedi konfekcióipari gépek iránt In: Délmagyarország 52. évf. 243. sz. 1962. október 17. 1. p.

6 Rujavec Ernőné feljegyzése

7 Szerző nélkül: Ünnepek a ruhagyárban In: Délmagyarország 61. évf. 256. sz. 1971. október 30. 8. p.

8 Szerző nélkül: Kinevezések In: Csongrád megyei hírlap 16. évf. 292. sz. 1971. december 11. 8. p.

9 Szerző nélkül: Ruhagyári újtómozgalom In: Délmagyarország 62. évf. 114. sz. 1972. május 17. 8. p.

1973 áprilisában neki köszönhetően a szegedi ruhagyárban először próbálták ki szabászati komputert, melyet a szovjetek gyártottak. A gép bevált a szabászaton, és fő feladata az volt, hogy minél kevesebb veszteséggel a lehető legtöbb öltönyt lehessen legyártani.¹⁰ Júniusban a gyár másodjára adott otthont a pedagógusnapnak, ahol személyesen adta át a Kiváló Dolgozó kitüntetést Follmer Péternének, a gyár oktatási előadójának.¹¹ Novemberben beszámolót tartott az üzem újítómozgalmának eredményeiről, azon a tanácskozáson, amelyen az ország ruházati ipari főmérnökei találkoztak.¹²

1974 májusában tartott XIV. Műszaki Hónap keretében, újítási ankéton tartott beszámolót, melynek a Ruhagyár biztosította a helyszínt. Az áprilisban tartott újítási ankét 8 résztvevőjének adott át újítói tanúsítványt.¹³ Júniusban terjedelmes beszámolót közölt le a gyár újítómozgalmának sikereiről, *Tervszerűen irányított újítómozgalom Szegedi Ruhagyárban* címmel Kocsis Istvánné újítási előadóval együtt.¹⁴ Szeptember 28-án Kiváló MHSZ Munkáért arany fokozatával tüntették ki.¹⁵

1975. május 30-án látogatást tett a gyárban Apró Antal, ahol a gyár főmérnökeként tagja volt a fogadóbizottságnak.¹⁶

1976. február 25-én előadást tartott Császár Jenő, Kónya Sándor, és dr. Villányi Sándor kíséretében, *A megye területén textil- és ruhaipari vállalatok eredményei a IV. ötéves tervben; V. ötéves tervkoncepciójuk* címmel, a Csongrád megyei csoport 25 éves jubileumi ülésén.¹⁷ Márciusban a könnyűipari miniszter Kiváló Dolgozó kitüntetésben is részesítette, melyet Poór György vezérigazgató-helyettestől vett át.¹⁸ Áprilisban újra látogatást tett az üzemben a könnyűipari miniszter, Keserű Jánosné, Bakos Zsigmond miniszter-helyettes, és három osztályvezető,

10 Szerző nélkül: Szabász–komputer In: Szabad Föld 29. évf. 14. sz. 1973. április 8. 6. p.

11 Szerző nélkül: A hála virágai In: Szegedi Ruhagyár 6. évf. 6. sz. 1973. június 3. p.

12 Szerző nélkül: Túljutottunk a mélypontra In: Ruházati Munkás 16. évf. 12. sz. 1973. december 1. 4. p.

13 Szerző nélkül: Az újítói feltalálói tevékenység a rekonstrukció szolgálatában In: Szegedi Ruhagyár 7. évf. 6. sz. 1974. június

14 Rujavec Ernő–kocsis Istváné: Tervszerűen irányított újítómozgalom a Szegedi Ruhagyárban In: Újítók lapja 26. évf. 11. sz. 1974. június 5. 15–17. p.

15 Szerző nélkül: A fegyveres erők napja alkalmából: Ünnepek, kitüntetések In: Délmagyarország 64. évf. 228. sz. 1974. szeptember 29. 5. p.

16 Nagy Pál: Szegedi üzemekbe látogatott Apró Antal In: Délmagyarország 65. évf. 126. sz. 1975. május 31. 3. p.

17 MTESZ-rendezvénynapló 1976. február 19-től március 3-ig In: Műszaki Élet 31. évf. 4. sz. 1976. február 13. 27. p.

18 Szerző nélkül: A jó munka elismerése, jutalma In: Szegedi Ruhagyár 9. évf. 4. sz. 1976. április

kiknek kalauzolását vezette.¹⁹ Szintén ebben a hónapban rendezték Szegeden az országos ruhaipari szervezési ankétot, melynek keretében a résztvevők látogatást tettek a ruhagyárban, ahol, mint műszaki igazgató tájékoztatást adott a szervezési eredményekről, a minta üzemrész tevékenységéről, valamint kalauzolta őket végig a gyárban.²⁰ Májusban második alkalommal ült össze a „gödi bizottság”, melynek tagja volt. Gödön volt ugyanis a Ruházatipari Szakszervezet üdülője, és annak szabályrendszerének megtárgyalásán vett részt.²¹ Júniusban újítási ankétra került sor, ahol előadásában ismertette a gyár újítóinak előző évi eredményeit, és az újítómozgalom időszerű kérdéseit, a bejelentéssel kapcsolatos követelményeket is megtárgyalták, valamint a szakvéleményezés és az adatszolgáltatás változásait is. Meghatározták az ezévre eső feladatokat.²² Ebben a hónapban történt, hogy irányításával a gyártás-előkészítést mintauzemmé alakították át, hogy másoknak is példát mutassanak. A gyár ekkor a FÉKON-nal volt egyezségben, akiktől a köpenygyártási technológiát vette át az üzem. A negyedik ötéves terv alatt 20%-os teljesítménynövekedéssel számolt, melyet nehezen, de teljesített. A gyár is növelte a termelését, valamint a nyereségét is. Ez köszönhető volt az átfogó szervezési, illetve gyártmányfejlesztési tevékenységnek.²³

1977 áprilisában 15 éves fennállásának évfordulóján „Kiváló Vállalat” címet adományozott a Szegedi Ruhagyár Bácsalmási Üzemének.²⁴ Májusban előadást tartott a Műszaki Hónap sorozat keretében a gazdasági hatékonyság növekedéséről.²⁵ Szeptember 29-e alkalmából a honvédelmi miniszter 15 éves helytállásért érdemmel tüntette ki, mint MHSZ aktivistát.²⁶

1978 januárjában adott nyilatkozatában kiemelte, hogy a gyár bácsalmási részlege kiemelkedő eredménnyel, 36%-kal nagyobb termelékenységnövekedés-

19 Szerző nélkül: Az elismerésre méltó eredmények köteleznek–Keserű Jánosné könnyűipari miniszter látogatása Szegeden In: Szegedi Ruhagyár 9. évf. 5. sz. 1976. május

20 Szerző nélkül: Országos ruhaipari szervezési ankét Szegeden In: Délmagyarország 21. évf. 90. sz. 1976. április 15. 3. p

21 Szerző nélkül: Nyitás május 15–én In: Ruházati Munkás 19. évf. 1. sz. 1976. január 1. 1. p

22 Szerző nélkül: Újítási ankét a ruhagyárban In: Délmagyarország 66. évf. 137. sz. 1976. június 11. 5. p

23 V.B: Minta–Követni érdemes, munkaszervezés a szegedi ruhagyárban In: Délmagyarország 66. évf. 148. sz. 1976. június 24. 1. p

24 Szerző nélkül: Kitüntetett vállalatok, szövetkezetek In: Petőfi Népe 32. évf. 97. sz. 1977. április 27. 1. p

25 Szerző nélkül: A műszaki hónap eredményei In: Délmagyarország 67. évf. 113. sz. 1977. május 15. 3. p

26 Szerző nélkül: A fegyveres erők napja alkalmából–Ünnepi megemlékezések megyénkben In: Csongrád megyei hírlap 22. évf. 229. sz. 1977. szeptember 29. 3. p

sel zárt, viszont a főüzemet fel kellett zárkóztatni. A gyár új vasalógépeket is beszerezett. Ez betudható volt annak is, hogy a szervezés és a gyártmányfejlesztés összhangban volt, illetve a vezértípus megfelelt a nagyüzemi gyártás követelményeinek. A szabáscsúszat is kevesebb hulladékot termelt. Ezt az évet a minőség évének kiáltották ki.²⁷ Október 3-án Lódz városából küldöttség érkezett Szeged városába. A lengyel látogatók látogatást tettek a ruhagyárban is, ahol már, mint vezérigazgató-helyettes fogadta őket, és adott tájékoztatást a gyár munkájáról, és a munkásellátás időszerű kérdéseiről.²⁸

1979. február 21-én előadást tartott Csehszlovákiai ruhaipari tapasztalatok címmel a Textilipari Műszaki és Tudományos Egyesület szervezésében.²⁹

1981 májusában szintén a Műszaki Hónap keretében tartott előadást „Román ruhaipari tapasztalatok” címmel.³⁰

1982-re kulcskérdéssé vált az, hogy a gyár mennyire tud lépést tartani az időközben fellépő megrendelői igényekkel, ugyanis a korábban 7 óra alatt legyártott öltönyt már 5 óra alatt kellett legyártani. Az 1981-es eredmények erre jó alapot biztosítottak, nyilatkozta, mikor a sajtó munkatársai megkeresték.³¹ Március 11-én a gyárban tartott újítási tanácskozáson is felszólalt, ahol az újítási mozgalom eredményeit ismertette.³²

1983 májusában is megrendezték a Műszaki Hónap nevet viselő eseményt, melyen az exportról és az újításokról tartott előadást.³³

Sporttevékenysége

A ruhagyár sakkcsapatának III. osztályú versenyzője (Csongrád megyei hírlap 1963. szeptember 27.)

A ruhagyár lövészklubjának vezetője (Néphadsereg 1977. április 30.)

27 Petri Ferenc: A minőség éve–Ruhagyári körséta In: Délmagyarország 68. évf. 3. sz. 1978. január 4. 3. p

28 Szerző nélkül: Pártküldöttség érkezett Lódból Csongrád megyébe–Látogatás Szegeden és Makón In: Csongrád megyei hírlap 35. évf. 234. sz. 1978. október 4. 1. p

29 MTESZ-rendezvénynaplár In: Műszaki Élet 34. évf. 3. sz. 1979. február 9. 28. p

30 Szerző nélkül: A műszaki hónap programjából In: Délmagyarország 71. évf. 110. sz. 1981. május 13. 8. p

31 Szerző nélkül: Lépést tartani In: Délmagyarország 72. évf. 6. sz. 1982. január 8. 1. p

32 Reigl Endre: Erősödő újítómezgalom a Szegedi Ruhagyárban In: Délmagyarország 51. évf. 191. sz. 1961. augusztus 15. 5. p

33 Szerző nélkül: A műszaki hónap programjából In: Csongrád megyei hírlap 40. évf. 121. sz. 1983. május 24. 8. p

A szegedi évek után

1983 végén feleségével együtt visszaköltözött Sopronba. Ezt követően a helyi fafeldolgozó üzemben dolgozott, mely a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem gyakorló üzeme volt. Közben súlyos egészségügyi bajok támadták meg a szervezetét, melyek miatt több hónapos kórházi kezelésre szorult, műtétek sorát hajtották végre rajta. 1985 elején rokkantsági nyugállományba helyezték. 2019 júliusában hunyt el Sopronban.³⁴

KOMÁROMI CSABA

34 Rujavec Ernőné visszaemlékezése

A MAROSLELEI PÜSPÖKI URADALOM KIALAKULÁSA ÉS GAZDÁLKODÁSA (RÖVID TÖRTÉNETI LÁTLELET)

Az uradalom kialakulása visszanyúlik a török utáni korszakba, amikor Makót is újjátelepítették. Csanád megye települési rendszerében az úrbéres helységek (9 település, mezőváros és falu (possessio) mellett számolhatunk még kertészségekkel és pusztákkal. Lele a kertészségekhez tartozott. Vertics József 1779-i fölméréséből tudjuk, hogy Makó határa a török hódoltság alatt elpusztult falvak területével egészült ki. Az 1699-i kamarai döntés értelmében hozzátartozott: Igás, Kopáncs, Csókás, Rákos, Dál és Lele pusztá. Utóbbit a város, mint kamarai mezőváros 1805-ig használta, de területére már 1702-ben a Csanádi Püspökség tizedszedési jogot kapott. Vagyis Makó, mint földhasználó a lelei pusztá után tizedet tartozott fizetni a püspökségnek. 1719-ben III. Károly a lelei pusztán kívül, Makót is Nádasdy László püspök személyének juttatta, vagyis az állam a földesúri jogok használatát átengedte, a püspök személyére és élete tartamára korlátozva a katolikus egyháznak. Ezen változtatott gyökeresen Mária Terézia, aki 1746-ban személyi megszorítások nélkül, magának az intézménynek, a Csanádi Püspökségnek adományozta Makót és Lelét is örökjoggal. Stanislavich Miklós volt az első püspök, aki Makót és környékét (benne Lelét) nem személyi adományként, hanem örökadományként kapta, azaz innentől a mindenkori csanádi püspök volt a földesúr. Így a makóiak az állami, kamarai fennhatóság alól kikerülve püspöki jobbággyokká lettek.

Az allódiális részek kihasításával és a királyi beneficiumok várostól való visszavételével szükségessé vált a birtokkormányzat kiépítése. A püspök-földesurak utasításban szabályozták a tisztviselők és alkalmazottak, a szolgák, béresek jogait és kötelezettséget. Az uradalom és a tisztviselők élén a püspök által kinevezett igazgató, vagy felügyelő állt. Ő volt a tisztviselők feje, aki a lelei birtokot is irányította.¹

Kis- és Nagylele területét a makói bíraktól a 18. század közepétől makói dohánytermelők bérelték. A csanádi püspökség és Makó közötti úrbéri perben (1805) a püspökség megkapta a lelei rétét, amelyen majorságot hozott létre, ez lett az uradalom magva. Ennek jelentősége abban van, hogy a püspök-földesurak Makón nem alakítottak ki majorsági birtokot, nem laktak Makón, s őket csak a teljhatalmú megbízott és néhány uradalmi tisztviselő képviselte a városban. A makóiak földesuraikkal évenként fizetendő váltságban megegyezve az egész ha-

1 Gilicze János: A csanádi püspökség makói uradalmának birtokkormányzata és gazdálkodása. In: Makó története a kezdetektől 1849-ig. Szerk.: Blazovich László. Makó, 1993. 396.

tárt szabadon használhatták, a kisebb királyi haszonvételeket élvezhették. Ezzel szemben Lelén tulajdonosi gazdálkodásba kezdtek, amely a püspökség egyik fontos bevételi forrása lett.

A Lelét benépesítő telepések származási helye Makó. A városhoz közeli lelei hátságokon makói zsellérek telepedtek meg. Amikor a püspökség ezt a területet az allódiumhoz csatolta, a kertészek folytatták a dohánytermesztést, de rövidesen a szervezkedő major cselédjeivé váltak és azok is maradtak. Az egykori kamarai terület igen jelentős alakváltozáson esett át: kincstári kertész közösségből földesúri majorrá váltak, ahol uradalmi alkalmazottként éltek tovább.²

A mai község az 1850-es évek után települt Makóról jött dohánykertészekkel. 1848 előtt az egész község és határa a csanádi püspökség tulajdona volt, a község belterületét és a határ egy részét a lakosok haszonbérben bírták. 1865-ben már 435 lakosa volt 79 házzal. Az 1870-i népszámlálás Lelét a makói járáshoz tartozó kertészsegnak írja le, ahol 494 fő lakott.³

A falu 1873-ban lett önálló, 1882-től kisközség, 1895-től nagyközség. Neve 1898-tól hivatalosan Püspöklele, 1950-től Maroslele. A több mint 3000 holdas uradalom 1879-ben 200 holdnyi területet adott el a lakosságnak beltelkek céljaira, amelyeken a mai falu házsorai és utcái alakultak ki.⁴

1890-ben 1040 hold szántóföldet adott el a püspökség a lakosságnak, 1925-ben pedig a földreform során 1113 holdat juttattak a kisembereknek a püspöki uradalomból.⁵

Mindezek a juttatások csökkentették az uradalom törzsállományát, mely 1902-ben az összes Csanád megyei uradalmi földet (házi és haszonbér) tekintve, 8 200 holdat tett ki. Ebből osztott ki Dessewffy Sándor püspök ugyanabban az évben további 1068 holdat szántónak. A fölparcellázott területet nem ingyen engedte át a leleieknek, hanem évenkénti törlesztés ellenében. Ez azonban szimbolikus ellenszolgáltatás maradt, mert az már a háború előtt elsorvadt, miközben a használók lényegében tulajdonhoz jutottak. Ezt a réteget hívták Lelén „örökföldeseknek”, tehát tulajdonos gazdáknak. 100 család jutott így 10 hold földbirtokhoz.⁶

2 Oltvai Ferenc: A Csanád megyei telepés községek társadalma és igazgatása a XIX. század első felében. In: Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből XIX. század. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1978. 95.

3 Csongrád Megye Évszázadai Történelmi Olvasókönyv 2. Szerk.: Géczi Lajos, Labádi Lajos, G. Tóth Ilona. Szeged, 1987. 40.

4 Maroslele község monográfiája. Szerk.: Rozsnyai János. Maroslele Általános Művelődési Központ 2000. 96.

5 Uo. 97.

6 Uo. 98.

Az 1895-i mezőgazdasági statisztika adatai szerint a római katolikus érseki és püspöki birtokok nagysága Csanád vármegyében 12 198 kh-ra rúgott. Ennek kb. 65%-át (7678 kh) házi kezelésben tartotta, kisebbik részét (4520 kh) haszonbérbe adta. Ebből az óriási latifundiumból nagyjából 3000 esett a lelei majorra. Helyzete csak a makói határ változásaival összefüggésben érthető meg. Makó határa a dualizmus évtizedei alatt csökkent. Ennek oka, hogy Püspököpáncs és Lele község 1872-ben kivált Makó közigazgatási területéből, amelynek következtében az 1869-ben még közel 58 000 kh-ra rúgó határa 1880-ra 46 000-re csökkent. Több mint 10 000 holdas csökkenés figyelhető meg, és ennek kisebb hányadát (3500 kh-t) a leleli püspöki uradalom tette ki.⁷

A püspökség a házi kezelésnek azt a formáját követte, amikor nem saját maga, hanem megbízottja (gazdatisztje) útján igazgatta üzemét. Vagyis a gazdálkodást a birtokos saját számlájára üzte, s viselte az üzemmel járó minden kockázatot, másrészt élvezhette, kihasználhatta valamennyi előnyét. Ezért nagyobb arányú a tulajdonosi gazdálkodás. Ebből adódóan a lelei birtok -a beszámolóik szerint- a legtöbb anyagi és erkölcsi hasznot hajtotta a birtokos részére. Ezt elsősorban a birtok nagy méretei, a birtokkezelők kellő szaktudása, és az üzem megfelelő tőkeellátottsága eredményezte. Bár utóbbi ingadozása okozta idővel a haszonbérleti gazdálkodás elterjedését (35%). Ez azt bizonyítja, hogy az intenzívebb termeléshez szükséges szakismeret inkább rendelkezésre állt, mint a megfelelő üzemtőke. Így került előtérbe Lelén is a haszonbérleti kezelés. A különböző művelési ágak elsősorban a majorságot jellemezték: itt a földek 70%-a szántó volt, emellett 1817 (15%) holdat tett ki a legelő, 432-t a rét, 372-t az erdő, 455 holdon nem folyt semmiféle termelés, mint nem termő területet tartották nyilván. A művelési ágak megoszlása a gazdálkodás szerkezetét, míg a kezelés a föld üzleti hasznosításának módját mutatja. E szempontból az uradalom korszerű szerkezetben működött, mert a szántóföldi termelés volt a domináns, a legelővel szemben. A gazdaságnak ez volt az a területe, amelyet rendszeresen ekével műveltek. Legfontosabb művelési ág volt azért is, mert a szántóföldön tudták az uradalom intézői a termelést, mind minőség, mind mennyiség szerint a legjobban irányítani.⁸

A legelő előnye valamikor az volt, hogy a háziállatok legeltetése számított a jövedelmezőbb üzletágnak, művelést nem igényelt, ezért csekély volt az üzemtőke-szükséglete. Régebben a legelő hozamát az állatok rajta elért súlygyarapodá-

7 Urbancsok Zsolt: A város mezőgazdasága. In: Makó története 1849-től 1920-ig. Szerk.: Szabó Ferenc. Makó, 2002. 223-225.

8 A gazdaságok száma, összes és haszonbérlet terület nagyságcsoporthoz. In: Mezőgazdasági statisztika 1935. Budapest, 1936. 81-82.

sával mérték le. Ezt a súlygyarapodást a püspöki uradalom részben a megnövelt kaszáló területtel egészítette ki, erősítve az istállóztatást, részben a 15%-ban megőrzött legelőn biztosította.

A haszonbéres földek egésze a szántóföldi művelést szolgálta. A püspökségnek nemcsak Lelén volt földje. Makó Kopáncs nevű határának egy része, és más makói területek is a tulajdonában voltak. De összességében az uradalom makói földjei alig 600 holdat tettek ki, de rossz minőségű, vizenyős, zsombékos területen, amit földművelésre nem lehetett használni.

Az 1897-i Gazdacímtár nagybirtokosi listáján szerepel Dessewffy Sándor főfoglalkozású római katolikus püspök, akinek birtoklási jogcíme a lelei uradalomra haszonélvezeti jogából fakadt. Vagyis a bejegyzett lelei birtok a püspök javára szolgált, az uradalom minden gyümölcsét szedhette, és egyéb hasznait akár bérbeadás útján is élvezhette. Tulajdonosként a Csanádi Római Katolikus Püspökség volt bejegyezve. Érdekes, hogy a tulajdonos (tehát a püspökség) a lelei földekből több száz holdat nem a hivatalban lévő püspök élvezetébe adta, hanem a helybéli Kristó Sándornak (275), akinek főfoglalkozása és birtoklási jogcíme is ugyanaz volt: haszonbérlő. Ugyanez állt a püspöki uradalom másik haszonbérlőjére, Újhegyi Jakabra is, aki 619 holdat bérelt az uradalomból. Mind a ketten nagybérlőnek számítottak. Csak érdekességgént jegyzem meg, Lelén Návay Lajosnak is volt ingatlana, amelyet Keleti Adolf, helyi rőföskereskedő haszonbérelt.⁹

Az uradalmi gazdálkodás már a századfordulón munkaerő gondokkal küzdött, részben maga teremtette ezt a körülményt, amikor anyagi megfontolásokból folyamatosan parcellázott, vagyis eladott földeket, ha anyagilag megszorult. A földhöz jutott egyének viszont hamarosan önálló gazdasági üzemet hoztak létre, ami függetlenítette őket az uradalom egzisztenciális kínálatától. Így az nem jutott elegendő munkáskézhez. A problémát megoldandó, gazdasági cseléd toborzásba fogott, és fölépített két cseléd majort (Sándor és Dezső), ahová Temes és Pest megyei földtelen agrárproletárokat telepített. A vertfalú, közös konyhás és étkezdés, 8 családot befogadó házak szociálisan nem voltak optimálisak, az alispán többször fölhívta a tragikus helyzetre az uradalmi tisztartó figyelmét az 1930-as években, azonban azok a szűkös, és gyakran méltatlan körülmények ellenére a válság idején a biztos megélhetés alapjának számítottak. A cseléd majorok egész 1945-ig főnnálltak.¹⁰

Ez a nagy, püspöki kezelésű Csanád megyei latifundium (7741) 1919-re 6785 kh-ra olvadt.

Az 1925-i Gazdacímtár fejlett nagyüzemként írta le a lelei uradalmat, amelyhez akkor már csak 6548 kh tartozott. Ehhez mérhető nagybirtokkal Csa-

9 Magyarország földbirtokosai és földbérlői. Gazdacímtár. Budapest, 1897. 80–82.

10 Rozsnyai János

nád megyében csak József főherceg rendelkezett (6032 kh). Legfőbb terménye a búza volt: két fajtáját termelték: a tiszavidékit és bánkútit. Jelentős búzatermelő gazdasága volt, viszont tengeri termeléséről nem ad hírt a földbirtokosokról és földbérlőkről tudósító gazdacímtár.¹¹

Az 1937-i Országos Mezőgazdasági Címtár alapján szintén megállapítható, hogy búzatermesztésre a legjobb minőségű és legnehezebb búzát használták. Ekkor a lelei uradalom összterülete 5175 kh-ra rúgott, vagyis 10 év alatt közel 1300 kh-dal csökkent Lelén a püspöki határ. Fő terménye mellett borsó, kender, fehérköles, napraforgó, cukorrépa, kék mák termelést is folytattak az uradalomban gazdasági méretnél. Vagyis a művelés alatt álló területhez képest számottevő területen. A borsót pl. mezei borsóként szántóföldi növényként termelték száraz fogyasztásra. Fonalnyerés céljából ún. olasz kendert vetettek, mert az jobban ellenállt az elfajzásnak.¹²

Szerszám ellátottsága gépi felszereltsége kiemelkedőnek mondható az 1935. évi birtokstatisztika alapján. 3 lokomobil, 4 cséplőszekrény, 3 járgány, 19 vetőgép, 15 rosta, 102 db eke, 2 szecskaavágó, 27 borona, 16 tárcsa, 66 ígás szekér szolgálta a nagyüzemi gazdálkodást. A lokomobil helyváltoztatásra alkalmas gőzgép volt, ami a gőzekét is hajtotta. Nevezték „szántógépnek” is, mivel „lokomobilnak” nevezett traktor vontatta. Az ekézés gyakori helyváltoztatással járt. Az ekék száma bizonyítja, hogy a szántóföldi művelés az uradalom legjelentősebb gazdálkodási területe volt.

Az uradalom gépesítettsége teljesnek mondható. A modern eszközök közül egyedül személyautóval nem rendelkezett. De ez a termelés szempontjából közvetlen hátrányt nem okozott. Nem volt a püspökségnek azonban ipari üzeme (villanytelep, gépjavitó, tengeriszárító, daráló- vagy paprikamalom) sem, ami viszont a folyamatos működés és a magasabb hozzáadott értéket adó földolgozó tevékenység szempontjából tényleges hátrányt jelentett.

Az ígás szekerek nagy száma korrelált a lovak számához, utalva a nagyarányú áruszállításra.

Hasonlóan jelentősnek mondható a járgányok alkalmazása, mert azok erőforrásként működtek, amelyekkel az uradalom cséplőgépeit hajtatták.¹³

Gépparkját azonban nem mindig tudta, illetve akarta 100%-ig kihasználni, ugyanis a község elöljárósága, s a megye vezetése is gyakran kérte meg az uradalmat az élőlátás fokozottabb igénybevételére, gépek helyett. Azok ugyanis, különösen aratáskor, betakarításkor termelékenyebbek voltak az emberi mun-

11 Magyarország földbirtokosai és földbérlői. Gazdacímtár. Budapest, 1925. 82-84.

12 Országos Mezőgazdasági Címtár. Budapest, 1937. 80-81.

13 Magyar Statisztikai Közlemények 105. kötet. Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai. Az 1935. évben. Budapest, 1938. 320-322.

kánál, de szociális szempontból, meg a nyári munkalehetőségek mutatkoztak fontosnak. Nincstelen földmunkások, törpebirtokosok munkaerejük kamatoztatásával keresték meg a télire valót, amit a püspöki uradalom akceptált, és engedett a zsellér foglalkoztatási igénynek. Veszteséget ez semmiféleképp nem okozott neki, sőt a minőség terén ez hasznosabb megoldás volt, üzleti szempontból a nyereség maximalizálása maradhatott el.

Állatállománya is igen jelentős: 1897-ben 808 szarvasmarha, 73 ló, 611 sertés, 4914 juh jelentette az állattartást. Marhahízlalással is foglalkoztak, erre alapozottan fejlett tejgazdaságot tartottak fenn. Alapja az ellett borjak nagy számban való fölnevelése volt a tejeladás jövedelmezősége miatt. Az ígás állománytól függetlenül rendszeresen jelentősebbre rúgott a növendék csikó állomány. A sertéstartáson belül a hússertés tenyésztésre koncentráltak. Az uradalom legfontosabb haszonállatai közé tartoztak, mert húsát és zsíriját általánosan fogyasztották. Az a tény, hogy inkább a hússertés tartását preferálták, mutatja, hogy az üzemviszonyok javulása e fajta tartását is kiszélesítette.

Számra nézve a juhtenyésztés volt a legjelentősebb. Négyszeres hasznosításuk végett tenyésztették őket: gyapjú-, hús-, tej- és faggyútermelésre egyaránt alkalmasak voltak. Az uradalomban különösen a cigájafajtát tenyésztették, növendék- és tenyészállománya egyaránt jelentős volt. A cigája juh tejelő állat, de finom a húsa is, gyapja is értékes. Viszont a gyapjúárakban nehezen lehetett tartani a külföld versenyét, a juhhús fogyasztása pedig nem vált általánossá, így maradt fő hasznosítási célnak a tejtermelés. Lelén főleg gyapjiért tenyésztették.¹⁴

A gazdálkodás irányítói a magasan iskolázott gazdatisztek voltak. Híres jószágigazgató volt nemes Rosztóczy Ferenc, aki pályafutását Császká szepesi püspöknél kezdte. Később több nagy uradalomban teljesített szolgálatot, köztük a kalocsai érseki uradalomban is. 1911-ben került a Csanádi Püspökségi Uradalom élére. Nevéhez köthető a lelei major modernizációja.

Lux Alfréd gazdasági intézőként dolgozott az uradalomban. A gazdasági akadémiát Mosonmagyaróvárt végezte, utána nyomban a csanádi uradalom szolgálatába lépett. A mezőgazdaság terén végzett értékes munkásságáért a földművelésügyi minisztérium több ízben kitüntette. 1923-ban halt meg. Riegenbach uradalmi főintéző Debrecenben végezte a gazdasági akadémiát, s gróf Wenckheim Frigyes lébényszentmiklósi uradalmában működött a háború előtt. 1914-ben a püspöklelei uradalomba hívták meg intézőnek, ahol 1926-ban főintézővé lépett elő.

14 Magyar Statisztikai Közlemények 105. kötet. Magyarország mezőgazdaságának főbb üzemi adatai az 1935. évben. Budapest, 1938. 316-317.

Szirányi Gyula a Csanádi Püspökség lelei uradalmának utolsó igazgatójaként hadi munkára hívatott be embereket, s e népellenes büntette miatt 1945-ben felelősségre vonták.¹⁵

Az uradalom jelentőségét az adta, hogy Csanád vármegye viszonylag sűrűn lakott hely volt, viszont a nagybirtok aránylag kevés. Az 1945-i politikai változás után pl. Makón alig volt fölosztható birtok, ezért az ottani igénylők egy részét a megye más, nagyobb uradalmaiból elégítették ki, így a csanádi püspöki uradalomból kaptak 1000 holdat, a Návay-uradalomból 600-at.

A Püspöklelén végrehajtott földreform adatait 1945. április 18-án kelt bejelentés tartalmazza. Eszerint a Csanádi Püspöki Uradalmi ingatlanból igénybe vettek 5 018 kh-t. Ebből kiosztottak 3 704 kh-t. A ki nem osztott terület részben erdő, rét, legelő és hullámtér, aminek szétosztásáról később döntenek. Az erdő pl. 1000 holdat tett ki. A többi rész pedig az előírt tartalékterület volt. Juttatásban részesült 1051 család, amelyből 231 makói lakos volt. A legtöbben átlag 5 holdat kaptak (454 család). A jelentett adatokban már benne volt a község határában fekvő uradalmi ingatlanból a makóiak részére átengedett 1000 kh is (480 család).

A püspöklelei földhözjuttatottakból alakult Részvénygépszövetkezet mezőgazdasági gépeket kért 1945. augusztusában a Csanád Megyei Földbirtokrendező Tanácstól. Ekkor még a Csanádi Püspöki Uradalom tulajdonában volt egy traktor, cséplőgép, egy négyes és egy kilences eke, 4 db petróleumos hordó, több olajos kanna, motor után való kiskocsi, vizes lajtor, 2 vetőgép, motor után való tárcsa. Ezt mind igényelte a Püspöklelei Földigénylő Bizottság, mert 104 újonnan földhöz juttatott gazdából egy részvény gépszövetkezetet alakított kb. 510 kh-on. A fönti tárgyakat pedig ezen szövetkezet számára szeretne volna bocsátani, melynek vezetője Benkő József traktorkezelő (föltehetően egykori uradalmi alkalmazott) volt.

Az uradalom 1945. október 1-jén, a Tanács akkor tartott ülésén, elvesztette volna tulajdonjogát a nevezett tárgyakra és ezek a Földigénylő Bizottság tulajdonába kerültek volna, de a mezőgazdasági munkák sürgőssége hamarabb igényelte e tárgyakat. Így azokat már korábban szétosztották.¹⁶

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

A tanulmányt azért is jelentetjük meg, mert 2025-ben, a maroslelei trafik centenáriumi rendezvényét egyesületünk is támogatja.

15 Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből. Szerk.: Rác János. Szeged, 1970. 457-458.

16 Uo. 480., 485-489.

NÉPRAJZ A SZEGEDI EGYETEMEN EGY ÉVSZÁZAD TÜKRÉBEN. MOZAIKOK AZ OKTATÁS ÉS KUTATÁS TÖRTÉNETÉBŐL ÉS JELENÉBŐL

A magyar néprajztudomány alapvető, országosan meghatározó és azóta is folyamatosan működő szervezetei, intézményei a 19. század végén alakultak meg (Néprajzi Múzeum – 1872., Magyarországi Néprajzi Társaság – 1889.). Tevékenységük, kutatásszervezési, tudománynépszerűsítési és publikációs munkájuk révén vált szaktudományunk önálló diszciplínává. Az intézményesülési folyamat a 20. század első felében tovább folytatódott, ennek része volt az egyetemi tanszékek alapítása, elsőként a szegedi katedra létrehozása.

Az első világháborút követő trianoni döntés (1920) közvetlen következménye volt, hogy a Ferenc József Tudományegyetem Kolozsvárról Szegedre menekült. Mindebben meghatározó szerepe volt Klebelsberg Kunó művelődési- és kulturpolitikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter decentralizálási terveinek (a felsőoktatás intézményeinek vidéki városokban való alapítása), valamint Szeged befogadókészségének.

A városban a néprajzi szemléletnek jórészt a piarista gimnázium révén, többek mellett Dugonics András (1740–1818), Csaplár Benedek (1821–1904), Kálmány Lajos (1852–1919), vagy a zsidó hittudós Löw Immánuel (1854–1944) tevékenységének köszönhetően nagy múlja és jelentős alapja, rangja volt.

A Kolozsvárról Szegedre települt egyetemen a néprajzi oktatás 1921-től folytatódott, illetve az új helyszínt tekintve kezdetét vette. A Kolozsvárról menekült Herrmann Antal (1851–1926), a néprajz egyetemi magántanára és Banner János (1888–1971) régész és néprajztudós tartottak etnográfiai kurzusokat. Előadásaikban számos téma és tájegység mellett a Dél-Alföld és Szeged néprajzának tárgyalása is nagy hangsúllyal jelent meg.

A néprajz első hazai egyetemi intézete 1929-ben Solymossy Sándor (1864–1945) nemzetközi rangú folklórkutató vezetésével létesült Szegeden. Az „újonnan szervezett Néptani Tanszéken” 1929. szeptember 29-én tartott, *Bevezetés a néptudományba* című beköszöntő előadásában több fontos gondolatot fogalmazott meg:

„A jelen pillanat, amidőn egy újon szervezett tanszékről az első szó elhangzik, a magyar tudományosság történetében a személyi vonatkozást teljesen kikapcsolva, jelentős eseménynek tekintendő. Történelmivé avatja e percet az a körülmény, hogy a sokáig mellőzött, de jelentőségben a többi tudományággal

egyenlő rangú és horderejű stúdium: a *néptan* jut általa érvényesüléshez a tudományok hivatalos csarnokában. [...] Amit máshol, mint eredetiséget, büszkén hirdetnek, mi valami álszégyenkezéssel negligáltuk, sőt titkoltuk s mindenkor csak európai színvonalunkkal álltunk elő. Pedig a külföldet, úgy most, mint az előző időkben, nem a mi általános közép-európai nívónk, ez a náluk is meglévő szintelen típus, érdekelte, hanem az, ami bennünk sajátosan magyar, ami nemzeti jellegünket alkotja, s amit legtisztábban, legépebben megőrizve, a magyar néplélekben találunk meg. [...] Az ilyen speciális stúdiumú katedrának ott van legalkalmasabb helye, ahol az iránta való érzéknek és érdeklődésnek már előzetes jelei mutatkoztak. Szegednek e tekintetben félreismerhetetlen tradíciói vannak. Az újabb korszak legkiválóbb népies magyar írói, Gárdonyit sem véve ki, itt működtek. Mikszáth Kálmán innen indult diadalmas útjára; Dankó Pista és Pósa Lajos itt termelték a népies dallamok és szövegek százait, melyek innen váltak a nemzet közkinccsivé; Tömörkény István őstehetsége itt örökítette meg a népi alakok és életviszonyok legmesteribb hűségű rajzait s e nemes hagyomány állandóságáról a köztünk élő Móra Ferenc gazdag termőereje gondoskodik mindmáig. Ilyen jól előkészített talajjal egyetlen más város sem dicsekedhetik. Az sem utolsó előny, hogy a gazdag változatosságú tanyavilág, amely Szegedet koszorúként övezi, mindmegannyi kész instruktív muzeális gyűjtemény az oktatónak és a hallgatóságnak.”

Solymossy Sándor 1934-ben esedékessé vált nyugdíjba vonulásáig 5 éven keresztül szervezte a szegedi néprajzi oktatást és kutatást. Előadásait a Szegedi Fı́atalok Mő́vészeti Kollégiumának tagjai közül is sokan hallgatták. Bálint Sándor (1904–1980) már 1930-tól Solymossy mellett mint díjtalan gyakornok, majd tanársegéd részt vett a tanszék munkájában, 1934-ben habilitációja révén (Az alföldi magyarság néprajza, különös tekintettel Szeged népére) egyetemi magántanár címet nyert, s tárgykörben rendszeres egyetemi előadásokat tartott.

Az 1930–40-es években számos, a 20. század meghatározó néprajztudósa tanult, habilitált, vagyis magántanári képesítést szerzett, így Ortutay Gyula, Pá-vel Ágoston, Gunda Béla, Tálasi István, az építész Tóth János, K. Kovács László, Scheiber Sándor, Márkus Mihály, Fél Edit, Katona Imre.

1947. szeptember 10-én Bálint Sándor nyilvános rendes tanárként kinevezést kapott a néprajzi tanszék vezetésére. Vezetőként, oktatóként és kutatóként munkálkodott 1965-ig, ekkor rendszerellenesség vádjával koncepciós perben elítélték, 1966-ban kényszernyugdíjba vonult, közben 1951–1956 között is eltiltottak az oktatástól. Meghatározó néprajzi monográfiáit nyugdíjazása után írta.

A „legszőgedibb szőgedinek” nevezett néprajztudós munkásságának legmarkánsabb két témaköre a vallási néprajz, vallási népelet és a *szőgedi nagytáj*, a *szőgedi nemzet* kultúrájának történeti és recens kutatása volt. Bálint Sándor megközelítőleg 150 települést tartott számon, amelyek népességük révén erő-

sebben vagy lazábban kapcsolódtak az anyavároshoz, azaz a szegedi nagytáj részét képezték.

Bálint Sándor halála után a tanszéket Ferenczi Imre (1931–1989) folklórkutató vezette. Váratlan halála után Bellon Tibor, a karcagi múzeum akkori igazgatója kapott megbízott tanszékvezetői kinevezést. Ő, Juhász Antal és Barna Gábor szervezték újjá 1992-től a szegedi néprajzi képzést.

A korábban említett két kutatási tematikus „hagyomány” Bálint Sándor halála után mindvégig, sőt napjainkig jelen volt és van a tanszéki munkában.

Az 1990-es évek elejétől – Bálint Sándor korábbi tudományos munkásságának nyomdokain – a vallási néprajz kutatása Barna Gábor (1950–), a „szegedi nagytáj” és a Duna–Tisza–Maros régió néprajzi vizsgálata pedig Juhász Antal (1935–2020) és Bellon Tibor (1941–2002) vezetésével indult újra. Mindkét tematika napjainkig hangsúlyosan jelen van a tanszék tudományos profiljában.

A vallási néprajzi és vallásantropológiai kutatások a közelmúltban intézményileg is kibővültek, hiszen 2009–2012 között a Bálint Sándor Valláskutató Intézet, majd megszűnte után 2013-tól 2019-ig az MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport végezte a tanszékkal szoros együttműködésben e tematikus tudományos kutatómunkát. Mérhető eredményként áll előttünk két folyamatosan megjelenő tanszéki kiadványsorozat, melyek alapítója Barna Gábor volt: a *Devotio Hungarorum* (indítás éve: 1994) és a *Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár* (indítás éve: 1998), együttesen több mint félszázat meghaladó kötetszámmal. 1992-től ugyancsak napjainkig tartóan, két évenkénti rendszerességgel rendezi meg tanszékünk a Szegedi Vallási Néprajzi konferenciasorozatot.

A zsidó folklorisztika és vallási hagyományok témakörében folytat kutatásokat Glässer Norbert, aki az ORZSE (Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem) zsidó vallástudományi doktori iskolájában szerzett 2012-ben PhD fokozatot, illetve ugyanott habilitált. Az intézménnyel szakmai együttműködést ápolunk (kölcsonös átoktatás, közös konferenciaszervezés).

A dél-alföldi regionális kutatásokat Juhász Antal nyugalomba vonulása és elhunytja, valamint Bellon Tibor váratlan halála után, vagyis az elmúlt több mint két évtizedben Mód László és Simon András folytatták és folytatják Szeged környékén és a határon túli délvidéki területeken. Az eredmények az 1997-ben elindított *Táj és népi kultúra* kiadványsorozat köteteiben jelentek meg. Ezzel párhuzamosan egy nemzetközi kutatócsoportot szervezve Barna Gábor a romániai Bánságban dolgozott.

Mód László munkacsoport-vezetőként, a tanszéki munkatársak többsége pedig tagként vesz részt tudományos szakunk legrangosabb nemzetközi szerveztének, a SIEF-nek a munkájában. Az elmúlt években több alkalommal (legutóbb éppen 2022 őszén) volt tanszékünk nemzetközi SIEF konferencia szervezője, házigazdája.

Varga Sándor a táncfolklorisztikai-táncantropológiai képzések felelőse és az ehhez kapcsolódó tematikus kutatások irányítója, több nemzetközi tánckutató tudományos szervezet tagja, és a Magyar Etnokoreológiai Társaság elnöke. 2018 nyarán az ICTM (International Council for Traditional Music) Etnokoreológiai Munkacsoportja nemzetközi konferenciájának tanszékünk adott otthont.

Mód László és Simon András közös és egyéni kutatások keretében több mint két évtizede foglalkozik a Kárpát-medence szőlő- és borkultúrájának néprajzi-antropológiai vizsgálatával. Ugyancsak hozzájuk kapcsolódnak 1996-tól Bellon Tibor mellett rendszeres résztvevőként, 2002-től pedig vezetőként is a szlovéniai (muravidéki) magyarság körében folytatott témakutatások és muzeológiai jellegű munkák (három helytörténeti-néprajzi gyűjtemény koncepciójának kidolgozásában és megvalósításában való közreműködés).

Az MTA SZAB Néprajzi Munkabizottságának elnökeként illetve titkáráként a tanszék két munkatársa, Simon András és Mód László fogja össze és szervezi – építve a tanszéki és múzeumi kollégák közreműködésére – az itt folyó tudományos munkát (konferenciák, megemlékezések, könyvbemutatók stb.).

1995 óta – ugyancsak Barna Gábor kezdeményezésére – tanszékünk két éves rendszerességgel rendezi meg a *SemEthnoSz* (*Seminarium Ethnologicum Szegediense*) elnevezésű nemzetközi diákszemináriumot, vagyis egy olyan elméleti és módszertani hangsúlyú nyári egyetemet, ahol a szegedi és külföldi néprajz szakos hallgatók közös terepkutatása áll a középpontban. A kutatási eredményeket a tanszéki sorozatokba illesztett forrásközlő- vagy tanulmánykötetek tartalmazzák.

Tanszékünk számos hazai és külföldi szakmai intézménnyel, kutatóhellyel ápol élő és kölcsönös kapcsolatot. Ide sorolhatók a magyarországi, a szomszédos és más európai országokbeli társtanszékek, múzeumok, kutatóintézetek, néprajzi társaságok. Az együttműködés mind oktatói, mind pedig hallgatói szinten közös terepkutatásokban, közös vagy kölcsönös konferencia-részvételekben, kiadványokban ölt testet.

Az osztatlan (5 éves) egyetemi képzést 2005-ben felváltó „bolgnai rendszer” szerint hallgatóink 3 éves alapképzést, majd 2 éves mesterképzést végeznek el, ezt követően doktori szinten is folytathatják tanulmányaikat.

Az alapképzés keretében (BA) a néprajz szakos hallgatók belső specializációként a táncantropológia 50 kreditet képzést választhatják, illetve más alapszakos hallgatók számára a néprajz minor képzést tudjuk felvételre ajánlani. A mesterképzés szintjén (MA) a táncantropológia-táncfolklorisztika és 2018-tól a néprajzi kulturális örökség specializáció választható (erről részletesebben Mód László e kötetben megjelent írásából lehet tájékozódni). Mindezek nappali és levelező tagozatos formában is működnek. A jelzett szakirányok által magyar nyelven lefedett tánckutató-képzés országosan egyedülálló, s a néprajzi kultu-

rális örökség specializáció is csak nálunk működik. Tanszékünk 2012 óta tagja a négy európai egyetem által közös diplomát kibocsátó *Choreomundus* mester-szintű táncutató képzésnek, melynek keretében mindkét szemeszterben 15-18 külföldi hallgató oktatása folyik angol nyelven tanszéki oktatókkal és meghívott előadók bevonásával.

Néprajzi tematikájú doktori képzésünk az SZTE Történelemtudományi Doktori Iskola Modernkor programjának keretében működik 2008 óta.

Az oktatást igyekszünk minden téren gyakorlatorientálttá szabni. Hallgatóink külső helyszínen tartott órák és szervezett terepmunkák keretében sajátíthatják el az elméletben tanultakat. Bekapcsolódunk, illetve bekapcsoljuk őket más intézmények által szervezett ilyen jellegű programokba, kiragadott példaként a Lakitelek Népfőiskola által számos helyszínen folytatott Értékfeltárási Kollégiumában való részvételt említem.

A hallgatói tehetséggondozás a tudományos diákköri munka keretében folyik.

Nemzetközi kapcsolataink – hallgatók és oktatók számára is –, az oktatásban és a kutatásban egyaránt szerteágazóak és aktívak.

Elődeink életművét megbecsüléssel tartjuk számon. Tanterem viseli Bálint Sándor és Bellon Tibor nevét. Elhunyt kollégáinkra születésük és haláluk kerek évfordulóin emlékülésekkel, konferenciákkal emlékezünk. Öregdiákjainkat rendszeresen hívjuk találkozásra, és a tanszékalapítás kerek évfordulóiról is megemlékezünk, így eddig a 75. és 90. évről, a jövőbe tekintve pedig várva a centenárium megünneplését is!

A szegedi néprajzi oktatás nagy múltra visszatekintő, itt csak mozaikosan felvázolt talajába gyökerezve, a korábbi eredményekre alapozva, ám a jelen tudományos nézeteit, kihívásait figyelembe véve és követve és ezek mentén folyamatosan megújulva igyekszünk a régió és a Kárpát-medence néprajzi kutatásának meghatározó és elismert részesei lenni, valamint a hallgatók képzésével hozzájárulni a tudományos utánpótlás határon belüli s túli biztosításához.

Felhasznált irodalom

Barna Gábor – Juhász Antal – Pusztai Bertalan: A néprajz szegedi műhelye. 2004., Szeged

SIMON ANDRÁS

MELLÉKLET

A néprajzi alap- és mesterképzés, minorképzés aktuális (2018-tól érvényes) há-
lóltervei specializációkkal

TANULMÁNYOK

NÉPRAJZ ALAPKÉPZÉS (BA) ÖSSZESÍTETT HÁLÓTERVE
NEPR18-B-AN Néprajz 2018 BA_AN alapképzés nappali tagozat
NEPR18-B-AL Néprajz 2018 BA_AL alapképzés levelező tagozat

Tárgykód	Tantárgy neve	Félév és óraszám						Számonkérés típusa	Kredit
		1	2	3	4	5	6		
Általános kompetenciákat fejlesztő bölcsészettudományi és társadalomtudományi ismeretek									16
BAFIL1-NEPR18	Filozófiatörténet	2						kollokvium	3
BATARS18-NEPR	Bevezetés a társadalomismeretbe /Társadalomismeret		2					kollokvium	3
BAKÖ1	Könyvtár- és informatikai alapismeretek	2						kollokvium	2
NEPR18-KOA	Kommunikációs alapismeretek		2					kollokvium	2
REG18-A-01	Bevezetés a régészetbe	2						kollokvium	3
TORTB-A1801	Bevezetés a történettudományba	2						kollokvium	3
A néprajzhoz kapcsolódó alapozó ismeretek									20
NEPR18-A-11	Bevezetés a néprajzba	2						kollokvium	3
NEPR18-A-12	Bevezetés az európai etnológiába		1					kollokvium	2
NEPR18-A-21	Bevezetés a folklorisztikába 1.	2						gyakorlati jegy	3
NEPR18-A-22	Bevezetés a folklorisztikába 2.		2					gyakorlati jegy	3
NEPR18-A-31	Bevezetés a kulturális antropológiába 1.	2						gyakorlati jegy	3
NEPR18-A-32	Bevezetés a kulturális antropológiába 2.		2					gyakorlati jegy	3
NEPR18-A-41	Közügyteményi ismeretek	2						gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI – Néprajzi szakmai ismeretek									80
NEPR18-SZI-T		Szakmai törzsanyag							
NEPR18-SZI-T-11	Forrásismeret	2						gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-T-12	Történeti topográfia	2						gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-T-13	Néprajzi csoportok		2					gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-T-14	Tudománytörténet		2					gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-T-21	Magyar és összehasonlító néprajz 1.			2				kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-22	Magyar és összehasonlító néprajz 2.				2			kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-23	Magyar és összehasonlító néprajz 3.					2		kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-24	Magyar és összehasonlító néprajz 4.						2	kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-31	Magyar és összehasonlító folklór 1.			2				kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-32	Magyar és összehasonlító folklór 2.				2			kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-33	Magyar és összehasonlító folklór 3.					2		kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-34	Magyar és összehasonlító folklór 4.						2	kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-41	Kulturális antropológia 1.				2			kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-42	Kulturális antropológia 2.					2		kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-43	Kulturális antropológia 3.						2	kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-51	Társadalomnéprajz 1.			2				kollokvium	4
NEPR18-SZI-T-52	Társadalomnéprajz 2.					2		kollokvium	4
NEPR18-SZI-T-61	Muzeológia 1.			2				kollokvium	3
NEPR18-SZI-T-62	Muzeológia 2.				2			gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-MGY		Kutatásmódszertan és gyakorlatok							
NEPR18-SZI-MGY-11	A kvalitatív társadalomkutatás elmélete	2						kollokvium	3
NEPR18-SZI-MGY-12	Kutatásmódszertani gyakorlat 1.		2					gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-MGY-13	Kutatásmódszertani gyakorlat 2.			2				gyakorlati jegy	3
NEPR18-SZI-MGY-14	Múzeumi/közügyteményi gyakorlat 1.				C			minősítés M3	3
NEPR18-SZI-MGY-15	Múzeumi/közügyteményi gyakorlat 2.						C	minősítés M3	3
NEPR18-SZI-MGY-16	Terep-/archívumi gyakorlat 1.						C	minősítés M3	3
NEPR18-SZI-MGY-17	Terep-/archívumi gyakorlat 2.						C	minősítés M3	3
NEPR18-SZI-SZIG		Szigorlat							
NEPR18-SZI-SZIG	Szigorlat						X	szigorlati jegy	0
Szabadon választható tárgyak									10
MK-NEPR18-SZV	Szakos szabadon választható tárgy 1.		2					kollokvium	3
MK-NEPR18-SZV	Szakos szabadon választható tárgy 2.				2			kollokvium	3
BAVAL /BSZ VAL	BA/BSc szabadon választható		2					gyakorlati jegy	2
XM	Központi szabadon választható				2			gyakorlati jegy	2
Szakdolgozati konzultáció									4
NEPR18-SZD-11	Szakdolgozati szeminárium 1.					2		gyakorlati jegy	2
NEPR18-SZD-12	Szakdolgozati szeminárium 2.						2	gyakorlati jegy	2
Záróvizsga / Diplomamunka									
Összes kreditszám szemeszterenként		31	30	16	17	18	17	X	130

Táncantropológia specializáció: – választható néprajz alapszakos hallgatóknak!

Tárgykód	Tantárgy neve	Félév és óraszám						Számonkérés típusa	Kredit
		1	2	3	4	5	6		
Táncantropológia specializáció									50
NEPR18-TA-11	Forrásismeret, forráskritika			2				Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-21	Tudománytörténet			2				Kollokvium	4
NEPR18-TA-31	Táncdialektusok				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-41	Táncantropológia 1.			2				Kollokvium	4
NEPR18-TA-42	Táncantropológia 2.				2			Kollokvium	4
NEPR18-TA-51	Tánc történet					2		Kollokvium	4
NEPR18-TA-61	A tánc kutatás módszertana 1.			2				Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-62	A tánc kutatás módszertana 2.				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-71	Táncjelírás 1.				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-72	Táncjelírás 2.					2		Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-73	Táncjelírás 3.						2	Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-81	Humán mozgáselmélet						2	Gyakorlati jegy	3
NEPR18-TA-91	Zenétörténet						2	Kollokvium	4
NEPR18-TA-101	Gyakorlati táncismeret 1.					2		Minősítés M3	3
NEPR18-TA-102	Gyakorlati táncismeret 2.						2	Minősítés M3	3
Összes kreditszám szemeszterenként									50

Megjegyzések: A levelező tagozatos hálótér a tárgyak és kurzusok tekintetében megegyezik a nappaliéval, eltérés, hogy az óraszám ciklusonként (félévenként) tömbösítve számítandó (a nappali óraszám egyharmada, vagyis heti 2óra /ami félévenként 30 óra/, a lev. képzésben = félévenként 10 óra), illetve a tárgykódokban az évszám után L szerepel (NEPR18L-....).

Mind a nappali, mind pedig a levelező tagozatos képzésben a félévenként teljesítendő kreditérték 30 (plusz-mínusz 3, vagyis 27-33) kredit két szemeszter átlagában!

A 3. félévtől vagy a szakos specializáció (Táncantropológia), vagy egy másik szak minor képzésének felvétele kötelező 50 kredit értékben!

NÉPRAJZ MESTERKÉPZÉS ÖSSZESÍTETT HÁLÓTERVE

NEPR18-M-N Néprajz 2018 MA_N mesterképzés nappali tagozat

NEPR18-M-L Néprajz 2018 MA_L mesterképzés levelező tagozat

Tárgykód	Tantárgy neve	Félév / heti óraszám / (C)=félévi /				Számonkérés típusa	Kredit
		1	2	3	4		
	Szakmai törzsanyag						20
MA-NEPR18-K-1	Magyar és összehasonlító folklorisztika	2				kollokvium	4
MA-NEPR18-K-2	Az anyagi kultúra kutatása	2				kollokvium	4
MA-NEPR18-K-3	Kulturális antropológia	2				kollokvium	4
MA-NEPR18-K-4	Társadalomnéprajz	2				kollokvium	4
MA-NEPR18-K-5	Kutatómódszertan és forráskritika	3				gyak. jegy	4
	Szabadon választható						10
MA-NEPR18-V-1	Etnológiai, folklorisztikai, antropológiai kollégium 1-2. (szakos szabadon választható kurzus)	2				gyak. jegy	3+3 (6)
MA-NEPR18-V-2		2					
MAVÁL, XM	MAVÁL, egyetemi szabvál kurzus	2	2			kollokvium	2+2 (4)
	Konzultáció						20
MA-NEPR18-SZD-1	Szakdolgozati konzultáció 1.			2	2	gyak. jegy	10+ 10
MA-NEPR18-SZD-2	Szakdolgozati konzultáció 2.						(20)
	Differenciált szakmai anyag/ Specializáció szakmai gyakorlattal (ld. alább külön táblázatban – egyik választandó!)						70
	Záróvizsga / Diplomamunka						
Összes kreditszám szemeszterenként		28	2	10	10		120

Megjegyzések: A levelező tagozatos hálótér a tárgyak és kurzusok tekintetében megegyezik a nappaliéval, eltérés, hogy az óraszám ciklusonként (félévenként) tömbösítve számítandó (a nappali óraszám egyharmada, vagyis heti 2óra /ami félévenként 30 óra/, a lev. képzésben = félévenként 10 óra), illetve a tárgykódokban az évszám után L szerepel (MA-NEPR18L-....).

Mind a nappali, mind pedig a levelező tagozatos képzésben a félévenként teljesítendő kreditérték 30 (plusz-mínusz 3, vagyis 27-33) kredit két szemeszter átlagában!

NÉPRAJZ MINOR – választható NEM néprajz alapszakos hallgatóknak!

Tárgykód	Tantárgy neve	Félév és óraszám						Számonkérés típusa	Kredit
		1	2	3	4	5	6		
Néprajz minor képzés									50
NEPR18-M-011	Bevezetés a néprajzba			2				Kollokvium	3
NEPR18-M-012	Bevezetés az európai etnológiába						2	Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-021	Bevezetés a folklorisztikába 1.			2				Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-022	Bevezetés a folklorisztikába 2.				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-031	Bevezetés a kulturális antropológiába 1			2				Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-032	Bevezetés a kulturális antropológiába 2				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-041	Forrásismeret					2		Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-051	Történeti topográfia			2				Gyakorlati jegy	4
NEPR18-M-052	Néprajzi csoportok				2			Gyakorlati jegy	4
NEPR18-M-061	Magyar és összehasonlító néprajz					2		Kollokvium	3
NEPR18-M-071	Magyar és összehasonlító folklór						2	Kollokvium	3
NEPR18-M-081	Kulturális antropológia						2	Kollokvium	3
NEPR18-M-091	Társadalomnéprajz					2		Kollokvium	3
NEPR18-M-101	Muzeológia						2	Kollokvium	3
NEPR18-M-111	Kutatómódszertani gyakorlat 1.				2			Gyakorlati jegy	3
NEPR18-M-112	Kutatómódszertani gyakorlat 2.					2		Gyakorlati jegy	3
Összes kreditszám szemeszterenként				13	13	12	12		50

Megjegyzések: A levelező tagozatos hálóterv a tárgyak és kurzusok tekintetében megegyezik a nappaliéval, eltérés, hogy az óraszám ciklusonként (félévenként) tömbösítve számítandó (a nappali óraszám egyharmada, vagyis heti 2óra /ami félévenként 30 óra/, a lev. képzésben = félévenként 10 óra), illetve a tárgykódokban az évszám után L szerepel (NEPR18L-....).

EGYESÜLETÜNK ÉLETE

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET PROGRAMJAI 2024-BEN

- Január 9.: Felügyelőbizottsági ülés
- Január 11.: Elnökségi ülés
- Február 24.: Elnökségi ülés
- Február 24.: Közgyűlés Csongrád-Bokroson, majd alapító tagjaink beszélgetése Mindszenten. Bokroson az alpolgármester úr bemutatta a városrészt, nagyon szíves vendéglátásban volt részünk. Egyesületünk élő alapító tagjainak többsége 80 éves körüli. Blazovich László, Ősz Károly személyesen tudta elmondani visszaemlékezéseit. Marjanucz László, Gergelyné Bodó Mária, Károlyi Attila is. Betegség miatt lemondta a személyes jelenlétet Kovács Lajos, Molnárné Ferenczy Valéria, Veszelinov Dánielné, Gilicze János. De ők is eljuttatták valamilyen formában üzenetüket a tagságnak.
- Március 1.: Megyei Kazinczy-verseny. Egyesületünk évek óta szívesen támogatja ezt a színvonalas megyei versenyt. A Honismereti Szövetség Anyanyelvpolók Szövetségével kötött baráti szerződése megyei megvalósulásaként.
- Március 1.: Honismeretet tanító tanárok műhelye Szegeden, a Piarista-gimnáziumban. VIII. alkalommal rendezte meg egyesületünk ezt a műhelymunkát. Lélekemelő ezen a rendezvényen részt venni.
- Március 7.: Filmklub Szegeden, a Somogyi-könyvtárban: Portré Prof. Dr. Blazovich Lászlóról. Egyesületünk új egyesületi programot indított, a filmklubot, amelyben egy-egy filmmel mutatkozhatnak be egyesületi tagjaink. Elsőként tiszteletbeli elnökünkéről készült filmet nézhettük meg, egy kis beszélgetés kíséretében.
- Március 22.: Honismeret napja az SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszéken. Országosan 2007-től ünnepeljük a honismeret napját. Egyesületünk a legelső évtől kezdve egyesületi programot szervez e nap tiszteletére. Idén a Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék mutatkozott be nekünk.

- Március 23.: Két éve Budapest is helyszíne a honismeret napjának. Az ország minden honismereti egyesületének képviselői részvételével zajlik az esemény. A résztvevők előadásokat hallgathattak meg a Magyar Nemzeti Múzeumban.
- Április 12.: Csongrádon XIII. Határokon átnyúló honismereti verseny általános iskolásoknak. Példaértékű hagyomány, amely megvalósulását kezdettől fogva pártfogolja egyesületünk.
- Április 24-től: Magyar nyelv hete, egyesületünk tagjai április 29-én tekintették meg a Somogyi-emlékkönyvtárt. Szintén a Honismereti Szövetség és Anyanyelvápolók Szövetsége baráti kapcsolata jegyében.
- Fakultatív program lett május 31-én: Fecskés elpusztult faluban emlékkő állítása. Egyesületünk az Elpusztult és Pusztuló Falvakért Egyesület célkitűzéseivel egyetért. A két egyesület mindig támogatta egymás munkáját.
- Május 30 – június 2. X. Honismereti Regionális Civil Találkozót szervezte meg a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület. Minden évben más helyszínen (Arad, Temesvár, Szeged, Tóthfalu), a régió civil szervezeteinek részvételével zajlik ez a találkozó. Az idén A szabadságharc délvidéki harcainak emlékére konferenciát szervezett egyesületünk az egyetem rektori épületének dísztermében, és a régió emlékhelyeit kereste fel egyesületünk küldöttsége tanulmányút keretében.
- Július 8-12.: OHA Komárom-Esztergom vármegyében
- Augusztus 5–9.: IHA Nyíregyházán. Egyesületünk 6 középiskolás fiataalt delegált egy felkészítő-kísérő tanár részvételével.
- Szeptember 14.: 2018 óta minden évben legalább két egyesületi tanulmányutat szervezünk a vármegyénkben. Most Dóc-Balástya-Csengele-Kistelek települések értéktárait tekintettük meg. Mindig meggyőződhetünk megyei településeink értékgazdagságáról.
- Október 4.: II. Filmklub. Ávéd János doktor úr kalandozásai a néprajzban címet kapta ez a szintén jól sikerült programunk. A doktor úr egyesületi tagunk, aki orvostörténeti múzeumot hozott létre, régi autói vannak, helyi orvosokat-gyógyszerészeket bemutató könyveket ír, s a néprajzban is járatos.
- November 8-10. Hon- és Népismeret Konferencia Miskolcon egyetemistáknak és tanároknak. Ezen a programon is képviseltük egyesületünket.
- November 14.: Magyar nyelv napja alkalmából gálaműsor Szegeden, az Agórában, ez a rendezvény is a Honismereti Szövetség és Anyanyelvápolók Szövetsége közös céljai jegyében valósult meg.

- November 26.: 2022-től mutatjuk be új évkönyvünket (azaz az előző naptári év termését) november-decemberben Szegeden, a Somogyi-könyvtárban. Addig nem volt fix időpontja az évkönyvek bemutatójának. Viszont 2022-től nemcsak egyesületi évkönyvünket, hanem a tagjaink által megjelentetett könyveket is bemutatjuk. Nagyon büszkék vagyunk arra, hogy olyan tagjaink vannak, akik önálló köteteket adnak ki. Igazán népszerű ez a programunk immáron harmadik éve. És először kell majd duplázunk, azaz olyan sok könyv jelent meg, hogy azokat csak két alkalommal tudjuk bemutatni. A második alkalom 2025. januárban lesz.
- December 2.: A Csongrád-Csanád Vármegye 2024. évi Civil Szervezete díj átvétele. A Csongrád-Csanád Vármegyei Civil Községi Szolgáltató Központ minden évben három vármegyei egyesületnek ítéli oda ezt a díjat. Csak Szegeden 1200 civil szervezet van, a vármegyében ennek kb. ugyanennyi. A kb. 2400 civil szervezet közül egyesületünknek ítelték a díjat, amelynek finanszírozója a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. A díj átvétele után került sor a NEA továbbképzésre.

KÖZGYŰLÉSÜNK

2024. február 24-én tartottuk közgyűlésünket Csongrád-Bokroson, a Csongrád-Bokros Művelődési Házban. 2023. december 31-én a tagok száma 101 fő volt, mert tiszteletbeli tagunk, dr. Kováts Dániel, és egy tagunk, Sávainé Gombos Erzsébet 2023-ban elhunyt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület taglétszáma 2024-ben 109 fő lett. Új tagjaink: Ádók Péter, Bálint Enikő, Erdődi Józsefné, Fejes Imréné, Gilicze Mária, dr. Mód László, dr. Nagy Gyöngyi, Nóvé Andrásné, Pongó Zsuzsanna, Szögi Éva, Tánczos Roland, Temesváriné Szabó Andrea. Tiszteletbeli tag lett Gilicze János, Kovács Lajos, Kruzslicz István Gábor, alapító tagjaink.

A közgyűlés hivatalos programja előtt Gyovai Gáspár alpolgármester köszöntötte a rendezvény résztvevőit, majd bemutatta Csongrád-Bokros települést. Először beszélt a falu múltjáról. Bokros az 50-es évektől önálló település volt mintegy 1200 – 1300 főnyi lakossággal. 1975-ben Csongrádhoz csatolták. A történelmi események nem kerültek el a területet, mert fontos útvonal húzódott itt a Tisza mentén. A 2. világháború bombázásaira gödrök emlékeztetnek a környéken.

A település megtartó ereje mindig a közösség volt, összefogás nélkül nehéz lett volna boldogulni. A megélhetést a mezőgazdaság jelentette, a homokos te-

rület alkalmas volt szőlő- és gyümölcsstermesztésre. Jellegzetes szőlőfajta volt a kövidinka, amely a betegségekkel szemben ellenállónak bizonyult. Fontos szerepet kapott a pálinkafőzés, melyhez sok víz kellett, ezt a mély kutak adták a három pálinkafőzdének. Az 1800-as években jelentős volt a tanyavilág. Beszélt a tanyaszerkezetről és annak átalakulásáról. Az oktatást a tanyasi iskolák biztosították. A bokrosi iskola most 100 éves. A megfelelő infrastruktúrával rendelkező intézményben 100-110 gyerek tanul. A közösségi élet színtere a kultúrház, amelyet bővítettek, felújítottak. Itt található a könyvtár is, itt zajlik az elektronikus ügyintézés. Kitért a helyi értéktár megteremtésére és ápolására.

Évente számos programot szervez a Hagyományörző Egyesület. A szüreti multság például a helyi értéktár része. Szeptemberben 800 fő vett részt a rendezvényen, a helyi zenekar biztosította a jó hangulatot.

A templom helyén eredetileg egy vályogkápolna állt, amely az árvíz miatt megrongálódott. Az új templom építésében a lakosság is részt vett. 2001-ben szentelték föl, Szent László a védőszentje.

A települést körülvevő pusztá 4000 hektáron terül el. A szárazság miatt fontos lenne a víz megtartása, de a tervezett Tisza II. eddig nem valósult meg. A pusztán 3 birkanyáj, 2 gulya (150 szürkemarha) legel most. A település tervei közt szerepel az idegenforgalom fejlesztése. Összességében Csongrád-Bokros nyugodt életet, jó környezetet biztosít az itt lakóknak.

Délután Mindszentre látogattunk. A kultúrházban a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapításáról beszélgettünk az alapító tagokkal.

Dr. Ősz Károly felidézte a honismereti mozgalom kezdeteit, a 30-as évek néprajzi gyűjtéseit, a 60-as évek szervezeti átalakulását, amikor a Hazafias Népfront és a Népművelési Intézet tevékenységéből nőtt ki a honismereti mozgalom, mely formájában és módszereiben is új volt. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a rendszerváltáskor, 1991-ben alakult. Az alapítók feladattervet készítettek. A feladatok között szerepelt a szakkörök működtetése, honismereti napok, honismereti diáktáborok szervezése. Gondolatait szó szerint idézzük:

HONISMERETI MOZGALOM EREDETE

Kedves Honismerők, Csongrád Csanád Vármegyei „Szekértábor”!

1/ A két világháború közötti időre nyúlnak vissza honismereti mozgalmunk gyökerei. Az akkori időben Európa szerte rájöttek, hogy a technika fejlődésével, az életforma változásával számos eszköz, tárgy elavul, korszerűbbre kell cserél-

ni. A régít, ha nem mentik meg múzeumokba, gyűjteményekbe, akkor elvesznek. E gondolatok indították el a néprajzi gyűjtő munkát, a honismereti mozgalom „elődjét”. Magyarországon a néprajzi gyűjtés az 1930-as években kezdődött.

2/ A 60-as évek elején a Hazafias Népfront Országos Tanácsa és a Népművelési Intézet vállalta fel, kapta feladatként a honismereti mozgalom szervezését, szakmai irányítását.

3/ Így megyénkben az 1960-as évek elején kezdett kibontakozni a honismereti mozgalom. Erről Horváth Dezső - aki az 1960-as évek elején a Csongrád Megyei Népművelési Tanácsadó módszertani főelőadója - írja A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Évkönyve 2011 – 2012 Ötven esztendő c. cikkében: „...a két világháború között állítólag már történtek kezdeményezések az országban, de hogy mi is akar lenni a honismeret címszóval jelzett valami, forma vagy módszer, illetve forma és módszer egyben, azt nekünk is tanulni kellett. Meg kellett tudnunk többek között azt is, melyik faluban és városban ki oltódott már be ezzel a vírussal.” Így keresték fel és kérték meg helytörténeti, honismereti szakkör vezetőnek pl.: Mindszenten Tóth Emmát, Tápén Molnár Imrét, Csanádpalotán Asztalos P. Kálmánt, Apátfalván Szigeti Györgyöt és még másokat. Későbbiekben továbbképzésekre került sor. Azután a Népművelési Tanácsadón belül szakbizottságok jöttek létre, így a honismereti is. Erről Horváth Dezső írja, előbb említett cikkében: „Bálint Sándort, a néprajztudós tanárt nem kérhettük fel a honismeretiek vezetésére, fekete bárány volt ő sokáig még a hivatalosság előtt...”.

4/. Aztán megyénkben 10 év után 1969. március 20. napján alakult meg a Csongrád Megyei Honismereti Bizottság 15 fővel. Elnöknek Nyíri Antal nyelvész professzort, titkárnak Börcsök Vincét választották, mint a Megyei Módszertani Intézet képviselőjét.

A Bizottság kidolgozta munka-, és feladattervét. Ennek megvalósítása során megvitattak konkrét ügyeket, javaslatokat adtak egyes témákban (pl. földrajzi névgyűjtés, krónikairás, falutörténet feldolgozása, honismereti napok szervezése, szakkörök létrehozása iskolákban, művelődési házakban). Kihelyezett üléseket is tartottak, ezzel is segítve a városok, nagyobb községek honismereti munkáját. Fontos megemlíteni, hogy évente rendeztek honismereti diáktáborokat (pl. Apátfalván 1989-ben).

A Bizottság rendezvényeinek, programjainak, hivatalos ügyeinek intézését, levelezését anyagi finanszírozását a HNF apparátusa látta el.

A HNF megszűnésével a honismereti munkában új helyzet teremtődött, megszűnt az anyagi, tárgyi feltételeket is biztosító „gondoskodás”. Az ügyet szerető honismerők, - mint ahogy e kifejezést Kanyar József használta - nem hagyták elveszni a honismereti tevékenységet, helyi és megyei egyesületeket és azok szövetségét hozták létre.

Dr. Marjanucz László beszélt a középiskolásoknak, gimnazistáknak szervezett diáktáborok tevékenységéről. A fiatalok részt vettek nyelvjárási gyűjtése-

ken, helytörténeti, néprajzi kutatásokban, táncokat, népi motívumokat gyűjtöttek. Vasárnaponként megyei túrákat szerveztek 35 – 40 diák részvételével, 5-6 szakcsoportban. A tanulók választhattak témát. Esténként értékelést tartottak, a hét végén pedig előadták a tapasztaltakat. 1989 után megszűnt a központi támogatás, csak pályázatok segítségével, illetve saját hozzájárulással lehetett megvalósítani a táborot. A pályázatokat Bogdán Lajos intézte. Az utolsó tábor 1996-ban volt, a honfoglalásra emlékeztek a résztvevők.

Kovács Lajossal kihangosított telefonon beszélgetett Marjanucz László: A Szegvári Általános Iskola igazgatója volt 1974-től 1991-ig, s a Szegvári Falumúzeum megálmodója, majd vezetője volt 1981-től 2007-ig. Ilyen minőségében volt kapcsolatban a honismereti mozgalommal, s lett alapító tagja az egyesületünknek. Példát mutatva a fiatal tanároknak szakköri bemutatókat tartott, a helyi kismesterségek művelőit felkutatta, s megszervezte, hogy tudásukat bemutassák a diákoknak. A falumúzeumban honismerőket fogadott, többek között a nyári diáktáborok résztvevőit, több tanári továbbképzést vezetett ott. A falu történetét többféleképpen feldolgozta, például munkatankönyvet írt a tanítványoknak, amivel szintén példát mutatott a helytörténeti tankönyvet írók számára.

Prof. dr. Blazovich László 2001-től 17 évig volt az egyesület elnöke. Visszaemlékezésében felidézte a Honismereti Szövetség megalakulását (1991) és azon belül a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület létrejöttét. Juhász Antal volt az elnök, de elméleti ember lévén a titkárra és az alelnökre hagyta a szervezeti munkát, az akadémia és a kirándulások szervezését, a folyóirat ügyeit. Juhász Antal lemondása után lett Blazovich László elnök, a központ pedig a Csongrád Megyei Levéltárba került. Az egyesület pénzügyi és jogi háttérét is megteremtette. Új titkárnak Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát választották. Bővült a tevékenység: külföldi kirándulásokat szerveztek, ismeretségeket kötöttek a határon túli magyarság képviselőivel. Fontos rendezvények voltak a Honismereti Akadémiák (pl. Makón), terjesztették a Honismeret című folyóiratot. Kovács Dániel 18 évig Szegeden élt, ez idő alatt ő volt a nyomdai előkészítője az egyesület évkönyveinek.

Károlyi Attila a Csongrád Megyei Pedagógiai Intézet alkalmazottja volt, 1993-tól pedig a Piarista Gimnázium történelemtanára lett. A helytörténet tanítását fontosnak tartotta, ehhez azonban nagy háttértudás kell. Szakmailag új szintre emelkedett, és bekerült az egyesület elnökségébe is. Városismereti versenyeket szervezett, előadásokat tartott a város múltjáról. A tehetséggondozás fontos színtere a csapatverseny lett, ahol összefonódik a történelem és a helytörténet ismerete. A Kárpát-medencei népművelési találkozók sora, a 9 civil szervezettel kötött együttműködés az egyesület kiemelkedő tevékenységévé, eredményévé vált.

Gergelyné Bodó Mária szakdolgozata írásakor, egyetemistaként beszélt Vecsernyés János a szegedi levéltárban a honismereti mozgalomról neki, s így csatlakozott 1988-tól a megyei honismereti munkába, tanulmányúton vett részt pl. Szeg-

váron, s 1991-ben így lett alapító tagja az akkor születő egyesületnek. Pályakezdő tanárként rögtön honismereti szakkört indított. Az egyesületi rendezvényeken hallottakat és látottakat sorra megvalósította szakköröseivel. Szinte harmadik szakjává vált a helytörténet. Hamarosan elnökségi tag lett, majd 2018-tól egyesületi titkárként tetemes mennyiségű szervező munka hárul rá. Többek között a Honismereti Szövetséggel is tartja a kapcsolatot, s szerkeszti az egyesület évkönyveit.

Molnárné Ferenczy Valéria érdekes játékot, totót állított össze az egyesület egykori és jelenlegi tagjairól. Személyesen sajnos betegsége miatt nem tudott eljönni a beszélgetésre.

Kemény Lajosné és **Veszelinov Dánielné** betegség miatt, **Gilicze János** családi okok miatt nem tudott részt venni a beszélgetésen.

LEJEGYEZTE: NÉMETHNÉ DR. BALÁZS KATALIN

Gyovai Gáspár alpolgármester úr köszöntője

A tagság

Rostáné Hajdú Erzsébet tanárnő és diákjai

Rostáné tanárnő diákjainak műsora

*Marjanucz László is köszönti
a 80 éves Blazovich Lászlót*

*Tiszteletbeli elnökünk megköszöni
a jó kívánságokat*

Egyesületünk jelenlévő alapító tagjai

*A Mindszenti művelődési ház vezetője
köszönti az egyesületünk tagjait*

*A tagság hallgatja az alapító tagok
visszaemlékezéseit*

LEGENDÁS SZÜLŐFÖLD

A VIII. Regionális Helytörténeti-Honismereti Tanári Műhelyt 2024. március 1-jén rendeztük a Szegedi Piarista Iskolában. A **Legendás szülőföld** című műhelybeszélgetés mottóját Az örök emlékezet földje bevezetőjéből vettük: *A szülőföldnek sírhantjelöltjei vagyunk. És egyhangúlag megválasztott emlékei. Mert az utolsó hely az, ahol nevünk emlegetése kilobban. Amikor mindenütt elfelejtettek: a szülőföldnek még mindig akad mondandója rólunk. Ha csak sóhajnyi vélekedés is. Lám, ez az ember földarabolta a bölcsőjét, apró piros bárkákat készített belőle az utána jövőknek.* (Sütő András)

A Műhely a honismeret és helytörténet különleges tanári továbbképzése. Regionális, a résztvevők három országból érkeztek. 2016 óta évente rendezett, állandó intézményi körrel bíró esemény.

A rendezvénynek 47 regisztrált résztvevője volt. A szegedi Kulturális Alap támogatását nyertük el. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke nyitotta meg a tanári műhelyt. A tanári műhely házigazdája és moderátora Károlyi Attila, az Egyesület alelnöke, a Szegedi Piarista Iskola tanára volt. Keressük a hőseket, újra értékeljük a közeli tájat, a lakóhely kincseit.

Résztémák, előadások

I. Legendás szülőföld. A történetek, a mondák, az anekdoták kialakítják a szülőföldhöz kötődést. A közösség felfedezi az összetartozást az ismét megismert események, emberek révén. A fiatalok megélik a személyessé vált tárgyi világot. Együtt vagyunk mi, a közösség.

Hősök egykor és ma. Avagy: keressük a hőseinket?

Kiss Gábor Ferenc, SZTE JGYPK ATIKI (Szeged)

Pozsonyi csata 907, Deák-Sárosi László eposza Fábri Géza megzenésítésében
Fábri Géza (Szeged)

Bács-Kiskun a Meseföld. A vármegyei identitásfejlesztés első lépései

Szekeres Béla, Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat (Kiskunmajsa)

Naggyá, gazdaggá csak a nemzeti érzés tehet – Tóthfalu

Faragó Zoltán (Tóthfalu)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc magyar és jugoszláv vonatkozásai – nemzetközi történelmi vetélkedő középiskolások részére

Kudlik Zoltán, Nagy Imre Társaság (Szabadka)

Az élményorientált pedagógia lehetőségei informális edukációs környezetben

Fodor István, Ezer Év Parkja (Mórahalom)

Szamosújvár – Martinuzzi vára és az örmények városa

Felszegi Imre, lelkes (Szamosújvár, Somkerék)

II. Terepgyakorlat, helytörténeti séta. Hasonló az első témához. Ám előtérbe kerül a tevékenység. Tematikus ötletbörze. Hová, milyen céllal, témában vigyük a tanulókat?

Walkshop - Lépésről lépésre Szeged zsidó örökségének felfedezésében

(A Szeged zsidó öröksége mobilalkalmazás felhasználási lehetőségei az oktatásban)
Csizmadia Edit, Szent László Katolikus Általános Iskola (Mórahalom)

Szecessziós séták

Fazakas Gábor, Ady Endre Elméleti Líceum (Nagyvárad)

Szülőfalum szép határa

Juhász Nándor (Szeged)

Csak néhány lépésnyire... Történelemóra az iskola falain kívül

Jancsákné Majzik Andrea, SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, NOÓ (Szeged)

Hagyományok, ízek és értékek Sándorfalváról

Széll Gábor, Sándorfalva Városi Önkormányzat (Sándorfalva)

III. 1848-1849-es megemlékezések, történelmi sorsfordulók adta iskolai programok. 175 éve a magyar nemzet megszületett, véres küzdelemben élte meg magyarságát. Hogy lehet a forradalom, a szabadságharc, a világháború iskolai, közösségi megmozdulás? Mit üzen, most?

1848-1849-es megemlékezések, történelmi sorsfordulók adta iskolai programok

Szeged feladatbanktól a Délvidék 175 projektig

Károlyi Attila, Szegedi Piarista Iskola (Szeged)

IV. Közösségi és természeti értéktár. Azért vagyunk, hogy otthon legyünk a világban. Mire vagyunk büszkék? A természeti, az épített környezet, a helyi hagyományok hogyan válnak értékke, hogyan őrződnek? Miként megoszthatók a diákokkal? Az első három témában nem említetteken kívül más tartalmak bemutatása itt megtörténhet.

Táncháztól az iskoláig

Szabó Annamária, Téka Alapítvány (Szamosújvár)

Kéz a kézben, avagy hogyan vonjuk be diákjainkat a helyi kultúrába köz-művelődési és társadalmi intézmények segítségével?

Dr. Tóthné Facskó Zsuzsanna – Dérné Bozóki Éva, Szegedi Városi Kollégium
Janikovszky Éva Tagintézmény (Szeged)

A helyi örökség elemeinek alkalmazása az oktatásban: Tájházak, helytörténeti gyűjtemények

Simon András, SZTE Néprajzi Tanszék (Szeged)

Az épített környezet és a helyi hagyományok értékévé válásának lehetőségei helytörténeti köri kirándulásokon

Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, Makói Honismereti Kör (Makó)

Szeged és vizei, az Anna-kút története

Gergelyné Bodó Mária, Szegedi SZC Déri Miksa Műszaki Technikum (Szeged)

– *Kovács Réka, SZTE tanár szakos hallgató (Szeged)*

KÁROLYI ATTILA

A résztvevők

Dr. Marjanucz László elnök köszöntője

Fábri Géza

Szekeres Béla

Faragó Zoltán

Kudlik Zoltán

Felszegi Imre

Fodor István

Csizmadia Edit

Fazakas Gábor

Juhász Nándor

Jancsákné Majzik Andrea

Széll Gábor

Károlyi Attila

Szabó Annamária

Tóthné Facskó Zsuzsánna

Dérné Bozóki Éva

Simon András

Pálné Szabó Zsuzsanna

Kiss Gábor

SZAMOSÚJVÁR, MARTINUZZI VÁRA ÉS AZ ÖRMÉNYEK VÁROSA

Nagy-Magyarországon barangolva, sokszor csodálkozva döbbenünk rá, hogy egyik vagy másik település mennyi nemzeti értéket, kulturális kincset rejtget magában. Olykor földbe gyökerezve és libabőrösre dermedve meghatódottan fedezzük fel, hogy múltunk valamely híres történelmi személyisége épp „ezen a helyen” élt, harcolt, győzött, alkotott, vagy „pont itt” raboskodott, majd onotta vérét a hazáért. „Ott állni”, ahol egykor történelmi nagyjaink, megmagyarázhatatlan érzést szül bennünk. Ezt „az érzést” nem lehet leírni, sem megmagyarázni, ezt át kell élni. A múltat érezni kell.

Megmagyarázhatatlan érzések árasztják el szívünket, amikor megtekintjük Nagyváradon a Szent László hermát, Kolozsváron Mátyás király szülőházát, az aradi vértanúk emlékművét, a nagybányai festőiskolát, a gyimesbükki Ezeréves határt, és életre szóló élményekkel gazdagodunk, amikor zarándokolunk a csíksomlyói búcsún, átgyalogolunk a tordai hasadékon, amikor virágot helyezünk el Farkaslakán Tamási Áron, vagy épp a Házsongárdi temetőben Dsida Jenő, Reményik Sándor vagy Ápaczai Csere János sírjánál.

Most Szamosújváron fogunk átsétálni a Powerpoint segítségével, és megnézzük, hogy e kicsi település és az itt élt híres-neves személyiségek, miként lettek a történelem részesei, és azt, hogy sok esetben ők maguk, hogyan alakították Erdély, Magyarország, olykor Európa történelmét.

A mai Szamosújvár déli részén egy római castrum állt, melyet Congri-nak neveztek. Az erődítmény emlékkövén olvasható évszám szerint 143-ban építették. Az első települést 1291-ben említik először a középkori dokumentumok, Gerlahida néven, amelynek akkor már volt a Szamos folyón átvezető hídja és megerősített várhelye.

A kis település fejlődését két esemény segítette elő.

Az első, amikor 1540–1542 között Martinuzzi Fráter György kincstartó és váradi püspök átépíttette a régi várat, majd a várban saját részére palotaszerű épületet is kialakított. A szamosújvári várhoz, melyet építtetőjéről Martinuzzi várnak is neveznek, sok személyiség neve fűződik. Mivel ebben a korban ez volt Erdély egyik legbiztonságosabb és legmodernebb vára, maga Fráter György is sokszor tartózkodott benne.

Életéről és munkásságáról nagyszerű könyvet írt Oborni Teréz „Az ördögös Barát” címmel, amelyben tisztázza, hogy Fráter György soha nem akarta Erdélyt a török kezére játszani, sőt minden igyekezetével egyesíteni kívánta Magyarországgal, Ferdiánd fősege alatt. De, a meg nem értett barátot, épp Ferdinánd zsoldosai gyilkolták meg Alvincen 1551. december 17-én. Majd 70 nap után temették el 1552. február 25-én a gyulafehérvári székesegyházban.

Ugyanebben az esztendőben Dobó István megvédte Eger várát. Jutalmul Ferdinánd kinevezte Erdélyi vajdának, ezt követően lett Dobó a szamosújvári vár kapitánya 1553 és 1556 között.

Itt meg kell jegyeznünk, hogy még Martinuzzi Fráter György életében, pontosabban 1551-ben Szapolyai János király özvegye, Izabella királyné és a gyermek Szapolyai János Zsigmond István (az első erdélyi fejedelem) elhagyták Erdélyt. Viszont az erdélyi rendek látva, hogy Ferdinánd nem tudja megvédeni az országot, visszahívták az özvegy királynőt, aki Kendi Ferenc alvajda biztatására, elfogatta Dobót, és ugyanabba a várba záratta be, amelynek azelőtt kapitánya volt, vagyis a szamosújvári várba. Viszont 1557-ben Dobó megszökött a börtönből „regénybe illő” körülmények között.

Nagyon röviden annyit érdemes megemlíteni, hogy nehéz évtizedek következtek Erdélyben, ugyanis hol a Habsburgok, hol a törökök dúlták végig a keleti országrészt rabolva és gyilkolva. Sokszor pedig a járványok, éhínségek pusztították a népet. Erre az időre esik a hírhedt Giorgio Basta zsoldos temérdek kegyetlenkedése, mely olyan pusztítást és szegénységet idézett elő, hogy az emberek saját magukat fogták a járomba és húzták a szekeret. Innen ered a „Basta szekere” kifejezés, mely a nyomort jelképezi.

Sajnos az is megesett, hogy maga az erdélyi fejedelem hozott romlást a népre. II. Rákóczi György 1657. január 18-án innen, a szamosújvári várból indult a lengyelországi sikertelen hadjáratára. Majd a csúfos vereség és a szégyenletes megfutamodás után hazatérve, ugyanebben, az akkor legbiztonságosabb várban talált menedéket.

Nagyot ugorva a történelem porondján, átlépünk a török korból a Habsburgok idejébe, és kiemeljük, hogy II. József (1741–1790), a „kalapos király” 1787-ben az egykori Martinuzzi-várat tartományi börtönnek jelölte ki.

A ma is működő börtön egyik leghíresebb foglya Rózsa Sándor volt, aki 1873. május 5-én került Szamosújvárra, ahol a feljegyzések szerint előbb szabóként, majd harisnyakötőként dolgozott. Közismert tény, hogy Rózsa Sándor betyár volt, akinek nevéhez rablások, fosztogatások, sőt 30 rendbeli gyilkosság is fűződik. Viszont mindezek ellenére, azt mondhatjuk, hogy Rózsa Sándor jóra való ember volt, már csak azért, mert itt hal meg „a mi nyakunkon” Szamosújváron, és így mutogathatjuk sírját a turistáknak a börtön melletti temetőkertben. Az 1878. november 22-én meghalt betyárnak Móricz Zsigmond állíttatott síremléket, és regényt írt róla „Rózsa Sándor a lovát ugratja”, valamint „Rózsa Sándor összevonja szemöldökét” címmel.

Nem kimondottan a betyár miatt utazott Szamosújvárra Jókai Mór, viszont, amikor átutazott a városon, látogatást tett a börtönben, ahol találkozott Rózsa Sándorral is. Az író erről a találkozásról így ír: „Rózsa Sándor is szabólegény most. Blouse-nak való vásznat szabott nagy ollóval. Egyenesen álló, de szikár

termete, tojásdad metszésű szelíd arca s őszinte nézésű kék szemei nem árulják el benne a puszták hajdani rém hősét. Kérdezém tőle, hogy emlékszik-e még rám? Én vittem meg neki azt a legelső amnestia-levelet, amelyet Kossuth rendelkezésére én magam fogalmaztam számára. Rám nem emlékezett; hanem az amnestiára igen.”

A második fontos esemény, mely a település fejlődését elősegítette, az 1700-as években történt, amikor örmények telepedtek le Szamosújváron.

Az örmények az 1200-as évek közepén (1239) vándoroltak ki Örményország Ani városából, a mongolok elől menekülve. 433 évet éltek a Krím félszigeten. Majd Moldvában és Lengyelországban telepedtek meg átmenetileg. Erdélybe I. Apafi Mihály fogadta be őket 1672-ben, aki az örmények segítségével akarta fellendíteni az ipart és a kereskedelmet. Az Erdélybe jövő örmények egyik csoportja Oxendius Verzerescul püspök vezetésével Szamosújváron telepedett le. Több tárgyalást követően I. Lipót rendeletére 1700-ban megkapták a Martinuzzi-vár déli oldalán lévő mezőt városépítésre. Oxendius Rómából hozatott egy Alexa (Alexis) nevű mérnököt, aki megtervezte a várost. Az építészek szerint ez volt Európa első előre megtervezett városa. 1723-ban felépítették a város első kőtemplomát, az úgynevezett Salamon templomot, melyet Simai Salamonról neveztek el, akinek telkén és költségén épült a templom. Kiepítették a barokk szerkezetű várost, majd néhány évtizeddel később, 1748-ban kezdték építeni az örmény-katolikus székesegyházat jellegzetes osztrák-barokk stílusban, viszont mivel tornya és homlokzata többszöri átépítésen ment keresztül, ezért klasszicizáló jelleget mutat. A székesegyházat 1804-ben szentelték fel. Ma Szamosújvár Kelet-Közép Európa egyetlen barokk szerkezetű városa.

Az örmény katolikus székesegyház híres festménye „Krisztus levétele a keresztről”. Joachim von Sandrart (1606–1688) német festő alkotása. A festményen kimutatható a Rubens (1577–640) hatás, és a Rembrandt (1606–1669) hatás is.

A szamosújvári örmény székesegyháznak a Nepomuki Szent János mellékoltárban található Szent Márton és Szent Adalbert püspök szobra. Mindkettő térítői tevékenységéről híres. Szent Márton pedig az elesettek és a szegények gyámolítójaként ismert. A pannóniai születésű Márton, valamint a Gézát és Istvánt megkeresztelő Adalbert, vagyis a két „magyar” püspök azért került az örmények székesegyházába, mert ezáltal is ki akarták fejezni a magyarokkal való integrációjukat.

Mártont azért emeljük ki, mert 2019-ben Szamosújváron megalakult „Az Erdélyi Szent Márton Kulturális Központ Egyesület”, amely fennállása óta több vallási, kulturális és hagyományörző rendezvényt szervezett. 2023-ban megszerveztük az első zárandoklatot Szépenyerűszentmártonból Szamosújvárig. Ejtsünk néhány szót Szent Mártonról.

Márton 316-ban született Szombathelyen (Savaria). 334-ben Amiens városának kapujában kettévágta köpenyét és felét a didergő koldusnak adta. Majd 371. július 4-én Tours püspökévé választották.

Erdélyben (Romániában) több, mint 30 település vagy templom fűződik Szent Márton nevéhez, Európában pedig, több mint ötezer. Egyesületünk központja a Szamosújvártól 16 km-re lévő Szépenyerűszentmárton faluban található.

Természetesen még sok érdekesség és látnivaló van Szamosújváron és környékén, melyeket érdemes „személyesen megtapasztalni” és „érezni”.

Érdemes „ott állni” az örmény székesegyház átellenében, ahol egykor Petőfi Sándor állt. Érdemes megnézni Pusztakamaráson Sütő András szülőházát (Szamosújvártól 43 km), a válaszúti Bánffy-kastélyt, mely Wass Albert szülőháza (Szamosújvártól 19 km), vagy pedig felmenni a szépenyerűszentmártoni templomtoronyba és megcsodálni a Mátyás király korabeli harangot, melyet 1461-ben öntöttek.

FELSZEGI IMRE

SZÜLŐFALUM SZÉP HATÁRA

Szülőhelyem Szegedtől 32 km-re van Észak-Nyugat irányban. Bács-Kiskun megye délkeleti csücskében, a Kiskunság keleti peremén kb. 6420 ha területen elterülő település viszonylag sűrűn lakott tanyavilággal rendelkezett. Jóval több, mint 500 tanyában éltek és gazdálkodtak. Ma is 350 háztartás található a nagy kiterjedésű tanyavilágban, külterületen.

A község mai területe már az őskortól kezdve folyamatosan lakott volt, Az ásatások legkülönlegesebb lelete egy 20 cm hosszú halványzöld üvegből készült, rátett üvegszálakkal díszített avar kori ivókürt. Egy feltárt sírból került elő egy kun vezér bronzsisakja, ami bizonyíték arra, hogy a 13. század közepétől a kunok jelen voltak a falu határában. A falu területe korábban két nagy pusztaságból állt, melyek közül az egyik Kiskunfélegyházához, a másik Kiskunmajsához tartozott közigazgatásilag. Önálló községként 1945. július 1-től kezdett létezni. A lakosság 1900-ban közel 2500 volt, a II. világháború után kicsit meghaladta a 3000-t, legutóbb 1640 lelket számláltak. Az falu 1948-ban kijelölt belterülete nem volt 100 ha.

Sajátmagamról: 1949-ben születtem **Csolyospáloson**, egy Isten háta mögött 3 km-re lévő tanyában. Ez szó szerint értendő!

A tanyavilágban négy iskola működött egészen 1978-ig. Ezek közül az egyikhez közel laktunk a tanyán, én a hozzánk legközelebbibe jártam az első hat évemet (1–6. oszt.). Nagyon masszív, alaposan megtervezett, jó minőségű anyagokból épült iskolák voltak ezek a Klebelsberg-féle iskolák.

Az 1956/57-es tanévben a település központjában is megkezdődött a tanítás, majd 1960-ban épült egy kéttantermes iskola is, ahol részben osztott formában volt a tanítás. 1984-ben 4 tanteremmel bővítették az épületet. Én 1961-től jártam oda az utolsó két évfolyamra. 1978 óta napjainkig már csak a falu belterületén működik az egyetlen központi iskola 150 körüli gyereklétszámmal.

A falu villamosítása 1958-ban kezdődött. A tanyavilágban először a tanyai iskolákban 1971-ben gyulladt fel a villanylámpa. A tanyákba 1972-ig még nem jutott el. Mi abban az évben elköltöztünk onnan, de a volt iskolában akkor még nem volt villamosság. 1980-ra viszont közel félezer tanyában már lett villany.

Elmondhatom, hogy azon kevesek közül való vagyok, akik még petróleumlámpánál szereztek diplomát.

Szüleim a futóhomokon /6 holdon/ gazdálkodtak. Kisgyerek koromban az egyik saját földterületünkön termelték ki a tanyán akkor felépített új házunk alapjának való követ, az ú.n. „terméskövet”, és az ott lévő agyagból verték ki a ház falaiba beépített vályogot. A darázskő kinyerését „kővágásnak” nevezték. „...nehéz kézi munkával, mintegy 20 kg-os, két végén hegyezett vasrudat zuhogtatva repesztették le a közel mázsás tömböket...” – a feljegyzések szerint. Messzire elhallatszott a táj csendjében az érces csengés, amint a magasra emelt vasrúd a kőbe vésődött.

Én magam is rakosgattam a lovaskocsira a kisebb darabokat, amikor hordtuk a kitermelés helyéről az építkezéshez. Sok nevezetesebb épület – templomok, magtárak, gazdasági épületek, várfalak – alapjai is onnan valók, belőle épült Kiskundorozsma temploma, **Kiskunfélegyházán** az egykori Kiskun Kapitányság épülete, de található belőle az egykori szegedi vár falaiban is.

Csak később derült ki, hogy ezek az építőanyagok mekkora értéket képviselnek.

A réti mészkő építkezésekre való felhasználásának ezeréves múltja van, az Árpád-kortól az 1970-es évekig tartott.

A réti mészkő képződése mintegy 13 000 évvel ezelőtt indult és kuriózumnak számít, hisz a Földön csak nagyon kevés helyen képződik ilyen (pl. Észak-Amerika: *Arizóna, Kalifornia, Törökország* közép-ázsiai területén és *Dél-Ausztrália*)! Sokféleképpen nevezték: sárkő, gypekő, mocsárkő, tavi mészkő, varangykő, darázskő és cupák elnevezésekkel is illették. A Szegedi Tudományegyetem Földtani és Őslénytani Tanszékén a síkvidéki üledék-földtani kutatásoknak hat évtizedes szakmai hagyománya van. Az 1960-as évektől másfél évtizeden át e tanszék munkatársa volt dr. Mucsi Mihály, a községünk szülötte. Neki köszönhető, hogy az egykori kővágás geológiai jelentőségére felhívta tanszéki kollégái figyelmét. Ennek nyomán a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság közreműködésével nyilvánították országos jelentőségű természetvédelmi területté.

Aki kíváncsi a darázskőre, az **Csölyospáloson**, a „Varangykő túraútvonal” bejárásával megtekinthet egy 2008-ban kialakított bemutatóhelyet.

Másik, mai nevezetesség és látnivaló a faluban

Csolyospálosnak évtizedek óta van egy igen agilis, jól szervező polgármestere, Á. Fűrűs János, aki azon túl, hogy a falu focicsapatának oszlopos tagja volt, igen szereti Erdélyt és élénk kapcsolatot ápol több erdélyi településsel, többek között Sepsiszentgyörggyel. Sepsiszentgyörgyön él egy nagyszerű nyugdíjas pedagógus, akit „kopjafadoktor”-nak is becéznek, mert nagyon műves kopjafákat farag, nem mellesleg nagyon megszerette Csolyospálost, második otthonának tekinti. Több alkotását ajándékozta a falunak. Balázs Antalnak hívják, és idén január 1-jén töltötte be 88. évét.

Van egy 56-os emlékműve, egy székegykapuja, egy trianoni országszétdarabolás emlékjele a falu központjában. Már 10 éve, hogy megfaragta a falu számára a 13 aradi vértanú kopjafáit is.

Tavaly ősszel pedig nagy esemény volt Csolyospáloson, amelyet a Háromszék című napilap úgy harangozott be, hogy „Amikor nagy nap virrad Csolyospálosra”. Ez a nap 2023. november 25. volt. A dátum nagyon nevezetes, nemcsak a futball-rajongók körében, hiszen éppen 70 esztendeje, hogy a Wembley Stadionban a magyar válogatott lejátszotta az *évszázad mérkőzését*, aminek végeredménye a híres 6:3 volt.

Ezt az eseményt, és az ezt megvalósító arany csapat tagjait az elmúlt évtizedekben szerte a nagy világban emlegetik, ismerik, és a magyarság jelszavaként kezelik.

Az Aranycsapat tagjaiból néhánynak szobrot is emeltek (legtöbbet Puskás Öcsinek, róla még egy kisbolygót is elneveztek). Összességében az Aranycsapatról egyetlen emlékmű készült, Kalmár Márton alkotása a szegedi Tisza-parton, a Korányi fasoron található.

Most, a 70 éves évforduló kapcsán Balázs Antal kopjafafaragó megalkotta a világon egyedüli, 14 kopjafából álló emlékművet (a csapat tagjairól, a cserejátékosról, Sebes Gusztáv szövetségi kapitányról és a felejtethetetlen közvetítőről, Szepesi Györgyről).

Á. Fűrűs János polgármester irányításával és a falu vállalkozóinak összefogásával gyűjtést rendeztek, majd méltó helyet találtak kopjafa-együttesnek. Az egyes kopjafák egyedi elrendezésben kerültek felállításra: ahogyan a csapat haldan elrendeződött a pályán, azodáig szokatlan módon, 4–2–4-es hadrendben. Az avatóünnepség előtt, a focipályánál lévő Egyesületi épületében, 14:15-kor nyílt meg a Puskás Intézet Aranycsapat elnevezésű vándorkiállítás. Az emlékmű avatója pedig 15:15-kor kezdődött. Az időpontok sem véletlenek, hiszen hetven éve a londoni, illetve magyarországi idő szerint pontosan ekkor indult útjára a labda a mindmáig legendás mérkőzésen, amiről a focibarátok jól tudják: „négy-kettő volt a félidőben, a végén hat-hárommal végződött.”

A jeles rendezvényt jelenlétével megtisztelte Bozsik Péter, volt szövetségi kapitány, népszerű televíziós szakkomentátor, aki Bozsik Józsefnek, az ARANYCSAPAT egyik tagjának fia, és Lezsák Sándor, a körzet országgyűlési képviselője, a magyar országgyűlés alelnöke is. Az eseményen jelen volt még Balogh Balázs, a Puskás Intézet igazgatója, Szabó Mihály, a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) Bács-Kiskun Vármegyei Társadalmi Elnökségének elnöke és Losonczy László, az MLSZ Bács-Kiskun Vármegyei Igazgatóságának igazgatója.

Az ünnepség díszvendége volt még az az ötfős Pro Urbe díjas sepsiszentgyörgyi delegáció is, amelyet Antal Árpád Sepsiszentgyörgy polgármestere vezetett, és ünnepi beszédében a Kárpát-medencét egy emberi testhez hasonlította, melynek kezei, lábai az elszakított országrészek, a csonka ország a törzse, Budapest a szíve, a magyar emberek pedig a testet alkotó sejtek. Antal Árpád hozzátette: Csolyospálos fontos testrésze ennek a testnek. A székely településvezető szerint az „Évszázad mérkőzése” nem csak a sportban volt nagyon fontos, hiszen az egész nemzetet összekovácsolta, együtt dobbant minden magyar szíve. Az Aranycsapat győzelmi menetelése olyan erőt és bátorságot adott a magyar nemzetnek, amelytől azt érezte, szembeszállhat az elnyomókkal; a kitartás, a magyar nemzet bátorságának szimbóluma, örök mementója a 6:3 – fogalmazott Antal Árpád.

E nevezetes alkalomról számos média, hírcsatorna beszámolt, személyesen részese voltam én is.

JUHÁSZ NÁNDOR

MEZŐSÉGI TÉKA

Az 1989-es változások nem érték teljesen felkészületlenül az erdélyi, romániai magyarságot. Másként nem lehet megmagyarázni azt a lázas és sikeres intézményteremtő és újrateremtő hullámot, amely fokozatosan letisztult, célszerűsödött, szilárd medrekbe helyezkedett. Magyarázat lehet az itt élő közösségek erős intézményteremtő képessége, amint azt már a XVII. században Apafi Mihály fejedelmünk is kiemelte.

Szamosújvár, ez a csendes Kis-Szamos menti barokk városka sem volt kivétel. A második világháború végéig több tucat egyesület, baráti társaság, alapítvány szolgált az itt élő polgárok közművelődési, szociális, oktatási, szabadidős igényeit. A városalapító örmények ekkor már öntudatos örmény-magyaroknak vallották magukat, példát mutatva arra, hogyan lehet ősi közösségükhöz hű maradni úgy, hogy cselekvő, hasznos és alkotó polgárai legyenek választott és befogadó hazájuknak.

De mindez már a múlté! A 20. század politikai rendszerei, uralomváltásai következtében elvesztették gazdasági erejüket, kisebbségbe kerültek az általuk alapított városban, megszűntek önszerveződő polgári- civil szervezeteik, majd ők is szétszóródtak a nagyvilágban. Megmaradt viszont a város szellemisége; hordozzák épületek, temetők, templomok, megmaradt őslakosok, és olyan betelepedett közösségek, melyek tudatosan keresik a város gyökereit, vállalják szellemiségét, és azt a feladatot, hogy a város anyagi és szellemi örökségét a nemzeti és az egyetemes értékekhez viszonyítva korszerűen továbbfejlesszék.

Mindezekből kiindulva 1993-ban a város polgárainak egy csoportja megalapította a **Téka Művelődési Alapítványt**. A kezdeményezés célja az volt, hogy a közművelődés-, közösség- és ifjúságszervezés sajátos eszközeit felhasználva megszervezzük a korszerű értékközvetítést, és városunk számára egy élő közösségi teret hozzunk létre. Azt akartuk, hogy az itt élő emberek ne csak egyszerű lakosok legyenek, ne csak belakják a város által nyújtott tereket, kihasználják az általa nyújtott lehetőségeket, hanem cselekvően felelős polgárokká váljanak. Ehhez szükséges megismerni a város szellemiségét, hagyományait, értékeit és mindazokat a lehetőségeket, melyeket ki lehet használni a XXI. század körülményei között.

Az urbanus működési kereteink kihívásai, feladatai mellett kezdettől fogva felvállaltuk a tágabb régió, Mezőség gondjait is. Az erdélyi Mezőség magyarsága a történelem során sokat szenvedett, viszont jelentős kulturális és történeti értékekkel járult hozzá a magyar nemzeti örökséghez. Ennek ellenére az itt élő magyar közösség nagyon keveset kapott vissza. A rendszerváltás után 34 évvel az erdélyi Mezőség továbbra is a térség elmaradottabb régiói közé tartozik. A Romániában elkezdődött társadalmi és gazdasági folyamatok **negatív hatásai** Mezőségben jobban megéreződtek, mint más erdélyi régióban.

A Téka Alapítvány 1993-as megalapítása után 30 év fokozatos anyagi és szellemi tőkeépítés következett; minden év egy újabb szakaszt jelentett a szervezet életében.

Fontosabb mérföldköveink a következők voltak: 1993 – az alapítás éve; 1995 – a Téka Művelődési Központ létrehozása; 2000 – csatlakozás a szórvány oktatási programhoz; 2005 – a Tóvidék Program elindítása; 2006 – a „Magyariskola Mezőségen” projekt elindítása; 2016 – az új iskola felépítésének befejezése és a magyar iskola létrehozása; 2018 – a Kemény Zsigmond Elméleti Líceum létre-

hozása; 2019 – a TéKarám Lovasiskola; 2020 – a Téka Kézművesház létrehozása; 2023 – az új bentlakás felépítése a magyar iskola mellett; 2024 – Mezőségi Civil Forrásközpont létrehozása.

Szerencsésebb, tömbmagyar vidékeken működik a feladatmegosztás. A magyar közösség kulturális, oktatási, szociális, ifjúsági, gazdasági stb. életével, külön erre szakosodott intézmények foglalkoznak. Ezeket a feladatokat a szórványban összességében kell felvállaljuk. Ezt a helyzetet nem hátránként, hanem kihívásként, feladatként fogjuk fel. Feladatunk az, hogy végvárakat építsünk, azért, hogy a magyar nyelvi és a kulturális határokat a mi régióinkban is megvédjük. Ezt csak olyan intézményekkel valósíthatjuk meg, amelyek mögött felsorakozik egy új, fiatal generáció.

A Téka Alapítvány a következő intézményeket hozta létre: Téka Szórvány Művelődési Központ; Mezőségi Téka Szórványkollégium; Mezőségi Táborközpont – Feketelak; Tájház és közösségi központ – Feketelak; Községi ház – Szépkényerűszentmárton; Mezőségi Szórványoktatási Központ, TéKarám Lovasiskola, Téka Kézművesház. Ezekben az intézményekben, intézményeinkben három nagy keretprogramon belül több projektet, tevékenységet bonyolítunk le. Munkánkat ezeknek a szervesen összefüggő, egymást kiegészítő programoknak a bemutatásával vázolhatjuk fel.

I. Közművelődési, kulturális szórványprogram

Az állam által fenntartott művelődési intézmények keveset, vagy egyáltalán nem foglalkoznak a mezőségi szórványmagyarság kulturális, közművelődési életével. Ezt a hiányt pótolja a 28 éve működő **Téka Művelődési Központ**. Az Illyés Közalapítvány támogatásával 1994 után saját ingatlan tulajdonosai letünk, ahol egy folyamatosan működő és nyitva tartó kulturális közösségi teret hoztunk létre (több mint 1000 m² területen). Ebben az intézményben heti program alapján megszervezett rendszeres tevékenységeket és felmenő rendszerű évi kis- és nagyprojekteket bonyolítunk le.

Heti programjainkon több mint 550 személy vesz részt – ez egy nagyvárosban is jó hatékonyságmutató! Röviden: a Kaláka, Kiskaláka, Kenderkóc néptáncgyűttesek munkája, Rozmaring Népdalkórus, néptáncoktatás 150 gyerek számára, népzeneoktatás, zenekarok, kézműves műhelyek), pályázati tanácsadó iroda, az Ifjúsági Szakosztály projektjei, tanfolyamok, képzések, filmklub, multimédia kör, könyvtárprogram stb.

Nagyrendezvényeink egyik meghatározó célja az, hogy kulturális szinten el- és visszafoglaljuk a minket megillető (köz)tereket. 2024-ben: XXVIII.

Nemzetközi Néptáncfesztivál; XXII. Nyári honismereti tábor; XXVIII. Kaláka tábor Feketelakon; XXVI. Őszi Fesztivál; XXVII. Mezőségi Népzene- és Néptáncfesztivál; XVIII. Pörgettyű anyanyelvi vetélkedők; XXIV. Betlehemes találkozó; VIII. Népzenei tábor Feketelakon; X. Feketelaki összművészeti tábor; VII. Román nyelv tábor; XVI. Kézműves Tábor; XII. Keramikus tábor felnőtteknek, XI. Kézműves tábor bentlakó diákoknak.

A Téka Ház helyet ad időszakos, alkalmi rendezvényeknek is. Ezek konferenciák, fórumok, kiállítások, könyvbemutatók (minden évadban minimum legalább 4 kiállítást és 4 könyvbemutatót szervezünk), versenyek, szórakoztató rendezvények, közösségi és iskolai programok stb. Ugyanakkor szállást, vendégfogadást és vendégprogramoknak helyszíneket is biztosítunk.

Az alapítvány kiadói tevékenységet is folytat. Eddig öt kötetet gondoztunk és adtunk ki. Rendszeresen megjelentetjük a Téka Újságot és a Kukucska kollégiumi lapot.

2019-ben létrehoztuk a TéKarám Lovasiskolát Kérő településen.

2020-ban egy bérelt ingatlanban megnyitottuk a Téka Kézművesházat a magyar iskola mellett.

A Téka Művelődési Központ 2019-től Akkreditált Kiváló Tehetségpont.

II. Mezőségi Szórványoktatási Program

Téka Szórványkollégium

A **Mezőségi Szórványoktatási Program** összehangolt és tervszerű módon, hosszú távon biztosítja a mezőségi szórványközösség anyanyelven történő oktatását. A programot a kilencvenes évek végén indította el a szamosújvári református egyház, majd a választói Kallós Zoltán Alapítvány. A Téka 2000-ben csatlakozott a programhoz. Az indulástól eltelt 24 év alatt több mint 650 gyerek tanulhatott és tanul magyarul. Felépült két korszerű kollégium, ahol civilizált életkörülményeket és minőségi oktatást biztosítunk. Válaszúton az óvodások, az 1–4. osztályosok és szakiskolások, Szamosújváron az 5–12. osztályosok jelentik a célcsoportot.

Munkánk által azonosítjuk azokat a mezőségi tanulókat, akik számára lakóhelyükön nem biztosítható az anyanyelvi oktatás; azokat a családokat, amelyek nehéz szociális helyzetük miatt nem vállalhatják gyerekeik oktatását. A bentlakásokban élő gyerekek, fiatalok számára biztosítjuk az anyanyelvi oktatást a választói és a szamosújvári állami iskolák magyar nyelvű oktatási vonalain; a civilizált és korszerű életkörülményeket és önfejlesztési lehetőségeket. Távlati

célunk az, hogy a kollégiumi rendszerből kikerülő diákok minőségi humán erőforrást biztosítsanak a Mezőségen elinduló rehabilitációs, modernizációs kezdeményezések számára.

Kollégiumunk a 2023–24-es tanévben 115 diákról gondoskodik. Ők 29 mezőszégi településről származnak. A teljesen civil háttérű bentlakások közé tartozunk. Nincs mögöttünk fenntartó önkormányzat, iskola vagy a román állam.

2023-ban a magyar iskola udvarán befejeztük az új kollégium felépítését. A beruházás értéke meghaladta a 1 millió eurót.

Iskolaépítés

A mezőszégi szórványkollégiumok csak akkor tudják maradéktalanul betölteni szerepüket, ha létrejön mellettük egy önálló, a magyar közösség adminisztrációjában lévő **mezőszégi szórvány iskolaközpont**. Szakmai konszenzus alakult ki abban, hogy a szórványoktatás megszervezésének egyik legeredményesebb módja az önálló oktatási intézményből és kollégiumból álló iskolaközpontok kiépítése.

A Mezőszégi Magyar Oktatási Központ **építését** 2010. szeptembert 1-jén kezdtük el Szamosújváron és 2016-ban fejeztük be. Ekkor jött létre a szamosújvári Magyar Tannyelvű Elmélet Líceum, 2018-tól Kemény Zsigmond Elméleti Líceum. Az intézmény létrehozásával befejeztük a nyugat-belső mezőszégi és szamosháti szórványoktatás stratégiai fejlesztését. A beruházás értéke meghaladta a 2 millió eurót.

A szamosújvári beruházás egy nagyon fontos, programközpontú, konkrét finalitást biztosító célzott fejlesztés volt. Bebizonyítottuk, hogy minőségi oktatással, életkörülményekkel, lassíthatunk, vagy megfordíthatunk demográfiai folyamatokat. Konkrét példaként említhetjük azt, hogy a kollégiumokban gondozott tanulóink 39%-a vegyes házasságból származik és a Téka Alapítvány 31 éves munkájának is tudható be az, hogy a 2011-es népszámlálási adatok szerint a Mezőség környéki városok közül egyedül Szamosújvár magyar lakosságának aránya nem csökkent.

III. Tóvidéki Térségfejlesztési Program

A mezőszégi szórvány oktatási rendszerének fejlesztése, a kulturális rehabilitáció sikeres elindítása mellett nyomon kell követni ezeknek a közösségeknek a modernizációs folyamatait is. Hogyan, milyen irányban, milyen erőforrásokra és értékekre támaszkodva lehet erős, egészséges önértékelésű és nemzettudatú közösségeket alakítani. Fontos, hogy a szórványfalvak lakói magyarságukhoz tudatosan viszonyulva, azt egy plusz értéknek fogják fel.

Az utóbbi években javult az itteni közösségek gazdasági helyzete, a települések infrastruktúrája. Ugyanakkor pozitív folyamatokat jegyezhetünk az etnikai-közösségi megtartó tényezők az egyház, oktatás, közművelődés, kultúra terén is.

A Tóvidék Programmal célunk az, hogy támogassuk az itteni falvak modernizációs törekvéseit. Segítséget nyújtunk abban, hogy ezekben a közösségekben jól felszerelt művelődési központok, tájházak létesüljenek és a turisztikai vonzerő növelése mellett közösségregeneráló, népességmegtartó kezdeményezések, induljanak el. Egyszóval az is a cél, hogy a kollégiumi rendszerből kikerülő fiatalok számára egy „élhetőbb szülőfalut” biztosítsunk. Ezzel hozzá akarunk járulni ahhoz a folyamathoz, ami által megteremthetők a személyi, infrastrukturális stb. feltételei a vidéket felértékelő és megmentő gazdasági, ökológiai, szociális, kulturális újjáélesztésnek.

A programot 2005-ben indítottuk el, és azóta olyan megvalósításaink vannak, mint a Tóvidéki Közkincs Kerekasztal létrehozása; egy jól működő tábor-központ és Faluház létesítése Feketelakon; közösségi ház kialakítása Szépkényerűszentmártonban; a Tóvidék Községi Egyesület létrehozása; kézműves oktatás elindítása és műhelyek felszerelése 5 mezőégi településen; helyi könyvtárak, rendezvények anyagi támogatása; 6 közösségi központ technikai eszközökkel való felszerelése; állandó szakmai támogatás és tanácsadás stb.

Különálló projektként kezelhető a Mezőégi Fejlesztési Műhely, amit a Kalós Alapítvány és a budapesti CESCO szakmai partnerségével bonyolítunk le. A műhely céljai között megemlíthető a mezőégi civil háló kialakítása, a helyi értékekre alapozott gazdasági fejlesztés, a térségi turizmusfejlesztés és a helyi szereplők közreműködésével kialakuló fejlesztési hálózat.

NÉVJEGY

A Prima Díjas Téka Alapítvány 1993-ban alakult Szamosújváron. **Küldetése az, hogy civil intézményes kereteket biztosítson, és korszerűen megszervezze a város és a mezőégi régió közművelődési, oktatási és közösségi életét; hozzájáruljon Mezőség általános rehabilitációs és modernizációs folyamataihoz.** Célja a közművelődés, oktatás, ifjúság- és közösségfejlesztés a mezőégi szórványban. „Ipolyi Arnold”, „Kisebbségekért” díjakkal és a magyar Országgyűlés ezüst emlékérmével tüntették ki a szervezetet. Az alapítványt „Nemzeti Jelentőségű Intézmény”-ként tartja nyilván Magyarország kormánya. A nemzeti jelentőségű intézményeknek a határon túl meghatározó szerepük van a magyar anyanyelvű oktatás, önazonosság, hagyományőrzés és az anyanyelvápolás fenntartásában, fejlesztésében. Az intézmények értékelésénél, kiválasztásánál a nemzetpolitikai célok, a rövid és hosszú távú nemzeti érdekek megvalósításában vállalt szerep a meghatározó.

SZABÓ ANNAMÁRIA

KÉZ A KÉZBEN, AVAGY HOGYAN VONJUK BE DIÁKJAINKAT A HELYI KULTÚRÁBA KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS TÁRSADALMI INTÉZMÉNYEK SEGÍTSÉGÉVEL?

A Szegedi Városi Kollégium Janikovszky Éva Tagintézménye számos más intézménnyel tart fenn gyümölcsöző együttműködést. Ezek közül az egyik leg-sokszínűbb kooperációnkat az Informatikai és Könyvtári Szövetség a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár javaslatára 2023-ban elismerő oklevéllel jutalmazta.

Partneri kapcsolat a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtárral

2016-ban, Janikovszky Éva születésének 90. évfordulóján a könyvtár egy vándorkiállítás szervezett, és ennek keretében vetélkedőn vettek részt a Janikovszky Kollégium diákjai a gyermekkönyvtárban. A 2017-től induló szakmai együttműködés keretében minden tanév elején könyvtári bemutató zajlik az új diákok számára, illetve rendhagyó könyvtári foglalkozások vannak (QR-kódos könyvtárhasználat). 2018-ban a Szegedi Városi Kollégiumban megvalósuló NTP-KNI-0159 Játszd a győztes-győztes játszmát 60 órás tehetséggondozó projekt, valamint 2019-ben a Csoportos tehetségsegítő tevékenységek megvalósítása EFOP-3.2.1-15-2016-0001 projekt keretében együttműködő partnereként a tehetséges diákjaink által készített művészeti alkotások kiállítására kaptunk lehetőséget.

Több diákunk itt teljesíti a kötelező 50 órás közösségi szolgálatát is, és sokak számára remek tanulási helyszín is a könyvtár.

A középiskolás tehetségek évről-évre alkotásaikkal (versek, grafikák, festmények) mutatkoznak be náluk. 2022-ben az SZVK által szervezett Tisza-projekt a folyó minél több szempontból történő megismerését célozta. Három kategóriában pályázhattak a gyerekek, és alkotói munkájuk eredménye a könyvtárban megrendezett képzőművészeti, irodalmi és fotókiállítás lett.

A Szeged-projekt keretében Dér Endre emlékdélután tartottunk, melyben ismertetésre került az író élete, munkássága, és a diákok megnézték egy riportrészletet az íróról, hogy személyesebb benyomásuk legyen róla. Továbbá Kiss Ernő nyugalmazott közművelődési vezető tolmácsolásában hallhattunk néhány novellát, amit nagyon élveztek a diákok, végül lehetőségük volt önkéntesen segíteni az író drámájának digitalizálásában egy készülő posztumusz kiadványhoz. Később tervezzük az író halálának 20. évfordulóján a lakóházánál lévő emléktáblánál egy műsor előadását kollégistáink közreműködésével. Célunk mindezzel az, hogy diákjaink a kultúrában való részvétel lehetőségének minél több formáját kipróbálhassák.

Az éves környezetvédelmi- és honismereti projektjeink záró ünnepségét és vetélkedőjét is az 1. emeleti olvasótérben rendeztük meg.

Partneri kapcsolat a Napsugaras Tájházzal

Többéves sokrétű kapcsolatunk van az Alsóvárosi Tájházzal is. Az intézmény vezetője, Kulik Melinda rendszeresen érkezik Utazó múzeum nevű programjukkal, hogy a szegedi néprajz elemeit (szegedi papucs, fűszerpaprika termesztése, tiszai halászat) játékos formában mutassa be tanulóinknak.

Kézműves foglalkozásokat is tart a hozzájuk kötődő népi hagyományok ismertetésével egybekötve (gyertyamártás, gyöngyszövés), amiket a diáklányok nagy örömmel fogadnak.

Alkalmanként mi is ellátogatunk a tájházba kollégistáinkkal, hogy autentikus környezetben is újabb elméleti (napsugaras házak) és gyakorlati tudásra (vendégüdvözlő ajtódísz készítése) tehessenek szert. Lehetőséget kaptunk arra is, hogy a kollégiumunkban működő népi kézműves szakkör egyes foglalkozásait ott tartsuk meg, felhasználva, kipróbálva az ott kiállított tárgyakat, berendezett helyiségeket.

Évről évre részt veszünk – szép eredményeket (1. és 2. helyezések) elérve – a tájház által szervezett háromfordulós Bálint Sándor Emlékversenyen.

Partneri kapcsolat a Móra Ferenc Múzeummal

A múzeum kiállításait meglátogatjuk diákjainkkal, felhasználjuk interaktív bemutatóikat, vagy mi tervezünk játékos vetélkedőt hozzájuk, hogy tanulóink minél nagyobb motivációval fedezzék fel azokat.

Ifj. Tóth István muzeológus-történész több alkalommal jött el hozzánk kollégistáinktól aktív részvételt igénylő előadásokkal (Szegedi Nagyrév, Trianon).

Partneri kapcsolat a Csermely Környezetvédelmi Egyesülettel

Az egyesület munkatársai állatvédelmi programjukkal települtek ki hozzánk. Diáklányaink kezükbe vehették, mikroszkóppal vizsgálhatták a preparált állatokat, illetve fejtörőket játszhattak, melyekből megismerhették az állatok viselkedésének okait. Alig lehetett rábírní őket, hogy tovább haladjanak a következő állomásra, annyira lekötötte őket, amit láttak, tapasztaltak.

Tisza-projektünket vízminőség-vizsgálattal segítették az egyesület tagjai. Kollégiumunk a folyó mellett fekszik, így kísétáltak a partra a Szegedi Városi Kollégium minden tagintézményéből érkező diákjai, a Tiszából maguk merítettek vizet, és végezték el annak vizsgálatát, jegyzőkönyvet készítettek, közben száos – a mindennapi étellel kapcsolatos – kémiai ismerettel is gazdagodtak.

Partneri kapcsolat a D2 Ifjúsági Központtal

A D2-ösök városi fotótúrájukat az igényeink szerint átalakították, melynek keretében diákjaink felfedezhették a belváros szobrait, épületeit.

Érdeklődő tanulóinknak a riporteri feladatokkal kapcsolatos képzést tartottak, s később a különböző projektállomásaink vendéglőadóival készítettek riportot arról, milyen közösségi feladatokat vállálnak Szeged érdekében.

Eljöttek játékos csoportfoglalkozást tartani a fiatalok számára elérhető uniós lehetőségekről.

Partneri kapcsolat a Szent-Györgyi Albert Agórával

Tisza-projektünk kiállítása megtetszett nekik, így a Somogyi Könyvtár után náluk is bemutattuk diákjaink munkáit.

Varró Dánielnek, a kortárs magyar irodalom egyik legkiemelkedőbb költőjének Túl a Maszat-hegyen 2. című könyve zenés bemutatójára kaptak meghívást, és látogattak el kollégistáink, ahol ismét pozitív élménnyel gazdagodtak.

A továbbiakban is tervezzük ezekkel az intézményekkel az együttműködés fenntartását, megerősítését, illetve nyitottak vagyunk újabb kapcsolatok kiépítésére is.

AZ ÉPÍTETT KÖRNYEZET ÉS A HELYI HAGYOMÁNYOK ÉRTÉKKÉ VÁLÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI HELYTÖRTÉNETI KÖRI KIRÁNDULÁSOKON

Minden polgár számára fontos a lakóhelyéhez, a régiójához való kötődés. A településmonográfiák a kutatások során feltárt gazdag ismeretanyagok rendszerezésével mélyebb áttekintést nyújtanak az érdeklődőknek. Az iskolai oktatásban helyet kapott a hon- és népismeret tantárgy, amely lehetővé teszi a helytörténet minden fiatalra kiterjedő megismertetését. A különböző iskolás korosztályok számára lakóhelyük múltjának történetét, hagyományait, gazdasági, építészeti, kulturális örökségét, kiemelkedő személyiségeit bemutató helytörténeti olvasókönyvek segítik, amelyekben a levéltárakban fellelt források mellett közérthető kommentárok, változatos, kreatív feldolgozásra inspiráló kérdések és feladatok, bővebb tájékozódást segítő irodalomjegyzék is van. Makón az általános iskolásoknak Kovácsné Bodzsár Zsuzsanna *Az én városom Makó*, a középiskolás és a fiatal felnőtt korosztálynak pedig Gilicze János és Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna szerzőpáros *Város a Maros mentén* című helytörténeti olvasókönyve ad gazdag anyagot a tájékozódáshoz.

Tapasztalható, hogy helyi vonatkozások jobban kötik az embereket az egyetemes és a magyar történelem eseményeihez.

A helytörténeti olvasókönyv anyagainak feldolgozása mellett a 2004-2005-ös tanévtől új programokkal bővült a makói József Attila Gimnázium helytörténeti körének munkája: kirándulásokat szerveztek a szomszédos településekre. Karácsony előtt az **apátfalvi Szigetházba** látogattak el, ahol a népi kézművesség remekeiből készített kiállításban gyönyörködhettek, régi népi berendezések és eszközök használatával, a kézi szövés és fonás rejtelseivel ismerkedtek meg, még a karácsonyi szalmacsillagok és díszek készítését is megtanulhatták. Januárban a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjainak meghívására a szegedi **Móra Ferenc Múzeumban** velük együtt megtekintették Bálint Sándor helytörténeti kutató és néprajztudós életéről, munkásságáról szóló, a hagyatékából összeállított gyűjteményes kiállítást Bárkányi Ildikó néprajzkutató vezetésével. A „legszögedibb szögedi” elnevezéssel illetett Bálint Sándor igen színvonalas emlékkiállítása, a CSMHE tagjai részéről a szíves fogadtatás nagy lelkesedéssel töltötte el a fiatalokat. A következő hónapokban a **kiszombori utazásra** került sor, ahol Badicsné Szikszai Zsuzsanna kalauzolta a csoportot. Megmutatta a Návayak toronyos kastélyát, a Rotundát, a templomot, a Helytörténeti Gyűjteményt. Estére meghívta a csoportot a Művelődési házba is, ahol a Kakukk Marci népmesét adták elő néptánc betétekkel telt ház előtt nagy sikerrel.

2007-ben ismét Kiszomboron színházi előadáson vettek részt 11 fővel. A JAG diák színjátszói a Fülemlüle c. darabot adták elő, majd a kiszombori Álom Esőszínház társulata a Ludas Matyit mutatta be óriási sikerrel. Utána a Kis Mária Hortenzia Honismereti Egyesület vendégül látta a nézőket, köztük a makói diákokat is. Nagyon jó volt látni, milyen erős baráti szálak kötik össze a kiszombori embereket, milyen szíves szeretettel fogadják a vendégeiket. Ilyen szempontból is nagy élmény volt kiszombori látogatás.

Mezőhegyesre is elutaztak a diákok, ahol az ottani nevezetességeket a kör egyik tagja mutatta be együttműködve Tarkó Gábor tanár úrral: látták a Podmaniczky-keresztet, a Ménesbirtok központját, a lovak futtatóját, a lóistállót, a kocsimúzeumot, a Nónius Hotelt, majd a Múzeum 5-6 termét, a Centrál étterem épületét, a katolikus templomot. A nagyon jól sikerült programot a diákok fotókon is megörökítették.

2007. december 5-én a JAG Helytörténeti Köre 20 diáklánnyal **Hódmezővásárhelyre látogatott az Emlékpont Múzeum** kiállításának megtekintésére.

A múzeum felé sétálva a Németh László Könyvtár épülete előtt vezetett az útjuk. Az Emlékpont különleges, modern épületének homlokzatán kis Lenin-szobor utal arra, melyik korszak történetének állít emléket ez a múzeum.

Az ajtón belépve a sok egyforma munkásőr szobor, híres szovjet pártfőtitkárok és ismert magyar politikusok képei némiképp nyomasztó hatást tettek. Elek András tárlatvezető elmondta, hogy Magyarország első Emlékpontja állandó kiállításával teszi tapinthatóvá és felfoghatóvá azokat a történelmi folyamatokat, amelyek Hódmezővásárhely és környéke lakóinak életét meghatározták 1945 és 1989 között. A termek sora illusztrálta a Rákosi- és Kádár-korszak politikájának és életének jellemzőit, a vörös falak szimbolikája, a feliratok, az idézetek, az interaktív lehetőségek, a fülhallgatókon elérhető vallomások, az érintésre megjelenő korabeli vásárhelyi képek, viccek, filmek, dokumentumok, a rengeteg tárgyi és fotóanyag szemléltette a város és környékének életét a kollektivizálás, az ellenállás, a koncepciós perek, az 1956-os forradalom és a Kádár-korszak idején. Kitüntetések, munkásőrruhák, fegyverek, szobrok, festmények, makettek, korabeli használati tárgyak és eszközök látványosan elrendezve alakítottak ki a látogatókban egy globális képet és hangulatot a múlt század második felének világáról. Az üvegfalú pince hatalmas üvegtárlóiban monumentális, kőből készült katonákat, munkásőröket ábrázoló szobrok óriáscsizmái között lehet sétálni.

2007. december 7-én a Helytörténeti Kör 6 tagja Szegeden, a CSMHE-tel való újabb közös programon vett részt. A REÖK palota kiállításait nézték meg a felnőtt honismerőkkel együtt.

2008. szeptember 26-án a József Attila Gimnázium Helytörténeti Köre Óföldre látogatott a helyi Honismereti- és Hagyományörző Klub meghívására. Vass József helytörténeti kutató, az óföldreáki honismereti gyűjtemé-

nyes kiállítás létrehozója, a Magyar Kultúra Lovagja kalauzolta a csoportot. A Honismereti Gyűjtemény Házában megismerték a Száraz-ér partján kialakult Óföldeák és Földeák történetét a kezdetektől napjainkig. Ezt a kis települést 1332-ben említi először egy pápai tizedjegyzék. Földesura volt Hunyadi János, pusztította a törökök átvonulása, 1729-től a Návay család tagjainak birtoka lett, akiknek címere 1912-től a község címerévé vált. 1996-tól Földeák és Óföldeák címerei egymás tükörképei, ez is tükrözi a két falu közös gyökereit és különálló létét. A kiállítás a paraszti és kézműves tevékenység tárgyi emlékein kívül igen sok képanyaggal és dokumentációval mutatja be a helyi hagyományőrzést. A kirándulás legnagyobb élménye a valószínűleg avar kori dombra épült Árpád-kori gótikus erődtemplom látványa. A település és környéke egyik legjelentősebb építészeti műemlékének kimagasló tornya távolról is felhívja a figyelmet a településre. A Mária képekkel díszített oltár, a Maros fahídjának anyagából készített egyházi kellékek, a szószerék Jeruzsálemből származó gyöngyházfarcái és baldachinjának brokátja, a szentély Róth Miksa által készített színes üvegablakai különleges értékeket adnak ennek a gyönyörű templomnak. Az épület felújítását az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség 1989-1996 között végeztette el. A templom környékének régészeti feltárása 1999-ben fejeződött be. Az óföldeái séta során szép látvány az Idősek Otthonának rendezett épülete, a Návay-kastély és a kúriák, érdekes hallani az 1845-ös pusztító árvívről, az ősparkkal kapcsolatos tervekről.

A vásárhelyi képzőművészet kincseivel ismerkedtek a kör tagjai 2009. szeptember 25-én, amikor a Németh László könyvtárban megtekintették Ormos Zsuzsanna vásárhelyi művész-tanár Alakváltozások című grafikai kiállítását. A diópác és hidegtű alkalmazásával készített grafikák közül kiemelkedően érdekes volt a Lángelme című alkotás, amelyhez a modellt egy sajátos formájú faág darab adta, amelyet láthattak, megérinthettek a kiállításon. A könyvtár vezetője bemutatta a **Németh László emlékkiállítást**. Utolsó alkotói korszakában a jeles irodalmár Sajkodon rendezte be írói műhelyét, ottani szobájának berendezése látható a könyvtárban, amelyet csodálatos vásárhelyi hímzésekkel díszítettek. Két rövidfilm jelenítette meg a vásárhelyi **Kőfalat**, amelynek egy szakaszán végigsétálva a Szerelmesek kapujánál jól látható, hogyan lehetett a Vásárhelyt védő Kőfalon átjárni. A Bethlen Gábor Református Gimnázium mellett elhaladva az egykori Ó-gimnázium épületében elhelyezett **Alföldi Galéria** felé tartott a csoport. A galéria termeiben híres alföldi, vásárhelyi festők nagyszerű művei: Tornyai János, Endre Béla, Iványi-Grünwald, Aba Novák Vilmos stb. képei fogadják a látogatókat. Ormos Zsuzsannától kitűnő elemzést hallott a csoport a Juss című képről és Tornyai különböző alkotói időszakainak hangulatairól. Különösen érdekes volt a Tornyai-örökség előkerülésének története. A vásárhelyi kirándulás programján a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület

tagjaival együtt vett részt a csoport. A továbbiakban ebből a kapcsolatból újabb lehetőségek adódtak a közösségi élet értékeinek megtapasztalására.

A JAG Helytörténeti Körének együttműködése a Csongrád Megyei Honismereti Egyesülettel

Honismeret napja Hódmezővásárhelyen 2010. március 26-án

2007-ben a Honismereti Szövetség március 24-ét, Bél Mátyás születésnapját a honismeret napjának nyilvánította Magyarországon. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a hódmezővásárhelyi levéltárban ünnepelte meg tagjaival és az érdeklődőkkel ezt a jeles napot. A makói József Attila Gimnázium Helytörténeti Körének 10 tanulója utazott el erre az eseményre a szomszéd városba. A Honismeret Napjának megyei rendezvényén a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület két évtizedét bemutató kiállítás nyílt, valamint előadások hangzottak el a megyei honismereti mozgalom jeles személyiségeiről, a honismereti élet színhelyeiről és formáiról, valamint a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület civil kapcsolatairól. A rendezvényen az egyesület két évtizedét bemutató kiállítás anyagához személyes tárgyaikkal járultak hozzá az egyesületi tagok. A kiállítást Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a CSMHE titkára, egyúttal a diákok Helytörténeti Körének vezetője tervezte és rendezte meg, Varsányi Attila levéltár-igazgató, Ormos Zsuzsanna és Lőkös Sándorné vásárhelyi honismerők technikai segítségével. Nyolc nagyméretű álló paravánon a diákok is láthatták az egyesület alapító tagjait, a jelentős honismereti munkát végző nagy egyéniségeit, rendezvényeit, az országos szövetséggel való kapcsolatát bemutató összeállításokat. A Csongrád megye területén működő honismereti körökről, gyűjteményekről, az egyesület kapcsolatairól is adott a kiállítás színes, széles spektrumú áttekintést. A kiállítást prof. dr. Blazovich László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke nyitotta meg. A tárlókban pedig tárgyi emlékek is helyet kaptak, és a kiállítás érdekes színfoltját képezték Bogdán Lajos könyvgyűjteményének helytörténettel kapcsolatos dedikált kötetei. A rendezvényen a Csongrád megyei honismereti mozgalom kiemelkedő személyiségeiről: pl. a makói gimnázium egykori tanulójáról, Oltvai Ferenc történész-levéltárosról, Dudás Lajos csongrádi, Szigeti György apátfalvi, Buzás László jeles makói helytörténész tanárról, Asztalos P. Kálmán csanádpalotai parasztköltőről és néprajzi gyűjtőről hallhattak előadást. Majd Marjanucz László történész, szintén a makói gimnázium egykori diákja a Csongrád megyei honismereti diáktáborokról, Vargáné Nagyfalusi Ilona az apátfalvai Szigetház hagyományápolásáról, Kovács Judit, a maroslelei helytörténeti, néprajzi kutatások helyzetéről tartott előadást. A kiállítást később vándorkiállítás formájában a megye több helyén is bemutatták. A diákok megtapasztalhatták egy tudományos igényű konferencia

lefolyását, megismerték a megyei honismereti egyesület működését, és azokat az értékteremtő személyiségeket, akiknek munkássága megérdemli, hogy később is megőrizze az emlékezetet.

Helyi civil szervezettel együttműködve makói kismúzeumok meglátogatása

A múzeumi hónap alkalmából 2010 októberében találkoztak a diákok a Makói Honismereti Kör tagjaival a Szent János tér 19. számú épület második emeletén, ahol a Makói Sportmúzeum kiállítási anyagát tekintették meg. A kiállítást Keresztes Zoltán, a gyűjtemény egyik létrehozója és gondozója mutatta be. A Sportmúzeum megtekintése után a belvárosi református templomban a reformáció közelgő emléknepje alkalmából egy ökumenikus istentiszteleten vettek részt, majd innen átmentek a közeli Szikszai-Szirbik Református Emlékház múzeumába, amelynek létrehozásáról, gyűjteményének kialakulásáról Dr. Tóth Ferenc makói múzeumigazgató szakavatott kalauzolásával tájékozódhattak. Makó református emlékei láthatók itt: születési anyakönyvek (1760), daloskönyvek, énekkari tablók, zászlók. Megtekinthették az egykori prédikátorokat, és egy háborús mementót, a lyukas Bibliát.

Az érdeklődő diákok számára elérhető távolságban felkeresni és megismerni a lakóhelyükhöz kapcsolódó építészeti, képzőművészeti, kulturális értékeket olyan személyiségépítő, gazdagító folyamat, amely kialakítja kötődésüket szülőföldjük, lakóhelyük értékeinek megbecsüléséhez.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA

CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYE ÉS SZEGED VÁROS TELEPÜLÉSSZERVEZŐ FÖLDRAJZI ADOTTSÁGA A VÍZ

Csongrád-Csanád vármegye legfőbb természeti értéke, településszervező földrajzi adottsága a víz. A vármegye vízrajza változatos: felszínét a Tisza és holtágai, a Maros, a Körös folyók, továbbá sok tó és csatorna tagolja. Itt húzódik az ország legmélyebb fekvésű területei. A vármegye termál- és gyógyvizekben egyaránt gazdag, a hazai hévízkészlet egyötöde nálunk található. Szeged a Tisza mentén, a Maros torkolatánál alakult ki. Szeged városában még ma is sok tó található, és Szegeden több helyen tör fel hévíz. Ebben a szabadulósobában többek közt ezekről lesz szó.

Szeged tavai:

Búvár-tó: Rókusi városrészben található a Búvár-tó, mely manapság már inkább Plaza-tó néven ismeretes. Napjainkra igencsak összezsugorodott a vízfelülete, pedig a 20. század kezdetén még a város legnagyobb kiterjedésű tava volt. Eredetileg természetes eredetű képződmény lehetett, azonban a szegedi nagy árvíz után kezdődött nagyszabású beavatkozások teljesen mesterséges tóvá formálták.

Vértó: Makkosházával határos a Vértó. Nevét valószínűleg egy vágóhídról idefolyó állatvérről kapta. Napjainkban kedvelt hely szabadidő eltöltésére.

Csemegei-tó: A Csemegei utca az igazságügyi államtitkárról kaphatta a nevét, a tó pedig az utcáról.

Keremit-tó, Temető-tó, Gumis-tó és Tejes-tó: Bár a téglagyár bezárt a kétezres évek elején, csodálatos törendszert hagyott maga után Szeged szélén. Igazi rejtett csodái a városnak ezek a tavak, amelyek annak idején a szomszédos területen elhelyezkedett téglagyárhoz kapcsolódóan jöttek létre, kubikgödörök alakultak ki, ahogy kitermelték az agyagot a téglagyártáshoz. Éppen ezért nem meglepő, hogy a látogatható öt tó közül a legnagyobb a Keremit-tó nevet kapta. A melléte elhelyezkedőnek Tejes-tó lett a neve, talán az opálos színe miatt kaphatta ezt, de pontos információt nem találni róla a városban. A Tejes- mellett a Temető-tó tűnik fel, ha a református temető felé vesszük az irányt, ez a sírhelyek közelsége miatt kapta a nevét, míg a Tejes-tó másik oldalán helyezkedő a Gumis- nevet kapta, amely abból ered, hogy a fenekén még ma is több száz darab gumiabroncs található. Ezeket több évtizeddel ezelőtt nagyobb cégek hordták ide, akkoriban még nem volt lehetőség az újrahasznosításra, így a kidobás helyett „jobb ötletnek” gondolták, ha egy kupacba hordják. Az ötödik, látogatható tó nem kapott nevet, viszont név nélkül is rendkívül szép látványt nyújt a város zajából kiszakadva.

Az Alföld hévizei:

Az Alföld területén feltárt hévizek többségét kommunális célokra hasznosítják, a kisebb hőfokúak általában fürdők és közüzemi vízművek vízforrásai. Ez a hasznosítási forma egyben a legrégebb, ugyanis a „langyos hévizeket” már a század elején létesített mélyebb ártézi kutakkal feltárták. Ezek a termálvizek leginkább csak hőmérsékletükben különböznek az ivóvizektől, így Alföld-szerre nemcsak fürdők, hanem közüzemi vízművek vízbeszerzését is szolgálják. A hévizek fürdővízként – és kedvező adottságú változatainak gyógyvízként való felhasználása közismert.

A gyógyvizek fajtái:

1. Egyszerű szénsavas vizek, 2. Földes, meszes vizek, 3. Kloridos vagy konyhasós vizek: Nátrium- és kloridionokat tartalmaznak. Alkalmazzák a reuma, a női szervek betegségeiben, de ivókúrában a nyálkahártyák hurutos meg-

betegedésekor is kedvezően hat. Pl. az alföldi sziksós tavaknak, ilyen Szegeden a Sziksós fürdő. 4. Keserűvizek, 5. Vasas vizek, 6. Kénés vizek, 7. Jódos–brómos vizek, 8. Radioaktív vizek, 9. Egyszerű hévizek, 10. Alkalikus vizek: Főképpen a szódadikarbóna ionjait, vagyis nátrium-, és hidrogén-karbonát-ionokat találunk bennük. Leggyakrabban ivókúrára használják, alkalmas a gyomor-, bélhurut, gyomorsavtúltengés, vagy légúti hurut kezelésére. Ezek közé tartozik a szegedi Anna-víz.

Az Anna-kút története: Az Anna-kút, illetve Anna-forrás történetének kezdete 1927-be vezethető vissza, amikor is Szegeden igyekeztek magas hőmérsékletű vízhez jutni, ezért elkezdtek tovább fúrni kézzel egy már meglévő artézi kutat. A munkálatok során egészen 959 méteres mélységbe jutottak, mely ebben az időben rendkívül nagy teljesítménynek számított, kézzel korábban még nem ástak ilyen mélyre. Maga a víz 944 méterről tört a felszínre, és 58 fokos volt, A kút hozama kezdetben percenként körülbelül 600 liter volt, az idő teltével azonban ez lényegesen visszaesett, illetve a hőmérséklete is mára mintegy 48 fokra csökkent. 1937-ben, 10 évvel a kút ásása után, Patzauer Dezső vette bérbe a kutat, valamint miniszteri engedélyt szerezve megkezdte a forrás vízének gyógyvízként, illetve szénsavval dúsított ásványvízként való árusítását, melynek kereskedelmi forgalmazása 2000-ig tartott, akkor azonban beszüntették. A kút a nevét Patzauer Dezső lányáról, Annáról kapta, aki ráadásul a kút ásásával egy évben, 1927-ben született. A kút mellé 1938-ban ivócsarnokot is építettek, amit azonban az 1950-es években végül lebontottak.

Érdemes foglalkozni az Anna-forrás vízének összetételével, gyógyvízként való felhasználásával, és a víz egyéb felhasználásával. Az Anna-kút szobra, a Táncosnő.

Az Anna-kút napjainkban: A kút ma is használatban van, 2006-ban felújították és díszpadokat helyeztek el mellette, valamint egy kör alakú pergolával vették körül. A helyiek, illetve Szegedre látogató turisták közül sokan fogyasztják ma is szívesen a vizet, akár melegen a helyszínen, vagy palackokban és kannákban viszik magukkal és hűtik le, hogy otthon fogyasszák el. A már említett pozitív egészségügyi hatásai mellett sokan az íze miatt is kedvelik.

A teljes szöveg online szabadulósobánkban található meg, melynek linkje: <https://view.genial.ly/656b95eaf6fe29001464a939/interactive-content-szeged-es-a-vizek-kapcsolata-az-anna-kut-tortenete>

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA – KOVÁCS RÉKA

FILMKLUB

Meghívó

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tisztelettel meghívja tagjait és minden érdeklődőt a

Portré Prof. dr. Blazovich Lászlóról c. film
vetítésére

Időpont: 2024. március 7. 15.00

Helyszín: Szeged, Somogyi-könyvtár (6720 Szeged, Dóm tér 1.), 1. emeleti folyóirat-olvasó

A film megtekintését kötetlen beszélgetés követi

A HONISMERET NAPJA

Meghívó

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék tisztelettel meghívja az egyesület tagságát és az érdeklődőket a

honismeret napjának ünnepére

Helyszín: SZTE BTK (6722 Szeged, Egyetem u. 2.) Kari Konferenciaterem, földszint

Időpont: 2024. március 22. 15.00

Program:

A tanszék énekes hallgatóinak rövid műsora

dr. Marjanucz László elnök köszöntője

dr. Simon András: Néprajz a szegedi egyetemen egy évszázad tükrében

Részlet a Bálint Sándor portréfilmből (1979)

dr. Mód László: Néprajzi kulturális örökség az oktatásban és kutatásban

dr. Varga Sándor: Táncfolkloriztika/táncantropológia az oktatásban és kutatásban

dr. Glässer Norbert: Vallási néprajz/vallásantropológia az oktatásban és kutatásban

A Néprajzi tanszék kiállításának megtekintése

NÉPRAJZI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG SPECIALIZÁCIÓ A SZEGEDI NÉPRAJZI TANSZÉKEN

A kulturális örökség fogalmának megjelenése, széleskörű elterjedése és differenciálódása jelentős változásokat eredményezett a modern társadalmak mult-hoz való viszonyulásában. Egyre több közösség támaszkodik ugyanis az örökség különböző formáira lokális, regionális vagy akár nemzeti szinten saját identitá-sának, emlékezetének a megszerkesztése, kifejezése céljából. Az elmúlt években nagy számban kerültek fel a nemzeti illetve a nemzetközi listákra vagy váltak

a helyi, megyei és nemzeti értéktárak részeivé olyan örökségelemek, amelyek a népi kultúra produktumaiként értelmezhetőek. A specializáció elsősorban ezen **örökségelemek** (pl.: népi építészet emlékei, hagyományos tárgyi kultúra, rítusok, zene, tánc stb.) **feltárására, dokumentálására és megőrzésére vonatkozó** ismeretek átadására és elsajátítására helyezi a hangsúlyt. Az alkalmazott néprajz szempontjait figyelembe véve olyan feladatok elvégzésére készíti fel a hallgatókat, mint például a különböző társadalmi-vallási csoportok rítusainak és szokásainak, a szóbeli hagyományoknak, az előadóművészetekhez tartozó megnyilvánulásoknak, a természetre és a világegyetemre vonatkozó ismereteknek valamint a tradicionális kézművestechnikáknak a dokumentálása, a népi építészeti emlékek megőrzésével kapcsolatos teendők ellátása, a néprajzi tárgyakból felépülő néprajzi gyűjtemények létrehozása, időszaki és állandó kiállítások rendezése stb. Hangsúlyosnak tekinthető a helyi tudás **feltárására és megőrzésére irányuló** programok bemutatása is. A gyakorlatorientáltság mellett alapvető szempont a különböző elméletekhez, alapfogalmakhoz (pl.: kulturális emlékezet, identitás, hagyomány, érték stb.) kapcsolódó ismeretanyag elsajátítása, ami lehetővé teszi a kulturális örökség sokoldalú és reflexív megközelítését.

Tanszékünk az elmúlt években szoros kapcsolatot alakított ki a Magyarországi Tájházak Szövetségével, a Magyarországi Tájházak Központi Igazgatóságával és sok más intézménnyel (Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark), amelyek hallgatóink számára kiváló terepet biztosítanak a gyakorlati ismeretek megszerzésére. Több alkalommal ellátogattunk az Alsóvárosi és az Algyői Tájházba valamint Deszkre, ahol a helyi szerb kisebbség sajátos kulturális örökségével, annak feltárására és védelmére irányuló törekvésekkel ismerkedtünk meg.

A specializáció mesterképzésben nappali és levelezős munkarendben négy félév alatt végezhető el, melyben az alábbi témakörök jelennek meg hangsúlyosan: a kulturális örökség fogalma és intézményei, helyi érték, hagyomány, kulturális emlékezet, kultúrtájak, szellemi kulturális örökség, néprajzi tárgy- és dokumentumörökség. A kurzusokat tanszékünk munkatársai tartják, de ha van rá lehetőség, akkor törekszünk arra, hogy a kulturális örökségvédelem területéről vendégelőadókat hívjunk, akik kutatásaik, tevékenységük speciális kérdéseivel ismertetik meg a hallgatókat. Rendszeresen próbálunk a képzésben résztvevő diákoknak olyan helyszíneken terepgyakorlatokat biztosítani, ahol aktívan bekapcsolódhatnak a kulturális örökség feltárására és védelmére irányuló törekvésekbe. Ezeknek a keretei között nyílt alkalmunk részt venni a muravidéki Domonkosfán létesített tájház berendezésébe vagy az őrtilosi néprajzi gyűjtemény nyilvántartásba vételébe.

A hallgatóknak arra is lehetőségük nyílik, hogy oktatói irányítással, csoportos munka keretében feltérképezzék egy-egy település néprajzi kulturális örökségét, javaslatokat fogalmazzanak meg és dolgozzanak ki az egyes örök-

ségelemek megőrzésével kapcsolatosan. Megismerkednek a bemutatás lehetőségeivel, a felhasználás és a reprezentáció különböző technikai szintjeivel (kiállítás, könyv, film, fesztiválok, bemutatók, multimédiás eszközök), a vizuális reprezentációk, kiállítások intézményi (múzeumi) megjelenítésével.

Összességében elmondható, hogy olyan szakemberek kibocsájtása a cél, akik munkájuk során támogatni tudják a helyi közösségek törekvéseit, az intézményi háttér megismerésével a kulturális örökség védelmével kapcsolatos feladatokat hatékonyan képesek elvégezni, elősegítve ezzel a kulturális sokszínűség megőrzését és fenntartását. Terveink között szerepel hasonló tárgykörben szakirányú továbbképzés indítása is, amely két félév alatt nyújt áttekintést a néprajzi kulturális örökség feltárásának, dokumentálásának, védelmének és hasznosításának a kérdéseiről.

DR. MÓD LÁSZLÓ

*Rövid, énekes műsort
hallhattunk*

*Dr. Marjanucz László
köszöntője*

Dr. Simon András

Tagságunk

A hallgatóság

A hallgatóság II.

Dr. Mód László

Dr. Varga Sándor

További programjaink...

Kötetlen beszélgetés az előadókkal

Kötetlen beszélgetés az előadókkal II.

Örtilosi tájház

A HONISMERET NAPJA – BUDAPEST

Időpont: 2024. március 23. 14.00
Helyszín: Magyar Nemzeti Múzeum, Díszterem
(1088 Budapest, Múzeum krt. 14-16.)

PROGRAM:

Köszöntő:

Debreczeni-Droppán Béla
(elnök, Honismereti Szövetség)

Zsigmond Gábor
(történész, főigazgató-helyettes,
Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum): 175 éve
született Balázs Mór, aki mozgásba hozta Budapestet

Száraz György
(elnök, Magyar Lovaregylet): 150 éve született
Kincsem, a magyar csodakancsa

Debreczeni-Droppán Béla
(szerkesztő, Honismeret): A Honismeret folyóirat
2024. évi első száma

Simonik Péter
(helytörténész, egyetemi docens, Széchenyi István
Egyetem): Temető kutatás és helytörténetírás.
E-könyv és adatbázis a tatabi zsidó temető 18-21.
századi sírköveiről.

Egyesületünk képviselői a rendezvényen

CSONGRÁDI VERSENY

Felhívás Határon Túli Honismereti Versenyre

Kedves Versenyző Csapat!

2024. április 12-én hagyományőrző, honismereti versenyre hívunk Benneteket Csongrádra a Csongrád és Térsége Általános Iskola felsős humán munkaközösség szervezésében. Immáron a 13. **versenyünket** rendezzük meg, a szokásos módon a megmérettetést forgószínpadszerűen bonyolítjuk le. 5 fős csapatok (5-6. évfolyamos diákok részvételével) jelentkezését várjuk. Felkészülési és ajánlott segédanyag a mellékletben található !

Témakörök:

- Családi kapcsolatok, ünnepek, szokások
- Hozomány – Esküvő
- Karácsonyi ünnepkör
- Keresztelés
- Húsvét
- Pünkösöd

Előzetes feladat:

- Tábló készítése a megadott témakörökben
- Válasszatok csapatnevet, mely kapcsolódik a felkészülési témakörhöz!
- Menetlevél készítése 6 állomásra, beleépítve a felkészülési témaköröket is!
- Egy tetszőlegesen választott családi ünnep vagy szokás dramatizálása. (maximum 5 perc)

Tízóráiról és ebédről gondoskodunk.

A verseny időtartama 9 órától a tervezettek szerint 14 óráig. Érkezés: 8 órától.

Jelentkezés: 2024. március 5-ig az alábbi elektronikus levélcímen:

rosterzsol@gmail.com

A verseny helyszíne: Csongrád és Térsége Széchenyi István Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola (6640 Csongrád, Széchenyi út 29.)

Jó versenyzést, és hasznos időtöltést kívánunk!

Csongrád, 2024. 02.20.

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET MUNKAKÖZÖSSÉG-VEZETŐ

KÖSZÖNTŐ KEDVES GYEREKEK!

Ma olyan versenyen vesztek részt, aminek nincs párja az országban, de talán a Kárpát-medencében sem. Sehol nem tartanak akkora seregszemlét a magyar néphagyományok iránt érdeklődő tanulók számára, mint itt, Csongrádon. Évről – évre lehetőséget kapnak azok az iskolások, akik érdeklődnek apáik, nagyszüleik korának élete iránt, hogy elmerüljenek egy, már elsüllyedt, vagy eltűnőben levő világ kutatásában. A mai vetélkedő középpontjában pedig olyan téma áll, amelyhez minden gyermeknek van viszonyulása, van gondolata róla. Hisz a mai verseny „Családi kapcsolatok, ünnepek, szokások” tárgya nem ismeretlen számotokra, mert azt már ti is átértékeltek életetek során. Minden évben megünnepeltétek a Karácsonyt, biztosan voltatok már esküvőn is, és locsoltátok a lányokat is Húsvét hétfőjén. A mai nap varázsa viszont abban van, hogy mindezt a régi idők szokása szerint kell láttatni, bemutatni vagy fölismerni. Ugyanis a régi és a ma tapasztalt családi élet között nem kis különbség van az életre szóló eseményeket illetően. Ezek közül első a házasság volt, de amihez sorrendben haladva jutottak el. Az ún. „kézfogó”, amit ma eljegyzésnek hívnak, volt az első lépés. Azért nevezték „kézfogónak”, mert a régi hagyomány szerint a családi körben tartott ünnepséget ismételték meg a templomban, amikor a pap a menyasszony kezét a vőlegény kezébe tette, s stólával letakarta kezüket, s a jegyesek Isten előtt esküt tettek egymás mindenkori segítésére, és a hűségre. Ekkor állt be a „mátkaság” állapota, vagyis a vőlegény és a menyasszony közötti jegyességi kapcsolat, a menyasszonyság és a vőlegénység időtartama. Ám a hosszabb ideig ezen a szinten tartott kapcsolatra mondták régen „rossz nyelvek”: „hosszú mátkaság – rövid házasság”.

A kézfogót követte aztán az „egybekelés”, azaz a házasságra lépés, amit ma „esküvőnek” is hívnak. A frigyre lépés összefüggött a hozománnyal, amit neveztek stafírungnak, vagy kelengyének (ruhák, párnák) is. A „hozományt” a menyasszony hozta a családba a könnyebb megélhetés érdekében, s ami eredetileg a fiú jegyajándékának viszonzására szolgált, a nő gazdasági önállósulásának jegyében. Az új család születését aztán nagy menyegzőben (lakodalomban) ünnepelték meg. Az öröm forrása a szerelem beteljesülése volt, s –faluhelyen- az a személyes tudat, hogy a fiatalok elkerülték a „vénlányság” és az „agglegénység” állapotával járó íratlan törvényszegést.

Régen a legfontosabb családi események (házasság, keresztelés) egyházi áldás mellett zajlottak, s váltak törvényessé. Ma a házasság érvényét az állam állapítja meg, és a születések anyakönyvezése is állami feladat lett. Mindamellett hagyományként tovább élnek a régi formák, mert szebbé, bensőségebbé teszik az együttlétet.

A családi események mellett a keresztény ünnepeket is a hozzájuk kötődő szokások tömege teszi változatossá. Ezek ugyan eredetüket tekintve a keresztény világ egyetemes alkalmai, lényegét az ember számára fontos vallási tartalma adja, de az erre való emlékezés kiemelte a teológia világából, s átlényegítette családi ünnepé. A mai vetélkedő címe ezt az összetartozást fejezi ki.

A család adta, s adja a keresztény ünnepek keretét, annak sajátos hangulatát, és alakította ki szokásait. A Karácsony az Úr születésére emlékezés, egyben a szeretet ünnepének tradíciója.

Ezt fejezi ki jelképesen az ajándékozás hagyománya, ami egyben a nap legnagyobb ajándékára emlékeztet, akivel Isten ajándékozta meg a világot.

A Húsvét teológiai értelme a halál legyőzése, viszont ünneplése megannyi népszokás, hagyomány, gyermekjáték forrása. Szépapáink a nagyhetet régi magyar nevén „sanyarúhétnak” nevezték, így fejezvé ki a húsvétra készülés legintenzívebb szakaszát. Húsvét hétfőjét pedig „vízbevető hétfőnek” mondták, utalva a fiúk locsolkodására, ami Európában ma már csak a magyar fiúk és férfiak szokása, és eredete a keresztelésben gyökerezik. Húsvét egyetemes tradíciója a húsvéti ételek (sonka, bárány, kalács, tojás, bor) készítése és megszentelése. A húsvéti ételek sorában a bárány Jézust jelképezi, a tojás az élet, az újjászületés szimbóluma, míg a vízhez a tisztító termékenység szimbóluma kapcsolható. A húsvéti nyúl szerepe nálunk német hatásra honosodott meg a XIX. század folyamán, és szerte Európában a húsvét ünnepével társítják. Ugyanakkor, hogy a tojás szimbolikus jelentését mi, milyen formában fejezzük ki, hogyan értelmezzük a húsvéti nyúl szerepét, a locsolkodáshoz milyen verset mondunk, - ezt mind a népszokás, a falusi életmód formálta egyedivé. Bizonyítva egyben azt is, hogy keresztény ünnepi elemek miképp keveredtek a nép hagyományaival.

A család és ünnep kapcsolatának lényege nemcsak a gyermekekre, felnőttekre háramló konkrét előnyökben (ajándék, finom ételek stb.), rejlik, hanem az ünnepeket megelőző közös családi készülődésben, a megélt örömeiben. Ennek hagyományt éltető, családot erősítő hatása teszi igazán különlegessé ünnepeinket.

Mostani vetélkedőnk ezt a hatást ismereteitek bővítésével és tudásotok mélyítésével kívánja elérni.

Szeged, 2024. április 9.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ

13. HONISMERETI VERSENYÜNKET RENDEZTÜK

Megmérettetésünk témája családi kapcsolatok, ünnepek, szokások.

Versenyünk felhívása felkeltette érdeklődését a csapatoknak, mert ez a téma megjelenik a mindennapjainkban is. 25 csapat jelentkezett, akik nagy örömmel jelentek meg versenyünkön. Feladataink között a Totó, Keresztrejtvény, Párosítás, Legyen ön is milliomos!, Interaktivitás is megjelent.

Az előzetes feladatok bemutatása ámulatba ejtette az állomásvezetőket, hiszen népviseletben mutatták be dramatikus játékaikat a csapatok. Szemet gyönyörködtető kiállítást rendeztünk a makettekől, plakátokból, amelyeket a csapatok magukkal hoztak a felkészülési témákból. Kiállító mesterembereink között volt vőfély, aki az egész rendezvényt celebrálta, betekintést kaptunk a keresztelésbe, citerán és tekerős hangszeren mutatták be a kiállítók a régi világ dalait. Kalácssütés kemencében, virágkötészet, textil szobrászat, cukrászat, biolekvár, mézeskalács, kézimunka, karácsonyi manók színesítették a kiállító termet.

Mint az eddigi évek során, sorszámok alapján megosztottuk a csapatokat, voltak, akik versenyeztek, voltak, akik a kiállító emberek mesterségeivel ismerkedtek meg. A finom ebéd után következett a zsűri döntése alapján az eredményhirdetés. Itt minden csapat győztes, egyrészt azért, mert ajándékot kap, másrészt azért, mert jelmondatunk: „Játszva tanulás”

ROSTÁNÉ HAJDÚ ERZSÉBET FŐSZERVEZŐ

A MAGYAR NYELV HETE

„Csak őrizz meg bennünket, édes, / édes anyanyelv!”

(Vári-Fábián László: *Illyés Gyula fejfája előtt*)

Az Anyanyelvápolók Szövetsége 58. magyar nyelv heti rendezvénysorozatához csatlakozva, 2024-ben a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a Somogyi-könyvtár támogatásával és közreműködésével szervezi programját.

A szegedi Somogyi Károly Emlékkönyvtárat tekintjük meg a Dóm téri központi épület 3. emeletén 2024. április 29-én 15.00 órától.

Rendezvényünkre mindenkit szeretettel várunk!

KOSZORÚZÁS DÉR ENDRE HALÁLÁNAK 20. ÉVFORDULÓJÁN

Meghívó

Szeretettel meghívjuk

Dér Endre József Attila-díjas író
halálának 20. évfordulója alkalmából rendezett koszorúzási
ünnepségre

2024. május 21-én (kedden) 16 órára
Szegeden a Teleki utca 7/A számú ház elé.

A megemlékezést Kiss Ernő a Dér Endre hagyaték
gondozója tartja a Szegedi Írók Társasága képviselőjében,
továbbá verset és prózai írásrészletet mondanak a
Janikovszky Éva Kollégium diákjai.

Dér Endre
1922-2004

Szegedi Írók Társasága Szegedi Evangélikus Egyházközség Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Zsadány Községi Önkormányzata

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület a Szegedi Írók Társaságával, a Szegedi Evangélikus Egyházzal, valamint Zsadány Község Önkormányzatával együtt koszorúzási ünnepséget tartott Dér Endre halálának 20. évfordulóján az egykori lakóházán elhelyezett emléktáblájánál.

Az író, újságíró élete, munkássága Szegedhez köthető legnagyobb részben, annak ellenére, hogy gyermekkorát és fiatalságát, mely szintén ihletforrásul szolgál műveiben, nem itt töltötte.

Békéscsabán született, és az ottani evangélikus Rudolf Főgimnáziumban érettségizett, gyermekként Zsadányban élt, majd az Erzsébet Tudományegyetem soproni Evangélikus Hittudományi Karán teológiát végzett. Lelkészként dolgozott Szentesen, Mezőtúron és Budapesten.

1948-ban állapították meg súlyos tüdőbetegségét, a szanatóriumi évek sem segítettek, tüdejét csonkolni kellett, ami két iszonyatos ébrenlétben állva végzett műtétet jelentett. Fél tüdővel, s meghülésekre különösen érzékenyen nem vállalhatta tovább a lelkeszi teendőket.

Az irodalom azonban egyre szorosabban ölelte magához. Már középiskolás korában társai Múzsának nevezték poétai képessége miatt, ők vitték el egyik versét titokban a Körösvidék szerkesztőségébe, s innentől gyakran jelennek meg versei, írásai, ez folytatódik egyetemi éveit alatt is, majd megjelenik verseskötete (Mutakozzál be nekem, egészen!) is.

A szegedi írók szerették volna vezetőjüknek, az ő meghívásukra költözött 1953-ban a városba, és lett a Magyar Írók Szövetsége Dél-Magyarországi Csoportjának titkára. Ettől kezdve 2004. május 21-én bekövetkezett haláláig bő ötven éven át itt élt és dolgozott.

A Tiszatájban már 1951-től jelentek meg versei és prózai írásai. 1954-ben ő lett a folyóirat főszerkesztője. Kezdeményezésére jött létre a lap és az irodalmi fősodortól eltérő írásokat is megjelentető, országos terjesztésű Magvető Könyvkiadó együttműködése, ami nagyobb lehetőséget adott a szegedi írók könyveinek megjelenésére.

Az 50-es években sűrűn váltották egymást a főszerkesztők, ő is egy évig bírta ezt a posztot. Teret adott a lapban egy a szemantizmus, a közhelyes megfogalmazások ellen szóló cikk megjelenésének. Később a szerző megbélyegzésére szólították fel, amit nem vállalt.

A művészi pálya azonban meghozta számára az elismerést, a kezdeti versek és novellák után Az első próba címen megjelent regényéért 1956-ban József Attila-díjat kapott. Bár igyekeztek őt erről lebeszélni, kérésére az illusztrációkat – az akkor a politikai fogságból csak egy-két éve szabadult – Szász Endre készítette.

1960-ban mutatták be a Szegedi Nemzeti Színházban Marika című darabját, melyet az akkor még a városban játszó Földi Teri és Madaras József kérésére írt meg, s akik így természetesen a főszerepeket játszották benne. A mű címszereplője a lány, de az igazi főhős Andris, aki tulajdonképp Dér Endre személyiségeit hordozza, és a vele történt eseményeket meséli el.

Az 1963-tól rendszeresen megjelenő Szegedi Egyetem folyóirat első főszerkesztője. Értékes szerkesztőgárdát alakított ki, mobilizálták az akkori fiatal

írókat, költőket (pl. Veress Miklós, Rigó Béla, Szepesi Attila, Bistey András). Fischer Ernő festőművész professzor (akit művészeti szerkesztőnek nyert meg) legkiválóbb tanítványai készítették a grafikákat. 3 hónap után ismét egy nemkívánatos cikk miatt leváltották, és csak munkatársként dolgozhatott itt tovább.

Régi vágyát valósította meg 1964-ben, amikor a magyar szakot is elvégezte, hiszen mindig is fontos volt számára az irodalom is a hit mellett, de a gimnázium után nem volt anyagi lehetősége oda jelentkezni, a teológia elvégzéséhez ellenben még ösztöndíjjal is támogatta őt volt középiskolája.

1965-69-ben ismét a Tiszatájnál művészeti rovatvezető és főszerkesztő-helyettes. Megújította a folyóirat arculatát, festmények és grafikák jelentek meg a borítón, illetve Békés és Csongrád megyei képzőművészeket mutat be írásaiban. Ezek később egy kötetben összegyűjtve is megjelentek (Párbeszéd a művészetről). Rovatában az ország legkiválóbb művészettörténészei és esztétái publikáltak, így nagyon fájt neki, hogy az új főszerkesztő minden korábbi szerkesztőt elküldött, s innentől kezdve csak alkalmanként jelentek meg itt írásai.

A mellőzöttség lehetőséget is jelentett számára, hiszen már a Tiszatáj időszakában is a Délmagyarországnál is dolgozott, s ez akkoriban lekötötte minden idejét. Innentől kezdve viszont jobban élhetett a szépírásnak, sorra jelentek meg könyvei: *Mi, pulóveresek* (1972), *Vadember veszélyben* (1977), *Kitömött sirály* (1978), *Csak atom* (1981), *A kékcillagos sárkány* (1981).

Ez idő alatt képzőművészetről szóló írásai a *Művészet* című országos folyóiratban jelentek meg. A szerkesztői feladat az Építőmunkás elnevezésű lapnál találta meg, ahol elsősorban szociografikus jellegű írások keletkeztek, egy részük a Csongrád Megyei Hírlapban is megjelent, így szélesebb közönség is olvashatott a munkások mindennapjairól.

Majd ismételten szerveződni kezdett az Új Aurora művészeti folyóirat, ahová főmunkatársként hívták. Nyugdíjba menetelétől szabadúszó prózaíróként, valamint cseh és szlovák nyelvi műfordítóként tevékenykedett. Ez szintén egy termékeny időszak, ekkor született a *Tornádó* (1989), a *Szégyen vagy szerelem* (1992), a *Veszélyzóna* (1993), a *Paradicsommadarak* (1997), a *Helga regénye* (1997), a *Viruló évek* (2000) és a *Parázs* (2003).

A Magyar Írók Szövetségén és a Magyar Újságírók Országos Szövetségén kívül más csoportosulások tagja is volt, például a Szegedi Szépműves Céhnek, illetve a Szegedi Dugonics András Társaságnak, ahol titkárnak kérték fel. A képzőművészet rajongójaként gyakran vállalta kiállítások megnyitását.

Közéleti tevékenységét a város is elismerte. 1972-ben írói munkásságáért és a város kulturális életéhez való hozzájárulásáért Szeged Város Alkotói Díjával jutalmazták. 1992-ben pedig megkapta a Szegedért Emlékérmet, mivel több helyi irodalmi szervezetben végzett közösségépítő tevékenységet, és több szegedi

folyóiratnak volt munkatársa, szerkesztője, mindezzel és írásaival hozzájárult Szeged hírnevének öregbítéséhez.

Az író kedves személyisége és kiemelkedő munkássága még elevenen él az emberek emlékezetében. Lakóházán az író 100. születésnapja alkalmából emléktáblát helyezett el a Szegedi Írók Társasága és a Szegedi Evangélikus Egyház-község mellett az őt gyermekként dajkáló táj képviselőjében Zsadány Község Önkormányzata, ahol szintén jó szívvel gondolnak rá.

Idén több szegedi intézmény támogatást adott egy készülő posztumusz könyv kiadásához, amely Marika című drámáját, néhány eddig kötetben meg nem jelent versét, novelláját tartalmazza, valamint egy kisregényt is. Égi öröm hegedül címmel a 2025-ös könyvhétre tervezik megjelentetni.

Forrás: Dér Endre, szerk. Majzik István, Bába és Társai Kft., Szeged, 1997

DR. DÉRNÉ BOZÓKI ÉVA

SZEGED, BÁNSÁG, DÉLVIDÉK, 1849 ... 2024

MEGHÍVÓ

Az SZTE BTK Modernkori Magyar Történeti Tanszéke,
a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület és a SZAB
Délvidék Kutatóközpont konferenciát szervez

„A BÁNSÁG ÉS SZEGED 1848/49-ben”
címmel

Időpont: 2024. május 30. 13.00

Helyszín: Szeged, Dugonics tér 13. Díszterem

PROGRAM

- Károlyi Attila: Köszöntő
- Kedves Gyula: A Hannover-huszárok, a Bánság „háziezrede”
- Kemény Krisztián: A bánsági hadtesttől a tavaszi hadjárat kezdetéig. Vetter Antal, Damjanich János és Klapka György találkozásai
- Pelyach István: Egy magyar tábornok „békeüzenete” a szerbeknek
- Hermann Róbert: A pancsovai polgármester és a horvát bán – Theodor Lepier őrnagy vértlen vértanúsága
- Marjanucz László: Szeged 1848-1849 forгатagában
- Zakar Péter: Akit halálra ítélt a temesvári hadbíróság – Róka József, a csanádi püspök helyettese

A rendezvényt támogatta a Szegedi Kulturális Alap.

Zakar Péter DSc.
tszv. egyetemi tanár

*A magyar függetlenségi harc 1848–1849-ben
a dél-magyarországi hadszínhelyen kezdődött
s ugyanott nyert tragikus befejezést.
Olchváry Ödön*

Az 1848-1849-es szabadságharc 175. jubileuma méltó alkalom a hősookról való megemlékezésre. Szeged számára a forradalom és szabadságharc időszakából az 1849-es év eseményei jelentősebbek: A szegedi nemzetőrök és honvédek Újszegednél megállították a szerb felkelőket; a tavaszi hadjárat legvéresebb csatáiban vettek részt. Ebben az időszakban született a Délvidék, ill. a Vajdaság és Temesi Bánság földrajzi név. Szeged 1849 júliusában rövid időre az ország fővárosa lett. Ennek állított emléket a több napos rendezvénysorozat.

2014 óta szervez az egyesület regionális honismereti találkozókat. A *X. Regionális Honismereti Civil Találkozót* 14 együttműködő szervezet – 1848/49-es Szabadságharc Szegedi III. Honvédszászlóalj Hagyományörző Egyesülete (*Szeged*), Aracs-95 Polgári Egyesület (*Törökbecse*), Bánsági Kárpát Egyesület (*Temesvár*), Bánsági Magyar Értékekért Egyesület (*Temesvár*), Bartók Alapítvány (*Temesvár*), Csongrád Megyei Honismereti Egyesület (*Szeged*), Don Bosco Csáládok Egyesülete (*Muzslya*), Kölcsey Egyesület (*Arad*), Losonczy István Hagyományörző és Sportegyesület (*Temesvár*), Magyar Nemzeti Tanács (*Szabadka*), Meritum Kulturális és Közhasznú Egyesület (*Szeged*), Ötágú Síp Kulturális Egyesület (*Szeged*), Szórvány Alapítvány (*Temesvár*), VMDK Szegedi Tagozata (*Szeged*) – valósította meg, a szervezetek hirdették a programot, és a szegedi konferenciára képviselőket küldtek, valamint a helytörténeti szakmai estekre, sétára szervezték a helyi társadalmat. Kevert műfajú eseménysorozat lett konferenciával, délvidéki tanulmányúttal, koszorúzással, emlékhelyeken *civil találkozókkal*. Balázs István, temesvári helytörténész 2023-ban megjelent *48-as emlékhelyek a Temesközben* című könyve adta az ötletet, hogy szervezzünk egy konferenciát, amelyhez tanulmányút is kapcsolódik, mert ez így együtt szolgálhatja igazán a közös emlékezést.”

A 2024. május 30-án megrendezett *A Bánság és Szeged 1848/49-ben* rendezvény helyszíne a Szegedi Tudományegyetem díszterme volt. Az Egyesület mellett a konferencia társrendezője a SZTE BTK Modernkori Magyar Tanszéke és a Délvidéki Kutatócsoport, személy szerint Zakar Péter rektorhelyettes lett. A korszak hat jeles kutatója – Hermann Róbert, Kedves Gyula, Kemény Krisztián, Marjanucz László, Pelyach István, Zakar Péter – tartott előadás. Hasonló megemlékezés 1998-ban volt a szegedi Városházán. Kedves Gyula például a Hannover huszárezredről beszélt, kiknek 1848 szeptemberében fontos szerepük volt abban, hogy sikerült megszilárdítani a katonai helyzetet, és nem tört át a szerb felkelés észak felé. Kemény Krisztián Damjanich és Vetter Antal, a déli

hadsereg parancsnoka közötti viszályt mutatta be, Pelyach István egy „Damjanich levélről” szóló kutatási eredményét ismerhettünk meg. Hermann Róbert a pancsovai polgármester kivégzéséről, Marjanucz László a szegedi társadalom átalakulásáról, míg Zakar Péter a csanádi püspöki helynök, Róka József és a papság szerepét mutatta be a Délvidéki eseményekben. Mintegy hatvanan vettek részt Szerbiából, Romániából és Magyarországról. Az előadásokról az SZTE honlapján olvasható tudósítás: <https://rb.gy/t6qwf8>

A konferencia után a résztvevők az Aradi vértanúk terén lévő emlékműnél koszorúztak. A *jubileumi civil találkozó további helyszínei* voltak: Arad, Újbesenyő, Temesvár, Berekszó, Gyertyámos, Zombolya, Elemér, Muzslya, Törökbecse, Zenta. Az 1848/49-es bánsági emlékhelyeken megemlékezések, mini előadások hangzottak el. A koszorúzás kiegészült helyi civilekkel való találkozással, ők mutatták be a helyi emlékhelyeket. Temesváron és Muzslyán helyi civil szervezetek képviselői ismertették a civil életet, együttműködési lehetőségekről beszélgettek. 21 szegedi résztvevő vett részt a tanulmányúton. A legfontosabb társszervezők és lebonyolító volt a Meritum Egyesület (*Szeged*), Kölcsey Egyesület (*Arad*), Losonczy István Hagyományőrző és Sportegyesület (*Temesvár*). 21 fő vett részt a tanulmányúton.

A három napos tanulmányút ideje alatt 15 bánsági helyszínt kerestek fel, szinte mindenütt kisebb előadások szolgálták a helyhez kötődő, történelmileg is pontos információk megismerését. Aradon a Kölcsey Egyesület képviseletében Fekete Károly fogadta résztvevőket. Koszorút helyeztünk el a Szabadság-szobornál és a Vesztőhelynél, valamint az Aradi Ereklyemúzeumban jártunk. Zakar Péter a csoport tagjaként külön előadásokkal, érdekességekkel gazdagította a programot. A temesvári csata emlékműve (Újbesenyő) után Temesváron sétáltunk, Klapka szülőházánál koszorúztunk. Este az Új Ezredév Református Központban, a szállás helyén, temesvári civilek mutatták be egyesületüket, és a közösségi élet szervezéséről szóló élményeiket osztották meg. A gyertyámosi honvéd emlékmű után Berekszón Vukovics Sebő kriptájánál, majd Zombolyán Maderspach Ferenc obeliszkjénél koszorúztunk. Muzslyán a Szórvány Kollégiumban vajdasági civilekkel találkoztunk. Az eleméri katolikus templom kriptájában Kiss Ernő tábornok sírját, Törökbecsén a temetőben a Hungaria-szobornál, Rohonczy Lipót kriptánál, a városközpontban Leiningen-Westenburg Károly mellszobránál és a zentai temetőben az 1848-49-es mártírok emlékművénél koszorúztunk. Az emlékút legfontosabb küldetése az emlékhelyek felkeresése és megkoszorúzása volt. Ugyanakkor az út szervezése és a végigjárása szorosabbá tette a programban résztvevő civil szervezetek együttműködését.

A Görgey Történelemverseny 2009 óta minden évben megrendezésre kerülő vetélkedő felhívása az anyaországi, valamint a határ menti szórványban

élő 7. és 8. osztályos magyar tanulóknak szól. A vetélkedő központi témakörei minden évben váltakoznak az 1848-49-es forradalom és szabadságharc, a Magyarok az első világháborúban, a Rákóczi-szabadságharc, a magyar-lengyel történelmi kapcsolatok. Az ország számos településéről érkezőkön kívül bánáti, délvidéki, partiumi csapatok is részt vesznek a vetélkedőn. Az érdeklődő iskolák 3 fős csapattal nevezhetnek. A verseny célja a határon túli magyar – magyar kapcsolatok erősítése, a középiskolai felvételire való felkészülés segítése, a tanulók elméleti ismereteinek bővítése, valamint az önálló munkára és csapatmunkára nevelés. A 2024 őszi verseny témája: *1848-1849-es szabadságharc, kiemelten a délvidéki harcszíntr.* A verseny legjobb magyarországi és határon túli csapatainak jutalma a témához kötődő többnapos tanulmányút. A XV. Görgey Artúr Történelemversenyre 15 csapat jelentkezett. 2024. november 8-án rendeztük Szegeden, a piarista gimnáziumban. Az első három csapatból 2 szegedi volt, mindkettő a Madách Általános iskolából. A győztesek jutalomútvára 2025. március 19-21. között került sor. 21 fő vett rész rajta. Ebben az évben a fő szervezőhöz, a Meritum Egyesülethez csatlakozott a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület.

KÁROLYI ATTILA

Károlyi Attila köszöntője

Pelyach István

Marjanucz László

Koszorúzás Szegeden, az Aradi vértanúk terén

Koszorúzás Szegeden

Arad, Szabadság-szobornál

Arad

Fekete Károly az Ereklyemúzeumban

Temesvár

Temesvár II.

Temesvár III.

Temesvár IV.

Beszélgetés Temesváron I.

Beszélgetés Temesváron II.

Berekszó I.

Berekszó II.

Gyertyámos

Zsombolya I.

Zsombolya II.

Zsombolya III.

Az emlékút résztvevői

Elemér

Törökbecse I.

Törökbecsén, a Hungária-szobornál

Törökbecse II.

Törökbecse III.

Zenta

Zenta II.

Görgei-verseny diákjai

OPPIDUM CSONGRÁD

Meghívó

Az Oppidum Csongrád Alapítvány és a Csongrádi Levéltár
szeretettel meghívja Önt és barátait.

2024. június 19-én 17 órára
az Oppidum Csongrád című helytörténeti sorozat
harmincadik előfolyamának kötetbemutatójára.

Köszöntő mond:
Bedő Tamás
polgármester és
dr. Czetz Balázs
a Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteményi főigazgató-helyettese

Prof. Dr. Homoki-Nagy Máriaival, a
„Neveink aláírásával s kézeink kereszt vonásával megerősítjük.”
Csongrád mezőváros mindennapi élete a 18-19. században.
című tanulmánykötet szerzőjével beszélget
dr. Marjanucz László történész, ny. tanszékvezető egyetemi docens

Köszönetnyilvánítás:
Fábiánné dr. Szenczi Ibolya,
Varga Zsuzsa és Varga Nándor

Helyszín:
**Csongrádi Művelődési Központ és
Városi Galéria kiállítóterme**

A könyvbemutató után a kötet a helyszínen megvásárolható.

Támogatók:
Csikó László,
Csongrád Városi Önkormányzat,
Csongrádi Művelődési Központ és Városi Galéria

AZ OLVASÓKÖRÖK SZEREPE HÓDMEZŐVÁSÁRHELY TÁRSADALMI ÉLETÉBEN

MAGYAR
NEMZETI
LEVÉLTÁR

CSONGRÁD-CSANÁD
VÁRMEGYEI LEVÉLTÁR

A Magyar Nemzeti Levéltár

Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára

Hódmezővásárhely

tisztelettel meghívja Önt

2024. június 27-én 16 órára a levéltár oktatótermébe,

Lőkös Györgyi levéltáros: **A kör varázsa**

Az olvasókörok szerepe Hódmezővásárhely

társadalmi életében, valamint

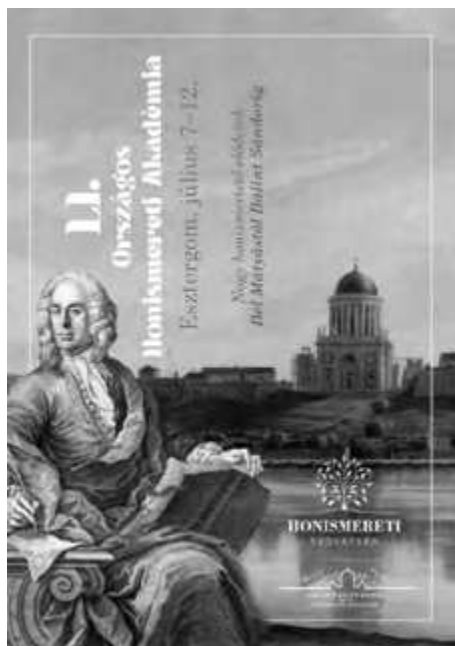
Presztóczki Zoltán főlevéltáros: **A vásárhelyi Kun Béla**

című előadásokra.

Helyszín: Hódmezővásárhely Bajcsy-Zsilinszky. E. u. 25.

LI. ORSZÁGOS HONISMERETI AKADÉMIA – ESZTERGOM

PROGRAM

Július 7. Vasárnap

- 14.00 – Bekerkező, regisztráció és a szálláshelyeken
- 18.00 – 21.00 Jónok esti társasjáték a Szalma Csárdában (Esztergom, Nagy Duna utca. 3.)

Július 8. Hétfő

- 7.00 – 8.00 Reggeli
- 9.00 – 12.30 Magyarán ünnepség a Megyei Házban (Esztergom, Deák Ferenc u. 4.)
- Köszöntők: Fornyós Virág Zsuzsanna, a Péczei József Komáromi Esztergom Megyei Honismereti Egyesület elnöke, Horváth Ádám, Esztergom Megyei József Város polgármestere, Az Akadémia vezetője, Nagy Árpád, Munkácsy Mihály Iródtársaság elnöke, az Akadémia elnöke, Megyénk Debreczeni-Droppin Béla, a Honismereti Szövetség elnöke, Szalagfelföldi – OHA-vezetői, Köztársaság, díjak átadása, Együttműködési megállapodás ünnepélyes aláírása az MKKE Honismereti Könyvtárral, Szervezési és a Honismereti Szövetség között

- Nyitó előadás: Tóth Csörgő (előadó), IRUN-REN Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, *Balázs Ádám: a nagy honismeret*, Feltámasztás
- 13.00 – Ebéd (Szent Adalbert Káptalan, Szent István tér 10.)
- 14.30 – 18.30 Városi és megyei csoportok, szakmai vezetéssel
- 19.00 – 21.00 Polgármesteri fogadás a Primás Pincében (Szent István tér 12.)

Július 9. Kedd

- 7.00 – 8.00 Reggeli
- 9.00 – 12.30 Plenárius ülés – Balázs Ádám Gazdasági Technika és Szakképző Iskola elnöke, Levelező elnök: Rónai Tibor
- 9.00 – 9.30 Várkonyi Gábor (történet, tanácsadó, ELTE BTK), *Órák Miklós esztergomi írói hagyatékja és az honismereti munkák a kora újkor Magyarországon*
- 9.30 – 10.00 Balázs Ádám (néprajztörténet, iskolai tanár, Apár Vilmos Katolikus Főiskola), *Levelező elnök: Balázs Ádám és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 10.00-10.30 Képzés
- 10.30 – 11.00 Gyula Éva (ny. történet-tudomány, egyetemi tanár), *Világ Ádám és fia műve, a Magyar országok története*
- 11.00 – 11.30 Lakatos Miklós (a KSH ny. szakmai főtanácsadója), *Füves Elek országjárása*
- 11.30 – 12.00 Hala Árpád (néprajztörténet, Székely Fehér), *Levelező elnök: Hala Árpád és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 12.30 – 13.30 Ebéd (Szent Adalbert Káptalan)
- 14.00 – 18.00 Plenárius ülés, Levelező elnök: Hala Árpád
- 14.00 – 14.20 Balázs Ádám (ny. tudomány, diplomata), *„A nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon”*
- 14.20 – 14.40 Prohászka Péter (történet-tudomány, SZTA Rendszeres tanácsadó, NYSEK), *A honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 14.40 – 15.00 Debreczeni-Droppin Béla (történet-tudomány, Magyar Nemzeti Múzeum), *Rónai Tibor, a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 15.00 – 15.30 Prohászka Péter (tudománytörténet), *Honismeret és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*

- 15.30 – 15.50 Városi és megyei csoportok, szakmai vezetéssel
- 15.50 – 16.10 Hoffmann István (professzor, akadémikus), *Pályázati és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 16.10 – 16.30 Képzés
- 16.30 – 16.50 Gábor István (tudománytörténet, igazgató, Magyar Tudománytörténeti Intézet), *1943-1944 közötti honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 16.50 – 17.10 Majláth János (történet, rektor emeritus), *Borovszky István és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 17.10 – 17.30 Huskai Orsolya (művelődéstörténet, Magyar Nemzeti Galéria), *Az Országok Magyar Honismereti munkái a kora újkor Magyarországon*
- 17.30 – 18.00 Bana Gábor (néprajztörténet, professzor emeritus), *Balázs Ádám, a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*
- 18.30 – 19.30 Vacsora (Szent Adalbert Káptalan)
- 20.00 – 20.45 Legendák és történetek a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon
- Köszöntők: Esztergom városi és megyei csoportok, szakmai vezetéssel
- 20.45 – 21.00 Polgármesteri fogadás a Primás Pincében (Szent István tér 12.)

Július 10. Szerda

- 7.00 – 8.00 Reggeli
- 9.00 – 12.30 Plenárius ülés, Levelező elnök: Székely Péter
- 9.00 – 9.30 Prohászka Péter (művelődéstörténet, professzor emeritus), *Esztergom, munkái a kora újkor Magyarországon*
- 9.30 – 10.00 Gyula Éva (ny. költészet, helytörténet), *Köszöntők és a nagy honismeret munkái a kora újkor Magyarországon*

XXVIII. ORSZÁGOS IFJÚSÁGI HONISMERETI AKADÉMIA

Látható csodák – Természeti értékek szülő- és lakóhelyemen

Helyszín: Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium

(4400 Nyíregyháza, Szent István út 17–19.)

Időpont: 2024. augusztus 5–9.

Augusztus 5. (Hétfő)

13.00 – 15.00 Beérkezés, regisztráció a szálláshelyen

16.30 – 17.00 Megnyitó ünnepség a Vármegyeháza Dísztermében

Köszöntők:

Seszták Oszkár, a vármegyei közgyűlés elnöke, a konferencia védnöke

Dr. Kovács Ferenc, Nyíregyháza Megyei Jogú Város polgármestere, a konferencia védnöke

Dr. Nagy István agrárminiszter, a konferencia fővédnöke

Megnyitó: Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke

17.00 – 17.30 Nyitó előadás

Dr. Szilvácsku Zsolt: Magyarország természeti értékei

18.00 – 19.00 Fogadás a Vármegyeháza Dísztermében

19.30 – 21.00 Ismerkedési est drámapedagógiai játékokkal (Vezetik: Gál András és Kulcsár Virág)

Augusztus 6. (Kedd)

8.00 – 9.00 Reggeli

9.00 – 10.30 Diák korreferátumok

Szünet

11.00 – 12.30 Diák korreferátumok

12.30 – 13.30 Ebéd

14.00 – 15.30 műhely 5 témában

16.00 – 19.00 Fürdőzés az Aquarius Élmény- és Parkfürdőben

19.00 – 20.00 Vacsora

20.00 – Esti városnéző séta a Kállay gyűjtemény megtekintésével 3 csoportban

Augusztus 7. (Szerda)

7.00 – 8.00 Reggeli

Tanulmányi kirándulás két busszal

Kállósején (Kállay-kúria) – Nyírbátor (Városnézés: gótikus templomok,

történelmi sétány) – Cégénydányád (Kölcsey-Kende kúria és parkja)
 Ebéd: Cégénydányád
 Mátészalka (Szekérmúzeum) – Vaja (Vay Ádám Múzeum és parkja) –
 Baktalórántháza (Dégenfeld-kastély)
 18.00 – 19.00 Vacsora
 19.00 – 21.00 Szabad este

Augusztus 8. (Csütörtök)

8.00 – 9.00 Reggeli
 9.00 – 10.30 Diák korreferátumok
 Szünet
 10.45 – 12.15 Diák korreferátumok
 12.30 – 13.15 Ebéd
 13.30 – 14.00 Sóstói Múzeumfaluba utazás autóbusszal
 14.00 – 15.00 Séta (vezetéssel) 3 csoportban a Múzeumfaluban, és a Szabolcs-
 Szatmár-Bereg vármegye értékeit bemutató állandó kiállítás megtekintése
 Uzsonna: kenyérlángos
 15.30 – 17.00 Műhelyfoglalkozás: állomásos feladatok
 Szünet
 17.30 – 19.00 Népdal, néptánc tanulása
 19.00 – 20.00 Vacsora: helyben főzött bográcsgulyás
 20.00 – 21.30. Tábortűz énekléssel, tánccal
 21.30 Visszautazás a szállásra

Augusztus 5. (Péntek)

8.00 – 9.00 Reggeli
 9.00 – A konferencia zárása
 Hazautazás

Főttámogatók:

NKA
 Petőfi Kulturális Ügynökség/Magyar Kultúra Alapítvány
 Jósza András Múzeumért Alapítvány

Támogatók:

Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata
 Nyíregyháza Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala
 Jósza András Múzeum és intézményei
 Mátészalkai Sütőipari Kft.
 Nyíregyházi Evangélikus Kossuth Lajos Gimnázium

Nyíregyházi Egyetem
Vállalkozók Nyíregyházáért Egyesület
Luby Társaság
Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága
Vásárosnamény, Vaja, Mátészalka, Nyírbátor, Kemece város,
Cégénydányád község önkormányzata

Szállás: Luther Márton Evangélikus Kollégium
(4400 Nyíregyháza, Iskola u. 2.)

BESZÁMOLÓ

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET MEGYEJÁRÓ ÚTJÁRÓL

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület folytatta megyejáró tanulmányútjai sorát. 2024. szeptember 14-én Dóc-Balástya-Csengele-Kistelek településekre látogatunk el.

Korán reggel indultunk, így 8.00 órakor Dócon fogadott bennünket Turda Gábor polgármester úr betegsége miatt az alpolgármester úr, Lázár János a Községi házban, könyvtárban. Ott a települést és annak értékeit mutatta be nekünk (utalva a petresi gátszakadás – autóbusszal megközelíthetetlen – helyszínére). Kovács Helga az értéktári elemeket mutatta be. Megtekinthettük Tóth Attila amatőr fotóművész természetfotóit, Bürgés Katalin hímzéseit, Bakos Erika költeményeiből hallhattunk. Az Ápolás Extra Egyesület vezetője, Rostás Norbert bemutatta a Napfény Gyöngye Nyugdíjsházat.

Marjanucz László köszönti dőci vendéglátóinkat és a tagságot

Lázár János alpolgármester úr bemutatja Dócot

Balástyán folytattuk programunkat, a tájházba (Emlékházba) érkeztünk. Ott kaptunk Imre Józsefné Veszélka Valériától ismertetést a településről és értékeiről, pl. tanyai iskolák közül a Felsőközponti iskoláról, a szikes tavakról, majd megtekinthettük a katolikus templomot a plébános úr kalauzolásával. A parókián porcelánbaba kiállítást láthattunk a Páduai Szent Antal katolikus templom mögötti parókián. A babákat Virágh Istvánné Nagy Éva több mint húsz éve gyűjti.

A balástyai Vadásztanya étteremben ebédeltünk.

Délután Csengele értékeivel ismerkedtek a honismerők. A Faluházban Tóth Tibor alpolgármester úr mutatta be az élhető és szerethető falut, amely pl. az

autópálya közelségének is köszönheti, hogy egyre népszerűbb a fiatal párok számára is. Molnár Mihály falukutató könyvét is megtekinthették az érdeklődők, s Lantos István tanár úr a Csengele környéki ásatásokról szólt. A falubeliek által kedvvel látogatott, új katolikus templomot, és a közösségi programoknak helyszínt biztosító Csengele-házat is láthatták az érdeklődők. A falu rendezett utcáin megtekinthetők a takaros házak, amelyek otthont adnak több helybéli gazdálkodónak és vállalkozónak és a falu 1748 lakosának. Czakóné Melinda szíves vendéglátását is köszönjük.

Már szürkületben értünk Kistelekre. Egyesületünk tagjait Kistelek város már köszöntötte korábban. A helytörténeti gyűjteménybe érkeztünk, és megtekintettük a Tápai Antal-gyűjteményt és a Rendezvényházat is dr. Nagy Netta szíves kalauzolásával.

Este sok-sok élménnyel, a kedves házigazdák szeretetével térhettünk vissza saját településeinkre.

GERGELYNÉ BODÓ MÁRIA

Rostás Norbert bemutatja a nyugdíjasházat

Tagjaink

Tóth Attila fotóművész

*Balástyán Imre Józsefné
kalauzolt bennünket*

*Balástya plébánosa a templomot
mutatta be nekünk*

Virágh Istvánné babagyűjteményében

A babagyűjteményben

Ebéd a Vadásztanya étteremben

Balástya, az iskolánál

*Tóth Tibor, Csengele alpolgármesterének
köszöntője*

A tanulmányúton résztvevő tagjaink

Lantos István tanár úr előadása

Csengele temploma

A csengelei templomban

Csengele-házban

Csengelei gyümölcspálinka-kifőzdében

Csengele, Jónás Borászat

*A kisteleki múzeumban
dr. Nagy Netta várt bennünket*

A Tápai-gyűjteményben

Tápai Antal mellszobra Móra Ferencről

BALÁSTYA ELFELEDETT ÉRTÉKEI SZOTYAK KÚTTYA, VAGY HÁROMSZÁJÚ KÚT

A helytörténeti kutatásba torkolló kaland egyszerű családfakutatásként indult.

Itt az elején el kell mondanom, hogy mind a családfa-, mind a helytörténeti kutatásokhoz szükséges ismeretekhez autodidakta módon jutottam, kérem az írásom hiányosságait ennek betudni.

A kutatott család neve Imre.

A család Szeged-Felsővárosi eredetű, és őseik közel 300 éve foglalták el Szeged kaszáló övezetének azt a részét, ahol a leszármazottaiknak ma is tanyáik, földjeik vannak.

Ma ez a település Balástya.

A kutatáshoz a kezdeti útmutatást Reizner János Szeged története c. munkája 3. kötete adta:

1730. évi aug. 8-án Őszeszéken egy kaszálónak birtokbavételére kapott engedélyt Nagy Pál tanácsnok és helyettes főbíró; aug. 26-án pedig Imre Antal (Adalbert) és Bársony Pál nyertek jogot, hogy a „Szotyak-kútja” nevű kaszálót elfoglal-

*hassák, hol különben már Kiss Ferencznek, Miller Jánosnak és Puskás Imrénék is voltak szállásaik.*¹

A családfakutatással összevetve az okmányban említett ős Imre Adalberto (?-Szeged Palánk 1758) polgár, akinek Balogh Anna nevű a felesége.

Különösen megragadta a figyelmemet a jegyzőkönyvben a hely meghatározásában említett kút.

Az Imre tanya ma is ott áll, ahol a szállásföldön az első hajlékot megépítették, és a szomszéd ugyanaz a Puskás család, aki akkor ott lakott. Úgy éreztem, hogy egy helytörténeti szempontból is figyelemre méltó emlékre bukkantam. Gyermekkoromtól fogva ismerem magam is az alsóbalástyai területet, de ilyen régi kútról nem volt tudomásom. További bizonyítékokat és leírásokat kerestem, amelyek alátámasztják a kút létezését, és segítenek pontos helyének meghatározásában.

Erre vonatkozó adat a szegedi levéltár egy 1727. évi tanácsi jegyzőkönyvi bejegyzése, ami tudatta, Szeged városa földterületet ajándékozott a piarista atyáknak Alsóbalástya térségében a régi dorozsmai határ mentén:

„Három százjú Kútnál levő Telek Fdő Uraimék számára örököszen resolvátatik.”²

A piaristák földje annak a szőlőbirtoknak egy része lehetett, ami a 2. katonai fölmérés térképen Szilbertájéki szőlőhegy néven van föltüntetve. Mivel ez a földdarab igen messze esett a várostól, az atyák hamar túl is adhattak rajta, mivel az emlékezetüket nem őrizte meg az utókor.

Korabeli dokumentum Kaltshmith Ábrahám 1747-es szegedi határ térképen a „Háromszájú kút” megnevezés. Ez a kép a Hungaricana közgyűjteményi portálon megtalálható.³

1 MNL CSML, Szeged város tan.ir Tan. jkv 1724-1730. Idézi Bálint Sándor 1976.115.

2 Bálint Sándor: A Móra Ferenc Múzeum évkönyve 1974/75-2. A szögedi nemzet, A szegedi nagytáj népelete Első rész. (Szeged 1976)447. old.

3 https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_CSON_EK_1982_83_2/?query=kaltschmidt%20%C3%A1brah%C3%A1m&pg=24&layout=s

A térképen bejelölt helyet nézve a Háromszájú kutat azonosnak tekintem a tanácsi határozatban említett Szotyak kútjával.

A kút helyének találtam népi emlékezetét: Csányi István (1921–2012), aki az egykori Szeged Szállás 512. számú házban született (adatközlés 2008-ban) mesélt egy régi, nagy gödörről, amit betemetett kútnak mondtak. Úgy emlékezett, hogy ő 4-5 éves kisgyerek volt, amikor *„a nagy süldő kölkök avva szórakosztak, hogy minket apraját dobáltak abba a homokos lukba. Sivalkodtam erőssen, mer aszt monták e’nyel a kút.”*

A kútnak fizikai, látható nyoma már nincs, így az 1800–1850-es évek környező tanyatulajdonosainak nevei és az első szállási házszámok alapján határoztam meg a lehetséges helyét.

Imre Antal Szeged Szállás 495.

Puskás Mihály Szeged Szállás 492.

Csányi Mátyás Szeged Szállás 512.

Rabi István Szeged Szállás 496.

Malatinszky Márk Szeged Szállás 523.

Ezen tanyákhoz tartozó szállásföldek adományozásánál, adásvételénél a levéltári anyagokban előfordulhat a Háromszájú kút, illetve a Szotyak kútja megnevezés. Ennek bizonyítása további kutatást igényel.

A kút feltételezett helye ma Balástya község külterületéhez tartozik, a régi, 1854-ben megnyitott Alsóbalástyai iskola, a közelmúltban épült hindu szentély (Nandafalva) és a dorozsmai határ (ma Forráskút község határa) között.

A képen látható terület közelében lehetett a kút. Háttérben az Imre tanya.

A gémeskutak a török hódoltság ideje alatt jelentek meg előbb az Alföldön, majd az ország többi részén. A kétkarú emelő elvén működő egyszerű és hatékony szerkezetek hamar fölváltották a legeltető állattartásban addig általánosan használt kopolyákat (lejtősen földbe ásott mély gödör, amiben megáll a talajvíz). A gémeskút meghonosodását mutatja az a tény, hogy a fúrt kutak elterjedéséig,

tehát közel ötszáz éven keresztül az egyetlen mesterséges ivóvíz forrásnak számított. Messziről észrevehető jellegzetes formájával a magyar puszták jelképévé vált, ma már hungarikum.

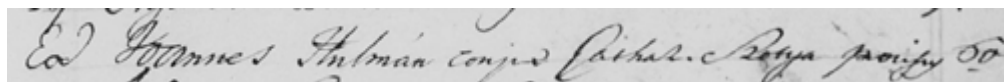
A Háromszájú szó jelentése: Az egykori Szotyák kútja, azaz a Háromszájú kút csordakút volt, olyan átlagosnál nagyobb méretű és bizonyára bővizűbb gémeskút, amelyből három ostorfával lehetett merni a vizet a szomszédos jászágóknak.

Szotyák jelentései az én értelmezésem, illetve az általam megkérdezettek válaszai alapján a következők: Szotyák kútja az ősi neve a kútnak. Az elnevezés értelmezésére két lehetőséget szeretnék ismertetni:

a) A földrajzi nevek, létesítmények többségükben az azt létrehozó vagy birtokló család nevét őrzik.

A majsai római katolikus halotti anyakönyvben találtam nyomát a Szotya családnak.

1792. november 24-én eltemetett szentségekkel ellátva Hulmán János, akinek házastársa Szotya Katalin.⁴

Véleményem szerint hangzásra a Szotya(k) kun névnek vélhető. A kunoknak, mint legeltető nomád népnek a középkor utolsó évszázadaitól királyi oklevelek biztosították a legeltetési jogot a Duna–Tisza közének homokos területein. Szeged Szabad Királyi Város határai papíron ugyan léteztek, de pont ezen nyugati határ a valóságban senki földjének számított, a kunok még a későbbi századokban is be-belegeltettek a területére.

b) Szotyák: könnyű erkölcsű leány. Adja magát a magyarázat, hogy egykor a pusztai rideg pásztorok ennek a jeles csordakútnak a környékén találkozgattak a pénzért, vagy más juttatásért alkalmi szerelmet kínáló fehérnépekkel.

Az egykor meghatározó és nevezetes kutat valamilyen oknál fogva betemeték, helye és neve feledésbe merült. A 2023-ban megjelent Felsőtanyától Balástyáig című könyv földrajzi szójegyzékében szerepel,⁵ de feltételezett helye a kötethez mellékelte térképen nincs feltüntetve.

IMRE JÓZSEFNÉ VESZELKA VALÉRIA

4 <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-CS54-TQSH-W?cat=424761>

5 Felsőtanyától Balástyáig Tanulmányok Balástyáról 2023.(391. old)

ÁVÉD JÁNOS VIDEÓS KALANDOZÁSAI A NÉPRAJZBAN

Meghívó a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület Filmklubjába

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület minden Tagtársát és az Érdeklődőket meghívja dr. Ávéd János Tagtársunk által készített filmfelvételek bemutatására

Ávéd János videós kalandozásai a néprajzban
címmel

A megjelenteket köszönti dr. Marjanucz László, a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület elnöke

Helyszín: Hódmezővásárhely, levéltár (Bajcsy-Zsilinszky utca 25.)

Időpont: 2024. október 4. 15.30 óra

Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

LEVÉLTÁRI NAPOK

47.

CSONGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRI NAPOK CSONGRÁD

A Magyar Nemzeti Levéltár
Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár
Csongrádi Levéltára

tisztelettel meghívja

2024. október 29-én (kedd) 10 órára
a Művelődési Központ és Városi Galériába

ÉLMÉNYEK FORRÁSA: LEVÉLTÁR-PEDAGÓGIA

című rendezvényére

A vendégeket köszönti

CSERI GÁBOR
tanácsnok, az Oktatási, Művelődési,
Vallási-és Sport Bizottság elnöke

Levéltár-pedagógia Kiskunfőlegyházán
KÓFALVINÉ ÓNODI MÁRTA
főlevéltáros

A levéltár, mint lehetőség az élménypedagógia
eszköztárában
MIKÓ VALÉR
tanár

Együttműködés és kapcsolattartás a tanárokkal
a levéltár-pedagógián keresztül
MAUTNER ZOLTÁN
főlevéltáros

A holokauszt csongrádi áldozatainak kutatása
a Csongrádi Levéltár és a Batsányi János
Gimnázium együttműködésében
SZÉLL GÁBOR
kutatótanár

Az ülést vezeti és zárót mond

VARSÁNYI ATTILA
az MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár
igazgató-helyettese

Helyszín

Csongrádi Művelődési Központ és Városi Galéria
Csongrád, Szentháromság tér 8.

A Magyar Nemzeti Levéltár
Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár
Csongrádi Levéltára
és a Csongrád Városi Önkormányzat
tisztelettel meghívja Önt

2024. október 29-én (kedd) 15 órára
a Csongrádi Levéltárba

Dudás Sándor szobrászművész
Dudás Lajos néptanító, helytörténészről
készült domborművének avatására

Köszöntőt mond

BEDŐ TAMÁS
Csongrád város polgármestere

A domborművet felavatja

MOLNÁR JÓZSEF
Csongrád város nyugalmazott polgármestere

Közreműködnek

Illés Péter
és a Csongrádi Zenebarátok Kórusa

Helyszín: Csongrádi Levéltár
Csongrád, Gyöngyvirág u. 7/a.

A rendezvényt támogatták: Csongrád Városi Önkormányzat, Csongrádi Művelődési Ház és Városi Galéria, Csongrádi Művésztelep és Alkotóház, Csemegi Károly Könyvtár és Információs Központ

*Dudás Lajos domborművének avatója
Csongrádon*

VIII. ORSZÁGOS HON- ÉS NÉPISMERETI KONFERENCIA

Téma: A természettudományok és a honismeret

Fővédnök: Rácz András, a természetvédelemért felelős államtitkár

Védnök: Prof. Dr. Horváth Zita, a Miskolci Egyetem rektora

2024. november 8. *péntek*

Szállás: Pannónia Hotel Miskolc, Kossuth Lajos u. 2.

Beérkezés: 14 órától

16.00: Megnyitó a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye Önkormányzata
dísztermében (Miskolc, Városház tér 1.)

Köszöntők:

Dr. Bodnár Mónika, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület
elnöke

Bánné dr. Gál Boglárka, Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye Közgyűlésének elnöke

Megnyitó: Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke

16.30–17.00 Nyitó előadás

Vásárhelyi Tamás: *A rovarok és a honismeret*

17.00–17.20: Dr. Szolyák Péter (régész-történész, a Herman Ottó Múzeum igazgatója): *Az emberállat felemelkedése, avagy néhány szó az őstörténet-tudomány és a földtudományok oktatása érdekében*

17.20–17.40: Fazekas Róbert (Földes Ferenc Gimnázium igazgatója): *Nagy alkotók találkozása a tudományban. Az ember és a természet közös alkotásai.*

17.40–18.00: A Szimbiózis Alapítvány előadása

18.00–18.40 Némethné Farkas Gabriella: *Balcsi-batyú! Pakold tele tudással és élményekkel!*

19.00 Vacsora az Avas alján

2024. november 9. szombat

7.00–8.00: Reggeli

8.30: Közlekedés kirendelt autóbusszal a Miskolci Egyetemre, a MNL Bor-sod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárába

9.00–9.10: Prof. Dr. Horváth Zita, a Miskolci Egyetem rektora köszöntője

9.10–9.40: Prof. Dr. Palotás Árpád dékán (Anyag és Vegyészmérnöki Kar): *Élet és oktatás Selmechányán Mozarttól Dopplerig*

9.40–10.10: Dr. Tóth Péter történész (Miskolci Egyetem): *Giovanni Antonio Scopoli természettudós Selmechányán*

Kávészünet

10.40–11.10: Kovácsné Szeppelfeld Erzsébet (a Földes Ferenc Gimnázium igazgatóhelyettese, honismereti és médiaszakkör vezetője): *Kezünkben nemzeti színű szalaggal. Értékmentés és audiovizuális emlékgyűjtés a Földes Ferenc Gimnázium Honismereti- és Médiaműhelyében*

11.10–11.40: Czuczor Tamásné (a hidasnémeti II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola matematika szakos tanára): *Hogyan kerül a csizma az asztalra? avagy Honismerettel játszottunk matematikát!*

11.40–12.00: Magyarul Európában, 1100 éve Európában, 20 éve az Unióban című vándorkiállítás megtekintése (Kis József levéltár igazgató vezetésével)

12.30–13.30: Ebéd a Miskolci Egyetem menzáján

13.30: Közlekedés kirendelt autóbusszal a Herman Ottó Múzeum Pannon-tenger Múzeumába (Miskolc, Görgey u. 28.)

14.00–17.00: A résztvevők 3 csoportra bontva:

Rejtélyes telefon. Földtörténeti játék felnőtteknek és gyerekeknek. Vezetés és foglalkozás a Pannon-tenger Múzeumban (Broda Éva)

Itt van a világ a talpam alatt – Honismeret a múzeumpedagógiában (Varga Ernő, Természettudományi Múzeum)

Herman Ottós játékok (Vásárhelyi Tamás)

17.00–18.00: Városnéző esti séta

19.00: Vacsora

2024. november 10. vasárnap

7.00–8.00: Reggeli

9.00: Közlekedés kirendelt autóbusszal a Szeleta Park Látogatóközpontba (Miskolc, Hegyalja út 245.)

9.30–11.30: A Szeleta Park Látogatóközpont kiállításának megtekintése

11.30–12.30: Kerekasztal beszélgetés

Résztvevői: Nyíri Andrea (teremtésvédelmi referens, Katolikus Pedagógiai Intézet), Gyulai Iván (tanár, ökológus, gazdálkodó Gömörszőlős)

12.30: A konferencia zárása

13.30: Ebéd a Majális parkban

14.30: Közlekedés kirendelt autóbusszal a Tiszai pályaudvarra, hazautazás

A MAGYAR NYELV ÜNNEPE SZEGEDEN

MEGHÍVÓ

*Az Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi csoportja,
a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület
és a Szent-Györgyi Albert Agóra
tisztelettel meghívja Önt*

*a MAGYAR NYELV NAPJÁNAK
megünneplésére*

*2024. november 14-én csütörtökön 15 órakor
a Szent-Györgyi Albert Agórában
(Szeged, Kálvária sgt. 23.).*

*Ezen a rendezvényen adjuk át a "Szóforgató" elnevezésű
anyanyelvi vetélkedő díjait.*

Szeged, 2024. november 5.

*Némethné dr. Balázs Katalin
tanár, a rendezvény szervezője*

Már több mint egy évtizede ünnepeljük minden évben a magyar nyelv napját vetélkedővel, gálaműsorral, nyelvészeti előadással. A paletta színes, változatos, a helyszín, a szegedi Szent-Györgyi Albert Agóra állandó. Minden anyanyelvi rendezvényünket befogadja ez a nagyszerű kulturális központ. Így volt ez a 2024-es ünnepen is, november 14-én.

Az előzményekkel kapcsolatban el kell mondanunk, hogy hagyománnyá vált Csongrádban az őszi időszakban rendezett többfordulós anyanyelvi vetélkedő, amelynek lebonyolításához kihasználjuk az internet adta lehetőségeket. Így a délvidéki, vajdasági magyar iskolák csapatai is bekapcsolódhatnak a versenyszorozatba. Idén összesen 136 csapat, köztük 7 vajdasági diákközösség vett részt a megméretésen. Az első forduló még az iskolákban zajlott le, de a megoldandó feladatsor azonos volt. Minden intézményből 3 csapat (összesen 63) juthatott tovább a regionális fordulókba. A szervezők igyekeztek sokféle trükkös, érdekes kérdéssel megdolgoztatni a fiatalokat, akikről kiderült, hogy gyorsak, leleményesek, kreatívak. Még új szavakat is alkottak, ha a szükség úgy hozta, és nem sok kérdés maradt megválaszolatlan. Ily módon a feladatlapok javítása is szórakoztató volt. Az eredményre sem lehet panasz: 9 csapat teljesített 90% felett. Voltak visszatérő csapatok, amelyek már második, sőt harmadik éve velünk vannak, és látszik is rajtuk a "profizmus". Sikeres volt ez a háromfordulós játék, amelynek az eredményhirdetését összekötöttük a magyar nyelv napjának megünneplésével november 14-én.

Az igen színvonalas műsorban hallottunk szaxofonon, klarinéton előadott dallamokat, az Arany Páva nagydíjas Szedrinka énekegyüttes gyimesi népdalokat énekelt, dr. Antal Anikó pedig Baka István Csak a szavak című versét adta elő. A program a nyelvjárások különleges színeit, ízeit bemutató előadással folytatódott. Dr. Schirm Anita, az SZTE docense magával ragadó, lendületes, hiteles, napjaink megmosolyogtató, ugyanakkor elgondolkodtató példáival alátámasztott előadása nagy sikert aratott a hallgatóság körében.

Mindezek után a vetélkedő várva várt eredményhirdetése következett sok-sok mosolygós arccal, hiszen nem volt hiány dicséretben, jutalmakban. A szer-

vezők, az Anyanyelvápolók Szövetségének szegedi tagjai még fel sem lélegeztek, amikor elhangzott a kérdés: “Ugye lesz vetélkedő jövőre is?”

Az utóbbi évekhez hasonlóan ebben a versenysorozatban is részt vettek a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai, a kiváló megfajtéseikért oklevelet és könyvjutalmat kapott Ormos Zsuzsanna, Lőkös Sándorné, Beller Edit, Lajkó István és Lázár Emőke.

Jó érzés volt látni az anyanyelvünk ünnepén összegyűlt népes közönséget, látni a lelkesedésüket. Ezért érdemes volt dolgozni, és jó multság is volt.

NÉMETHNÉ BALÁZS KATALIN

ÉVKÖNYVBEMUTATÓ

Meghívó

a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2023-as évkönyvének és tagtársai által megjelentetett könyvek bemutatójára

Helyszín: Szeged, Somogyi-könyvtár (Dóm tér 1.)

Időpont: 2024. november 26. 15.30

Program:

Vörösmarty Mihály: Gondolatok a könyvtárban Elmondja: Sántáné Kurunczi Mária

Piri Ildikó igazgatóhelyettes köszöntője

Dr. Marjanucz László elnök megnyitja a rendezvényt

15.40: Dr. Marjanucz László bemutatja a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2023-as évkönyvét

15.55: Szebb lettél, mint voltál, nagy SZEGED Szövegét írta: Tasnádi Gáborné

16.10: Dr. Kasuba Róbert: A csanádpalotai plébánia története c. könyvét mutatja be

16.25: Gilicze János: Betyárvilág és közbiztonság Földeákon és környékén a 19. században című könyvét mutatja be

16.40: Pintér István és Ifj. Pintér István: Románia orvttámadása és Bukarest elfoglalása 1916. december 16-án

A könyvbemutatók előtt és után lesz lehetőség az évkönyvek tiszteletpéldányának átvételére

*Piri Ildikó igazgatóhelyettes köszönti
a könyvtárban a hallgatóságot*

*Sántáné Kurunczi Mária Vörösmarty
versével nyitja a könyvbemutatót*

*Marjanucz László bemutatja
az évkönyvet*

*Marjanucz László
évkönyvbemutatója*

*Gergelyné Bodó Mária,
az évkönyv szerkesztője*

Gilicze János

Tasnádi Gáborné könyvbemutatója

Pintér Istvánok is bemutatták könyvüket

Hallgatóság

Hallgatóság II.

Tiszteletpéldányok átvétele

CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYE 2024. ÉVI CIVIL SZERVEZETE DÍJ ÁTVÉTELE

KÖNYVISMERTETŐK

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON: ARS MEMORIAE

Ars memoriae. Emlékezeti mintázatok az irodalom- és kultúratudományban című könyvében Bogoly József Ágoston azt a kutatás- és tudásprojektet fejlesztí tovább, melyet már korábban, az irodalomtörténet-írás filológiai örökségével foglalkozó, Ars Philologiae című tudománytörténeti monográfiájával megalapozott. Ars memoriae című könyvével kapcsolatban írja Bogoly József Ágoston: „A kultúra szövegeiben az emlékezet és a felejtés nyomot hagy. Ars memoriae – témájú kutatási projektem eredményeit osztom meg az olvasóval. Tudás-intenzív világunk folyamatosan átalakítja az érvényesnek tartott tudást. Az érvényesnek tartott emberi tudás eddig még mindig törékenynek bizonyult. A megértés a történetiségbe ágyazódik. A kultúra szövegeinek hálózatából a szórt optikájú mozaikalkotás lehetséges. Az irodalmi és kulturális alkotások, történeti idők a jelenben élő nézőpontok fénytörésében, a kutatói szókincs által rendezetten nyilvánulnak meg. Könyvemben az Ars memoriae – tematikájú kutatás újabb távlatba kerül. Kultúránk befogadó jellegű és folyamatosan kreativitással telítődő. Az irodalom, a kultúra, a történelem, az idő, a lét értelmezése, ez esetben az emlékezet és felejtés kutatása, mindig ott lesz az örök emberi dolgok között. Az emlékezetnek, az emlékezésnek köze van a jövőhöz. A 19. és a 20. század, a mára már leszűrődött tanulságok miatt, a 21. században növeli a jelentőségét. A kialakult kánontól eltérő jelenségekből, a felejtésvilágból, a saját kutatásaink alapján merítünk. A jelenben keressük, kutatjuk az irodalom- és kultúratudományban hasznosuló elméleti és gyakorlati válaszokat.”

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON: A STÍLUSKOMMUNIKÁCIÓ ÉRTÉKLÁNCA.

**Alkalmazott irodalom és kultúratudomány/stíluskommunikáció.
Tanulmányok és esszék. Bálint Sándor Szellemi Örökségéért Alapítvány.
Szeged, 2020.**

Hiánypótló könyv a stíluskommunikációról. Kutatások, felsőoktatási szakok és képzések tömkelege jelzi a kommunikáció szerepének az emelkedését.

A XXI. században egyre fontosabb a kommunikáció, hiszen az információs társadalmak és az adatáramlásra alapuló gazdasági struktúrák korát éljük. A kommunikáció nem más, mint bizonyos tartalmaknak egy adott csatornán való közvetítése konkrét céllal s a jel eljuttatása az üzenet adójától annak címzettjéhez, vevőjéhez. Napjainkban, az állandó online jelenlét és az okoseszközök korában, amikor már lassan a humán személyiségformálódáshoz is többlet adnak ezek a jelenségek, mint a személyes emberi beszélgetések és tapasztalatok, fontos tudományág és fajsúlyos gazdasági terület a kommunikáció.

Nem véletlen, hogy műszaki és társadalomtudományi kutatások sokasága és felsőoktatási szakok és egyéb képzések tömkelege jelzi a kommunikáció szerepének az emelkedését. Ennek egyik eleme pedig a stíluskommunikáció, amely egyrészt új szakmai terep, másrészt új képzési terület (hiszen a szegedi egyetem pedagógusképző karán szakirányú továbbképzési formában már évek óta lehetséges ilyen végzettséget adó diplomát szerezni).

Lényege, hogy a közösségi és interperszonális megnyilvánulások – az öltözködéstől a beszédstílusig, a testtartástól a megfelelő tárgyalástechnikai magatartásforma kiválasztásáig – egy adott üzenet vagy éppen a saját személyiség kifejezése érdekében tudatosan szerveződjenek meg, és álljanak össze rendszerre.

A stíluskommunikáció művelődéstörténeti, kultúratudományi, szociológiai és szociálpszichológiai megalapozását foglalja össze nemrégiben megjelent könyvében Bogoly József Ágoston kultúrakutató, az irodalomtudomány kandidátusa. A stíluskommunikáció értéklánca című kötet tanulmányok és esszék laza füzére, amelyeket végső soron az köt össze, hogy mindegyik egy bizonyos üzenetnek az irodalmi szövegen, történettudományi értekezésen, zenei művön vagy éppen képzőművészeti alkotáson keresztül való célba érésének az eszközeit és módszereit, útjait és lehetőségeit vizsgálja.

Mint a szerző írja munkája – és a stíluskommunikáció – sokszínűségéről: „A stíluskommunikáció szószólói küldetése, az egészségfejlesztésben való hatóságos részvétele az összhangot hordozó kifinomult közlés eszközrendszerével kibontakoztatható. A kifinomult közlésben áramló folyamként az életformát

szervező értékek könnyedén és boldogságtelítetten megvalósíthatóvá válnak. Folyamatosan tenni, szüntelen törekvéssel alkotni, a jelenben lévő lehetőségeket érzelmeinkkel, vágyainkkal és céljainkkal összhangban működésbe hozni. A stíluskommunikációs önmegalkotás lényege az, hogy a kifogyhatatlan gondolatok, elképzelések, vizualizációk és a kiapadhatatlanul áramló örömök értéklánca mentén emberi értékeket közvetítünk.”

Bogoly József Ágoston kötete alapvető és hiánypótló munka, hiszen egy formálódó diszciplína történeti, társadalmi és kulturális hátterét és folyamatait mutatja be. Legnagyobb tanulsága a könyvnek, hogy noha a stíluskommunikáció mint kifejezés és mint tudástartalom új, az általa jelölt jelenségvilág nagyon régi – és örök érvényű.

MIKLÓS PÉTER

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON: KONTEXTUS ÉS KOMMENTÁR

Bogoly József Ágoston irodalomtörténész és kultúrakutató 1958-ban született, egyetemi tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen végezte, az ELTE Eötvös Collegium diákjaként. Az ELTE Bölcsészettudományi Karán irodalomtörténeti, filozófiatörténeti, művelődéstörténeti, kultúraelméleti tanulmányokat folytatott, magyar nyelv és irodalom szakon tanári diplomát szerzett. Bécsben volt tudományos kutatói ösztöndíjas (Collegium Hungaricum). Az Országos Széchényi Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum tudományos munkatársa, majd az ELTE egyetemi docense és az ELTE Eötvös Collegium Magyar Műhelyének szakvezető tanára volt. Eredményes egyetemi oktatómunkájáért az OTDK és az MTA Témavezető Mestertanár címmel és oklevéllel tüntette ki. A Pázmány Egyetemen, a Semmelweis Egyetemen és a Szegedi Tudományegyetemen is oktatott. Folyamatosan tart előadásokat. Szakmai és irodalmi területein több mint kétszáz publikációja jelent meg. Irodalomtörténész, kultúrakutatói munkásságát Kölcsey-éremmel ismerték el. Az MTA Köztestület tagjaként, az MTA Irodalom- és Kultúratudományi Bizottsága és az MTA Szegedi Területi Bizottság Neveléstudományi – Pszichológiai Szakbizottság Szociális képességek Munkabizottság és az MTA Szegedi Területi Bizottság Szépírói Munkabizottság tagjaként végezte oktató- és kutatómunkáját, miközben előadásokat tartott tudományos konferenciákon és tudománykommunikációs fórumokon. Tanulmányokat és esszéket jelentet meg.

Bogoly József Ágoston az irodalmi és kulturális alkotásokat az emlékezet és a felejtés körein túlmutató értékörzés jegyében vizsgálja. Kontextus és kommentár. Kanalizációk és érintkezési pontok az irodalom- és kultúratudományban című könyvében írja: „Az irodalom- és a kultúra tudománya egy időben fejlődő hálózatos kölcsönhatásokban összekapcsolódó komplex világ, melynek alkotó résztvevőjeként és művelőjeként, az emlékezet és felejtés áramában, a kánonképződés és a kanalizáció irodalmi- és kulturális természetének vizsgálatával is élhetünk. (...) A kontextus és kommentár terjedési folyamataiban történő tudománykommunikációs részvétel átmeneti öröme is felvillan. (...) Az irodalomtörténet és a kultúrakutatás kölcsönhatásai hálózatot alkotnak. Régió-kontextusok alakulnak ki a történelem, az irodalom, az ökokritika és a kultúra vetületeiben. A kulturális regionalisztika szerepét és stíluskommunikációját érdemes kiemelni. A kontextus és a kommentár összetartozik. Az újabb kanalizációk, akár mint konzervációk is érvényesülnek. A kanalizációk mögött fejlődési korlátok is lehetnek. A folyamatos változandóságban újra összeállások és újabb és újabb hálózatok lépnek fel. A kölcsönhatásokat hogyan lehet felismerni és ezek milyen stíluskommunikációs csatornákon érvényesülnek? Az irodalom, a történelem, a zene és a kultúra kanalizációját és gyenge kölcsönhatásait érintve, a régió-kontextusok irodalmi és kulturális vetületeiben, az érintkezési pontokat, az összekapcsolódó világokat mutatjuk be. (...) Könyvem célja: a táguló irodalom- és kultúrafogalom kiterjesztése, az irodalmi- és kulturális örökítő anyag éltetése.”

BOGOLY JÓZSEF ÁGOSTON

“FILLÉRES EMLÉKEINK”

*“Jó dolog, ha vissza tudunk tekinteni,
hogy honnan indultunk, ha előbbre akarunk lépni.”
(Deme László)*

Ez a félig-meddig Bródy-idézet lett a címe annak a könyvnek, amely 2024 júniusában jelent meg. A cím nagyon találó: 22 nyugdíjas pedagógus visszaemlékezéseit tartalmazza a kiadvány, felidézve nagyjából 50 év történeteit, élményeit, az átélt eseményeket, a Mars téri iskolában szerzett tapasztalatokat.

Az egykori Vasútforgalmi Technikum, amely később Bebrits Lajos Szaközépiskolaként volt ismert országszerte, ma pedig Gábor Dénes nevét viseli, évtizedeken keresztül összetartó, az iskoláért, a diákokért élő tantestületet mondhatott magáénak. Azok a pedagógusok, akik hosszú időt eltöltöttek az intézményben, örömmel vállalták, hogy megörökítik tanári pályájuk emlékezetes pillanatait. Ez nem hagyományos iskolatörténet, mégis az iskoláról szól – a pedagógusok szemüvegén keresztül. Az írásokból kirajzolódik, hogyan dolgoztak a tanárok, milyenek voltak a körülmények, milyen volt a kapcsolatuk a diákokkal, szülőkkel és a tantestület tagjaival. A könyvben megjelennek a múlt értékei, sikerei, de nehézségei is. Egyfajta korkép is ez a 20. század második feléről, az akkori társadalom elvárásairól, visszásságairól. Gondoljunk bele, mennyi minden megváltozott az akkori évtizedekben és a 21. század elején! A legidősebbek a ‘60-as években szerezték tanári diplomájukat. Amikor ez a korosztály kikerült az egyetemről, még nem látott számítógépet, mobiltelefont, még óvatosan befűztük a kis fényképezőgépünkbe, és bizony meggondoltuk, mire kattintunk. (És azt is, mikor, kinek, mit mondunk.) A 80-as, 90-es években még lehetett valamelyest ragaszkodni a régi értékekhez (most is szeretnénk!), de a 21. század olyan gyors változásokat hozott, hogy az már teljesen új iskolát, új hozzáállást, módszereket követel. Be kell látnunk, hogy itt már a mi szemléletünk nem működik. Már az unokák tanítanak meg bennünket sok mindenre.

Ezzel együtt azt gondoltuk, hogy hasznos, érdekes lehet megörökíteni múltunkat, abból mindig lehet tanulni. Ahogy a visszaemlékezéseket egybeszerkesztettük, mi magunk is elcsodálkoztunk, mennyire változatos, élményekben gazdag, értékteremtő volt az a néhány évtized, amelyről a könyvünkben szó esik. Megmosolyogtuk a fiókokból előkerült fényképeken feltűnő régi önmagunkat, elgondolkoztunk azon, hogy egy-egy helyzetben manapság hogyan döntenénk. Sokszor kritikával, iróniával, öniróniával! szemléltük a régi dolgainkat. Néhány közös vonás minden visszaemlékezésben jelen van: ragaszkodás ahhoz a helyhez, ahol évtizedeket eltöltöttünk, egymás megbecsülése és persze

a diákok szeretete. Mi más tartott volna bennünket a Mars téri iskolában olyan hosszú ideig?!

Az iskola erőssége volt mindig a hagyományok ápolása, a sokszínűség, de emellett nyitott volt a változásokra, újításokra is. A vezetőség és a tantestület tagjai igyekeztek megtalálni a lehetőséget a továbblépésre: új szakmák, tanterv-fejlesztések, projektek vitték előre és tették sikeressé az iskolát. E tevékenységek résztvevői, szemtanúi (néha elszenvedői) jó szívvel, némi nosztalgiával idézik fel a régi napokat, nagyjából öt évtized történeteit, a diákcsínyeket és a pedagógus közösség rendezvényeit, a “filléres emlékeket”.

Az emlékkönyv megjelenését támogatta Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata és a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület.

NÉMETHNÉ BALÁZS KATALIN

SZEBB LETTÉL, MINT VOLTÁL, NAGY SZEGED

Fotókkal nyitottunk ablakot városunkra a májusban megjelent „Szebb lettél, mint voltál, nagy SZEGED” című új fotóalbummal.

2024 májusában Szeged város önkormányzata és a Touinform iroda gondozásában jelent meg ez a reprezentatív fotóalbum, amely a város életéről, lakóiról szól, miközben a szépségén túl bemutatja annak újdonságait is.

Az igény egy új fotóalbumra részben az önkormányzat oldaláról jelentkezett, szerette volna megmutatni az utóbbi 8-10 évben történt fejlődést, változást, frissíteni és új témákkal bővíteni a hagyományos tematikát. Hasonló igény jelentkezett a Tourinform irodában a látogatók részéről, hiányoltak egy friss, érdekes és informatív képekonyvet Szegedről.

2023 decemberében a kulturális bizottságban döntés született az új könyv megjelentetéséről és megkezdődött a szervező munka. Akkor még 14 fejezetben gondolkodva, fotósokat kértek fel az adott témákhoz kapcsolódó fényképek készítésére. A határidő szoros volt, hiszen a könyv megjelenését május 21-re, Szeged Napjára tervezték. A szerkesztő, Dobroka Alexandra, a grafikai munkákra Hodák Esztert, a szövegek megírására pedig engem kért fel.

Az első megbeszélést január 16-án tartottuk, addigra beérkeztek a fotók, ekkor döntöttünk a fejezetek címeről és a munka ütemezéséről. A következő napokban a 9 fotós által beküldött több száz képet mindannyian átnéztük és rangsoroltuk, én pedig elkezdtem írni a szövegeket. Hamar kiderült, hogy az eredetileg tervezett 800 karakter/fejezet borzasztóan kevés, így előbb 1200, majd 1500 karakter hosszúságú, érdekes, „sztorizgató” szövegeket kellett alkotnom.

A következő megbeszélést február 5-én tartottuk, addigra elkészültek a 12 fejezethez tartozó szövegek és a szükségszerűen kicsit hosszabb történelmi áttekintés is. Ezeket a Művelődési Osztály munkatársai – Kardos János osztályvezető, Szentgyörgyi Anna és Nyéki Tamás – átnézték és esetenként kiegészítették, javították. Ekkor döntöttük el, hogy melyik fotók kerüljenek be feltétlenül az albumba, melyekkel „gazdálkodhat” Eszter, a grafikus és mely intézményektől kérjünk saját képeket, mert néhány fejezethez nem volt megfelelő képanyag.

Egy hónappal később ismét találkoztunk, amikor Eszter bemutatta a több változatban elkészített borítót, a belső borítókat és a nagyon egyéni tartalomjegyzékeket; ezek közül választottuk ki a végleges megoldást.

Ezután már csak a fejezeteket bevezető idézetek keresése, a képaláírások megírása maradt és persze a cím. Szerkesztőnk, Dobroka Szandra mindenképp egy Juhász Gyula-versből szeretett volna címet választani. A könyv „munka címe” sokáig SZEGED – a magyar Alföld legszebb délibábjá volt. Végül még-

sem maradt ez, de nem akartunk valami prózaibbat, és így ugyanebből a versből választottunk egy másik sort:

Szebb lettél, mint voltál, nagy SZEGED.

Juhász Gyula: Szonett Szegedhez c. verse olvasható a könyvben, közvetlenül a polgármesteri köszöntő után. A verset és az idézeteket Lengyel Zoltán fordította, a szövegeket pedig Dr. Fenyvesi Anna fordításában olvashatják angolul.

A könyv április 3-án került a nyomdába és május 9-re lett kész, az ünnepélyes könyvbemutató május 21-én volt a Városháza dísztermében.

A 164 oldalas, 211 fotót tartalmazó könyv nem lexikális adatok gyűjteménye, a fejezeteket bevezető rövid szöveges történetek és képaláírások csak kísérik, de nem vonják el a figyelmet a képekről, hiszen ennek az albumnak mégis csak a képek a főszereplői.

Fotósok:

Madarász László

Ocskó Ferenc

Papdi Balázs

Rómer László

Sütő Máté

Szabó Luca

Szalai Gergely

Vadász Sándor

Vass Károly

Roboz István

A könyv 5990 Ft-ért kapható Tourinform irodában, a Somogyi könyvtárban és a Móra Ferenc múzeumban.

TASNÁDI GÁBORNÉ

SZEGED AUER OBJEKTÍVVEL AUER LAJOS (1886–1973) FÉNYKÉPÉSZ MUNKÁSSÁGA (1910–1944)

Az Auer család hagyatékával már 40 éve foglalkozom. Mindig egy-egy lépést haladva előre, gyűjtöttem a pozitív és üvegnegatív anyagokat. A kötetben taglalt Auer család már 219 éve van jelen Szeged városában. Ebből mintegy fél évszázadot tudok megosztani az olvasókkal. A család eredetileg fodrászként jelenik meg Szegeden, majd neves órásmeister és városi tanácsnok folytatja a sort. Én az órás ág folytatását ragadtam meg- a fotográfusi elköteleződést. Nem csupán egy, de két személy is volt a családból, aki fényképezéssel foglalkozott. Igaz Auer Jenő nem sok nyomot hagyott maga után. A markánsan megfogható fotográfus alkotó – Auer Lajos. A családban nem volt egyöntetűen elfogadott az ő tevékenysége. Mindamellett ez a család az óraművesség ellenére már jelentős jövedelemre tett szert 1868 óta a fotográfálásból. Fotóműtermeket építettek és azokat előbb bérbe adták neves szegedi „fényírdásoknak”, majd saját maguk kezdtek benne dolgozni.

A jelen kötet csak szelete Auer Lajos munkásságának. Amint majd a család-történeti részben olvasható lesz, fotográfusi alkotásainak nagyobbik hányada magángyűjtőhöz került. Ám a lányától Auer Matildtól, előbb férjezett Boncz Gézáné, megözvegyülve később Maschánszky Józsefnétől megvásárolt kisebbik rész a Móra Ferenc Múzeumba került. Ezek zöme üvegnegatív. Kisebbik része pozitív képek és családi dokumentumok. Számos azon pozitív képeknek a száma, amelyek a Somogyi Könyvtárból és a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád -Csanád Megyei Levéltára Szegedi Levéltárába kerültek. Időközben Tésikné Knotik Márta (elhunyt 2013-ban) egykori múzeumi kolléganő kutatásainak köszönhetően ugyanezek a pozitív képek, főként a 20. század 20-as, 30-as éveinek nagy városi beruházásairól, intézményünk gyűjteményébe is bekerültek.

Vannak olyan sorozatok, amelyek nem szegediek, mert vidéki megbízatásokat is elvállalt Auer Lajos. Ezek a sorozatok a 20. század első felének hű képét, mondhatnánk kórképét adják. Igen értékesnek tartjuk a különböző lakásbelső felvételeit, a közműbővítések és felújítások, valamint a terek és utcák modern elvek szerinti rendezéseiről készült felvételeket. Ugyanilyen jelentőséggel bírnak a nagy egyetemi, egyházi és városi beruházásokról készült sorozatok. Úttörő számba mennek a Szeged Idegenforgalmi Hivatala által megrendelt képsorozatok a városi prospektusokba.

Így hát a negyvenéves gyűjtő, feldolgozó munka eredménye ez a kötet. Életmód és családtörténet szempontjából a hagyaték anyagai további érdekességeket is tartogatnak, amelyek hosszabb-rövidebb cikkek formájában még közölhetők.

A kötetben található közel 400 darab kép véleményünk szerint egy munkás, alkotó fotográfus életének, ha nem is keresztmetszetét tudja adni, de gerincét bizonyosan.

Kívánom a könyvet forgatóknak, hogy leljék örömeiket a fényképekben és mélyedjenek el Szeged 20. századi képes történetében.

SZEGED VASMŰVESSÉGE II. MŰKOVÁCS-IPARMŰVÉSZEK SZEGEDEN A 19. SZ. MÁSODIK FELÉTŐL 1944-IG

Ki is volt Tipity János?

Tipity János Szeged-Alsóközponton (ma Mórahalom) született 1917. április 27-én.

Apja az olasz fronton szolgált. Anyja egyedül művelte a várostól bérelt apró földjüket. Apja a háborúból hazakerült. Még három húga született. 1924-ben Szőregre költöztek. Gyerekként pásztorkodással kereste kenyerét. Téglagyárban is dolgozott. Egy bika súlyos sérüléseket okozott a testén.

Az igazi közösséget a cserkészletben lelte meg. Majd 1940-42-ben katona volt. Ott volt a bácskai, az erdélyi bevonulásnál és Ukrajnában a fronton.

Rajzkészsége a cserkészotthon falain mutatkozott meg. Karg György a MÁV osztálymérnökség vezetője, akinek apja a Hunyadi János 9. honvéd gyalogezred ezredese és a kerület cserkészparancsnoka, pályamunkásként alkalmazta, amikor megtudta, hogy a tehetséges fiatalember leszerelése után munkanélküli volt. Ezen a munkahelyen látták tehetségét és a déda-szeretfalvi vasútépítéshez műszaki rajzolóként vezényelték. 1944-ben ismét katona. Cegléden fogságba esik. Hazajönni csak 1947-ben tudott.

A fiatalember ezután általános iskoláit fejezte be. 1949-ben 5 elemi iskolai végzettség után 8 általános iskolai osztályt végzett. Ezt követően a Szegedi Tervező Vállalathoz ment dolgozni. Műszaki rajzoló tanfolyam elvégzése után 1953-ban felsőfokú építész szerkesztői beosztást nyert. Számos jutalmat, kitüntető címet kapott.

Amikor csak tehetett, munka után önszorgalomból rajzolta a műemlékeket, régi épületeket és az azokon található vasmunkákat. 1969-ben Csongrádon kezdte a látottakat megörökíteni. 1977 után nyugdíjasként még több időt és erőt szentelt ennek a munkának. 1980-ban a szegedi Somogyi Könyvtárban jelent meg első, ezeket a munkákat közreadó munkája a Szeged vasművészete címmel.

1992-ben Makói rajzai lettek kötetbe foglalva Tóth Ferenc gondozásában. Sok rajza jelent meg megyei és helyi lapokban. Az egész országot bakancsa alá vette. 97 városban és településen – Sopronban, Kőszegen, Szombathelyen, Kecskeméten, Tatabányán, sőt határainkon túl is rajzolt -Nyitrán, Székelyudvarhelyen. Munkáit 1987-ben intézményünk kiállítóhelyén, a Fekete Házban Kővirágok, vasvirágok címmel kiállításon mutatták be. 1987 decemberében az Építésügyi és Városfejlesztési miniszter és a Magyar Televízió elnöke Tipity Jánosnak emlékérmet adományozott az ország történeti emlékeinek megóvásában végzett kimagasló munkájáért. Nem sokkal ezután a szenvedélyéről le kellett mondania, mivel keze és a szeme már nem úgy engedelmeskedett, mint korábban. 1999. július 30-án hunyt el. Sokezer nyi rajza őt halhatatlanná tette Magyarországon.

A Móra Ferenc Múzeum Helytörténeti Gyűjteménye 1300 darab rajzát vásárolta meg az 1980-as évek végén. Így kerülhet sor a vasművesség második kötetének megjelenésére. Van még mintegy 650 rajza Szeged épületeiről és épületdíszeiről. Ezek közreadása már a következő muzeológus generáció feladata.

Hála és köszönet azért, hogy Tipity János megörököltette a nagyobb részben már eltűnt vasmunkákat és épületeket. Mi büszkéek lehetünk, hogy közel 100 darab műlakatos alkotás a mai napig a helyén van és díszé napsugaras városunknak.

Az elmúlt negyven év alatt gyűjtött anyagok szinte minden ismertebb műkovács-iparművészről biztosítanak fényképet. Az egyéni és társas cégek levéltári anyagából viszont csak egy-két műkovács munkásságára vannak bővebb információk. Ez Benkóczy Pál és Kecskeméti Antal esetében jelentett jelentős hozzájárulást a pályáiv megrajzolásához.⁶ Kecskeméti Antal az ipar fellendítése érdekében kifejtett publikációs tevékenysége nyomon követhető a város Törvényhatósági Bizottsága, valamint a Kereskedelmi és Iparkamara tevékenységében is.⁷ E téren Kecskeméti 1913-ban és 1916-ban igen aktív volt.

Ma már összegyűjthetetlen részadatok azonban fennmaradtak Tipity János rajzainak rajzjegyzékében. Ezért a rajzok mellett az egyes rajzi adatolások is jelentős forrásértékkel bírnak. Ugyancsak jelentős eredmény a Tóth Ferenc szerkesztésében megjelent Csongrád megye építészeti emlékei c. kötet,⁸ amelynek épületadatai és Építési Törzskönyv adatai biztos támpontot jelentenek egyes műkovács épületdíszek kormeghatározására és a műkovács -iparművész szerzőségére.

6 MNL-CsML: Egyéni cégek 1872-Benkóczy-138/1923;182/1947; Kecskeméti-1528/1904; 1/1905;

7 Délmagyarország, 1913. május 28.; 1916.május 28.; 1916.junius 4.;

8 Tóth Ferenc (szerk.): Csongrád Megye építészeti emlékei Szeged, 2000. 759.o.

A második kötet már 9 műkovácsról képi ábrázolást is tud közzétenni, 9 műkovácsról viszont csak a megvalósult műalkotások adnak információt és teszik lehetővé, hogy képet alkothassunk művészi készségeiről, tehetségükről.

Ebből eredően most csak 10 műkovácsról szeretnénk megemlékezni az ábécé sorrendjében.

Benedek Antal (1882–1953). Szegedi mester. Városa több bérházának műlakatos munkáit készítette. Műhelyének sárkányos cégére figurális kompozíciós készségét bizonyítja. 1970 -es évek elején még a szegedi múzeum munkatársa a műhelye utcai homlokzatán fényképezte le. Azóta a Móra Ferenc Múzeum helytörténeti gyűjteményében található.

Benkóczy Pál (1854–1927). Szegedi mester volt mintegy négy évtizeden át. Apja a Szegeden befogadott polgárok sorában az 1837/38 évi jegyzékben takácsként és római katolikusként van bejegyezve. 1879. október 25-én kezdi szakmájának gyakorlását, miután az ipartörvénynek megfelelően bizonyította dokumentumokkal a szakmában való felkészültségét. Az Ezredéves Kiállításon bemutatott alkotásait aranyéremmel díjazták. A Szeged város Tanácsának iratai jegyzőkönyveinek mutatókönyvei száz számra tartalmaznak szakmai megbízásokat. Ezek jelentős része számlák benyújtása, ám ezeket az eltelt több mint száz év után selejtezték. 44 éves működés után 1923. december 4-től testvére Benkóczy István (1892–1984) veszi át a cégvezetést és jegyzését. Az első és második vasművesség kötet tőle és öccsétől 6 munkát mutat be. A Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara választásra jogosult iparos tagjainak 1931-es lajstromában Benóczy Pálné van a Madács u. 5. szám alatt regisztrálva lakatosként.

Bille János (1894–1945). Szegedi mester. Az első kötetben egy munkáisaival közös csoportkép maradt fenn róla. Az első kötet és a második összesen 13 munkát mutat be tőle. A Fogadalmi templom kapuinak díszvasalása és sok bérház műlakatos munkája, a Dömötör torony bevilágító vasráczozata fűződik nevéhez. A szegedi Új zsinagóga bejárati kapuját, előtér bevilágítóját és világító kandeláberét is ő készítette. Szegeden kívül tudjuk, hogy 1941-ben Délvidék visszacsatolása után Zombor városának is készített I. világháborús emlékművet.

id. Fejős Ferenc (1866–1944). Szegedi mester. Főleg szecessziós munkái ismertek Szegeden. A sárkányos, kígyófejes motívum a Tisza Hotel lépcsőkorlátján is megjelenik. Sárkányos cégére magas fokú technikai tudásról tanúskodik. 1974-ben a Móra Ferenc Múzeum munkatársa a sárkányos cégérét megvásárolta a családtól. Azóta a Móra Ferenc Múzeum helytörténeti gyűjteményében van. A vállalkozását fia, ifj. Fejős Ferenc vitte tovább már a két háború közötti időben. Az első és második kötet 12 munkát mutat be tőlük.

Fekete Pál (1873–1908). Fiatalon elhunyt szegedi születésű és ugyanott működő mester legkiválóbb alkotása a szegedi Reök –palota művészi kovácsolású lépcsőrácsa. A szülei sírjára készített kerítés és lakatosműhelyének cégére ugyancsak vérbő szecessziós vasmunka. Az Új zsinagóga vaskerítését is ő készítette. Az első és második kötet 12 munkáját mutatja be.

Kecskeméti (Weisz) Antal (1870–1924) Kecskeméti lakatossegéd, majd szegedi mester a századforduló után. Szeged városában több ház díszes lakatosmunkáját készítette, főleg szecessziós stílusban. Kecskeméti (Weisz) Antal lakatossegéd még Kecskeméten belügyminisztériumi engedéllyel nevet változtatott Weiszről Kecskemétire. Engedély száma BM 14755—88. Cégbejegyzését Szegeden az egyéni cégek lajstromában 1903-ban regisztrálják műlakatos és vasszerkezet készítőként a 119. sorszám alatt. A végleges bejegyzést 1905 elején ejtik meg. Itt már vasszerkezeti, épület- és műlakatosként jegyzi be magát. Körülbelül ekkortájt települt át Szegedre. 1911-ben már jegyzett munkája van. 1913-ban a Délmagyarország napilap hasábjain mutatja ki érdeklődését az iparfejlesztés és iparpártolás terén. Ekkor már Kecskeméti Antal törvényhatósági bizottsági tag. Ő teszi szóvá indítvány keretében a szegedi ipar pangását és akcióra hívja föl a közgyűlést. Szükségesnek tartotta, hogy különösen az állami és városi építkezések főbb iparos munkái, mint asztalos, lakatos, bádogos és vízvezeték-szerelő munkák ellenőrzésére külön megbízható iparosokat is kérjenek fel az időközönkénti építkezésekhez, természetesen az ekként felkért iparosok, mint az építő és felülvizsgáló bizottság tagjai szerepeljenek. 1916 májusában már a Kereskedelmi és Iparkamarát bombázza beadványával az iparfejlesztés témájában. Ezzel a helyi Délmagyarországban vitasorozatot indított. 1917 szeptemberében a várost bemutató fényképekkel, reklámokkal illusztrált németországi lap, az Illustrierte Zeitung (Dezda) a műlakatosok közül csak az ő reklámananyagát közölte. Tehát ez is bizonyítja, hogy viszonylag rövid időn belül közismert, aktív iparos polgára lett Szeged városának. Halála 1923 május 6-án de. 11 órakor következett be a szegedi sebészeti klinikán. Két kiskorú lány maradt utána. Az árvaszéki anyagok a hagyaték felmérését elvégezve komoly vagyont vett lajstromba. Lakó ingatlan vagyon 35.774000 K értékben, a gyár épülete és felszerelés, valamint berendezése és raktáráru 14.000.000 K értékben, készpénz és érékpapírok, életbiztosítások ugyancsak jelentős összegben. Az összes örökhatóság értéke 59 millió Korona - ami valorizált Pengőben 28 millió Pengőt jelentett. Úgy gondolom, ez nem egy csekély vagyon. A cég vezetését a 40 éves özvegy veszi át és működteti a II. világháborúig. Az első és második kötet 16 munkáját mutatja be.

Kiss János (18??–?) személyéről tudjuk a legkevesebbet. 1898. augusztusi cégjelzéses számlalevél az bizonyítja, hogy ugyanott volt, a Kossuth Lajos sgt.

25. szám alatt a telephelye, ahol 1903-ban kezd működni Kecskeméti Antal. 1902 után nem találjuk nyomát. Valószínűsíthető, hogy felhagy az iparral ill. elhalálozott. Az első és második kötet 12 munkáját mutatja be.

Kónya György (1863–1941) Szegedi mester. Budapesten Jungfer Gyulánál tanult. Műhelyét a 19. század utolsó évtizedében, 1893-ban alapította a felsővárosi Szent László u.7. szám alatt. Az 1900. évi párizsi világkiállításon vasrácsoskapujával ezüstérmét nyert. Hazai kiállításokon aranyérmekkel és oklevelekkel tüntették ki. Aktív iparosként 1929-30-as évig tevékenykedett, amikor család és gyermek nélkül, aggregény lévén leánytestvére rokonát, Strell Józsefet bízta meg a cég vitelével. Az egyik legtermékenyebb műiparos. Strell József a vasművesség 1980-as első kötetében részletesen emlékezik Kónya György habitusára, egyéniségére, tevékenységére. Az első és második kötet 25 munkáját mutatja be. Munkái ma is láthatók Szeged középületein. Az Újszegedi Kendergyár, a Városi Fürdő, a Városi Múzeum épülete összes vasmunkái az ő tevékenységének gyümölcsei.

Strell József (1901–1986) Az 1920-as évek elején került Kónya György távoli rokona műhelyébe. Kónya György nővérének, Kónya Katalinnak az ágán, az ő 2. házasságából született Kovács Péter és Szűcs Ilona házasságából született Kovács Mária férjeként került a családba. (Itt fejezzük ki köszönetünket Szabó Jánosné dr. Horváth Judit biológusnak, aki Strell Józsefnek unokája, a pótolhatatlan adatokért, amelyeket megőriztek mind a mai napig. Így tudtuk az elhalálozás dátumát is hitelesen megállapítani – 1986. 01. 07.) Ott tanulta a szakmát Kónya György visszavonulásáig. 1929-30 táján veszi át az ipart. Számlalevelein kezdetben úgy jelöli, hogy Kónya György utóda Strell József. 1936-tól már Strell József markáns nagy betűkkel és csak kis apró betűkkel jelenik meg Kónya György neve. Az alapítás évét átvette Kónya Györgytől -1893. Az első és második kötet 10 munkáját mutatja be.

Verebélyi Kornél (1900–1976) személyéről ugyancsak kevés ismeretünk van. A második kötet 1 munkáját mutatja be.

TÓTH ISTVÁN

TAGSÁGUNK

KITÜNTETTJEINK

2024-BEN HONISMERETI MUNKÁÉRT EMLÉKLAP

kitüntetést kapott a Honismereti Szövetségtől
a 2024. évben alapításának 30. évfordulóját ünneplő

OPPIDUM CSONGRÁD ALAPÍTVÁNY ÉS A SZEREMLEI TÁRSASÁG

Egyéb elismerések:

NÓVÉ ANDRÁSNÉ családfakutató
Löw Lipót emléklakettet kapott közösségért végzett áldozatos munkájáért

SÁNTÁNÉ KURUNCZI MÁRIA Kardoskúti 2024-es nyugdíjas
Vers- és Prózaíró pályázat próza kategória különdíjasa

KAROL BIERNACKINAK, Lengyelország szegedi tiszteletbeli konzuljának,
a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár
igazgatójának adományozták a lengyel Nemzeti Emlékezet Bizottsága (IPN)
Lengyel Történelem Nagykövete díjat.

A CSONGRÁD MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET TAGJAI 2024-BEN

1 Ábrahám Vera	29 Felletár Zsolt
2 Ádók István	30 Firtás Zoltán
3 Ádókné Debreceni Ilona	31 Forgó Géza
4 Ádók Péter	32 Georgiádes Ildikó
5 Antal Tamás Dr.	33 Gergelyné Bodó Mária
6 Apjok Vivien	34 Gilicze János
7 Aszalai Magdolna	35 Gilicze Mária
8 Ávéd János Dr.	36 Hankovszky Zsolt Zoltán Dr.
9 Balassa Istvánné	37 Hegedűs Márta
10 Baranyi Katalin	38 Hegedűsné Gera Éva Dr-né
11 Bálint Enikő	39 Huszár Szabolcs
12 Bárkányi Ildikó Dr.	40 Jazimiczky dr. Tanács Erzsébet
13 Beller Edit Katalin	41 Kacziba Ágnes Dr.
14 Berencsiné Dudás Katalin	42 Kasuba Róbert István Dr.
15 Bodó Ferencné	43 Katkó József
16 Bogoly József Ágoston Dr.	44 Katkóné Bagi Éva
17 Csurgó Zsuzsanna	45 Károlyi Attila
18 Csüllögné Balogh Judit	46 Kelemen Gábor
19 Deli Alex	47 Kemény Lajosné
20 Deli Julianna	48 Kerekes Ibolya Ilona
21 Dérné Bozóki Éva Dr-né	49 Kiss Árpádné
22 Dobayné Deák Éva	50 Kocsis Pál
23 Endrész Erzsébet	51 Kocsis Pálné
24 Erdélyi Mónika	52 Kocsis Tamás
25 Erdődi Józsefné	53 Komáromi Csaba
26 Faragóné Szénási Emese	54 Kovács Lajos
27 Fári Irén Dr.	55 Kovácsné dr. Faltin Erzsébet
28 Fejes Imréné	56 Krämmer Erika

57 Kröni Katalin	84 Pintérné Szurovecz Irén
58 Lajkó István	85 Pintér István ifj.
59 Lajkó Istvánné	86 Pongó Zsuzsanna
60 Lantos Imre	87 Pusztainé Kolenák Viktória
61 Lázár Emőke Adrienn	88 Rigóné Szabó Erzsébet
62 Linczer Jánosné	89 Rostáné Hajdú Erzsébet
63 Lőkös Mihály Sándor	90 Sántáné Kurunczi Mária
64 Lőkös Sándorné	91 Schmidt Józsefné Dr-né
65 Marjanucz László Dr.	92 Simon András Dr.
66 Markos Gyöngyi Dr.	93 Sonkoly Ágnes
67 Matuszka Istvánné	94 Szabóné Kiss Éva
68 Molnár Anita	95 Szerdahelyi Péterné Dr-né
69 Molnár Mária	96 Székely Miklósné
70 Molnárné Ferenczy Valéria	97 Szénásiné Bari Gyöngyi
71 Mód László Dr.	98 Széll Gábor Dr.
72 Móra József	99 Szikszai Zsuzsanna
73 Nagy Gábor	100 Szögi Éva
74 Nagy Gyöngyi Dr.	101 Tasnádi Gáborné
75 Némethné dr. Balázs Katalin	102 Tánczos Roland
76 Németh György	103 Temesváriné Szabó Andrea
77 Nóvé Andrásné	104 Tímár Ferenc
78 Ormos Zsuzsanna	105 Tószegi Gyula
79 Ottohál Andrea	106 Tóth István Dr.
80 Ősz Károly Dr.	107 Tóthné Facskó Zsuzsanna Dr-né
81 Pál Lászlóné	108 Veszelinov Dánielné
82 Pálinkó Máté	109 Zeitler Ádám
83 Pintér István	

Tiszteletbeli elnök: Prof. dr. Blazovich Lászkó

Tiszteletbeli tag: Dr. Biernacki Karol

Elnökség

Dr. Marjanucz László elnök
Károlyi Attila elnökhelyettes
Gergelyné Bodó Mária titkár
Georgiades Ildikó
Kemény Lajosné
Lőkös Sándorné
Dr. Fári Irén
Zeitler Ádám

Egyszemélyes szervek:

Prof. dr. Antal Tamás jogi tanácsadó
Szénásiné Bari Gyöngyi gazdasági tanácsadó, gazdasági vezető
Dr. Ősz Károly általános tanácsadó
Némethné dr. Balázs Katalin jegyzőkönyvvezető

Felügyelő Bizottsági tagok:

Endrész Erzsébet elnök
Dr. Szerdahelyi Péterné elnökhelyettes
Kröni Katalin tag

Szeged, 2024.

DR. MARJANUCZ LÁSZLÓ ELNÖK

ÚJ TAGJAINK BEMUTATKOZÁSA

ÁDÓK PÉTER

1990-ben Makón született. A csanádpalotai Dér István Általános Iskola elvégzése után a Makói József Attila Gimnáziumban érettségizett. Az SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar elvégzése után a Nemzeti Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft. Csongrád-Csanád Vármegyei Igazgatósága igazgató-helyettese. Érdeklődési köre a honismeret, történelem, helytörténet, közművelődés, kultúra, irodalom. Fő feladatának az amatőr színjátszás kutatását tartja.

BÁLINT ENIKŐ

1966-ban Aradon született, és jelenleg is ott él. Kémia-fizika szakos tanár előbb Zimándújfalun, jelenleg Kisiratoson. Érdekli a szépirodalom, színház, zene, honismeret.

MÓD LÁSZLÓ

egyetemi adjunktus, SZTE Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék;
néprajzkutató-muzeológus, Koszta József Múzeum, Szentes

1972-ben született Szegeden, ahol általános, középiskolai és felsőfokú tanulmányait végezte. 2010-ben szerzett PhD fokozatot Budapesten az ELTE Történelemtudományi Doktori Iskolájában. 1998 óta a szentesi Koszta József Múzeum munkatársa, ahol számos időszakos és állandó kiállítást rendezett. A Magyar Néprajzi Társaság választmányának tagja, anyagi kultúra szakosztályának titkára. 2015 óta a SIEF (nemzetközi néprajzi társaság) tagja, a Space-lore and Place-lore munkacsoport titkára volt, jelenleg egyik társelnöke. A szentesi Koszta József Múzeum és a szegedi Móra Ferenc Múzeum online folyóiratainak szerkesztőbizottsági tagja.

DR. NAGY GYÖNGYI

1985-ben születtem Hódmezővásárhelyen. Tanulmányaimat Szegeden és Budapesten végeztem. 2022-ben doktoráltam történelemtudományból a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. 2015 és 2020 között a hódmezővásárhelyi

Emlékpont történészeként jelent meg első önálló kötetem: "A zsidó lakosság igen hazafias." A hódmezővásárhelyi zsidóság első világháborús szerepvállalása címen. 2020-tól a Szőnyi Benjámin Református Általános Iskolában tanítok magyart és történelmet. 2011 óta tagja vagyok a Szeremlei Társaságnak. Az 1991-ben alakult helytörténeti társaságot 2017 óta alelnökként, 2022-től elnökként vezetem. Fő kutatási területeim között Vásárhely mindig is első helyen szerepelt. Emellett az első világháború, az 1956-os forradalom és szabadságharc történetével, valamint a magyarországi nőtörténettel foglalkoztam hosszabb ideig. Különböző témákban rendszeresen tartok előadást, 2020 óta szerkesztője vagyok a Szeremlei Évkönyvnek és az ugyancsak Vásárhelyen megjelenő Tornyai Évkönyvnek. Tudományos munkásságom a Magyar Tudományos Művek Tárában nyomon követhető.

ERDŐDI JÓZSEFNÉ

Sz. Keresztúri Tóth Zsuzsanna 1954-ben Szegeden. Szegeden a Hámán Kató Általános Iskolába jártam, Szegeden a Rózsa Ferenc Szakközépiskolában érettségiztem. Jelenleg nyugdíjas vagyok. Életemben két jelentős munkahelyem volt, a Szegedi Nyomda és egy szoftverkészítő cég. Mindkettőben bér, társadalombiztosítás, szja, munkaügyi feladatokat láttam el. Ezekben a szakmákban mindig új törvényeket, rendeleteket kellett tanulni. Nyugdíjasként túra- és kérekpártúra-vezetői tanfolyamot végeztem. Két éve az interneten angolul tanulok. Mindig érdekelt saját városom, megyém, hazám történelme és jövője.

FEJES IMRÉNÉ

Sz. Bodrogi Anna 1956-ban Orosházán született. Hódmezővásárhelyen a Frankel Leó Közgazdasági és Kereskedelmi Szakközépiskolában érettségizett. Hódmezővásárhelyen él, biztosításkötéssel foglalkozik. Honismereti érdeklődése miatt jelentkezett az egyesületünkbe.

NÓVÉ ANDRÁSNÉ

Sz. Venczel Zsuzsa 1950-ben Szegeden született. A Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett. Családfakutatás az érdeklődési területe.

PONGÓ ZSUZSANNA

Kiszombori születésű vagyok (1954. 06. 18.), ott jártam az általános iskolát. A makói József Attila Gimnázium orosz tagozatán végeztem 1972-ben, Marjanucz Lászlóval osztálytársak voltunk (3 fiú a 23 lány ellenében).

Klerikális családi hátt terem miatt „helyhiányra” hivatkozva csak 2 év múlva fértem bele a német-orosz csoportba a Szegedi József Attila Tudományegyetemen. (Addig fizikai munkát végeztem és Németországban voltam gyermekek között kisegítő.)

1979-ben végeztem középiskolai nyelvtanárként. Soproni első évem után az ország akkor egyetlen protestáns középiskolájában, a debreceni Református Kollégium Gimnáziumában taníthattam tovább több mint 10 évig. Itt 3 éven át teológiai tanulmányokat is folytattam, amit később hitoktatóként hasznosíthattam.

Szakdolgozatomat Kiszombor reformátussága életéről írtam, aminek anyaga később a község újabb kori történetének feldolgozása során tanulmányokban is megjelent.

Egyéves németországi ösztöndíj után a szegedi Juhász Gyula Főiskola német tanszékén folytattam a nyelvoktatást házasságkötésünkig. Két gyermekünk születése után Kecskemétre kerültünk, miközben elvégeztem az angol szakot is.

Mintegy 25 éve már (a család s az unokák mellett) úgy is foglalkozom az ifjúsággal, hogy – lokálpártiótaként – nyaranta rendszeresen szervezek Kiszombor és környéke fiataljainak angol tábort. Maradék időmet aktív zenéléssel töltöm, 10 éves koromtól kihagyás nélkül kórustag vagyok. Hobbim a növénygondozás és az utazás, gyakran voltam idegenvezető is, amikor szükség volt rá.

Örülök, ha sűrű elfoglaltságom mellett hasznos tagja lehetek a CSMHE- nek.

SZÖGI ÉVA

1950-ben Szegeden született. A szegedi Rókusi Általános Iskola elvégzése után a Széchenyi István Gimnáziumban érettségizett. Az OTP Csongrád Megyei Igazgatóságán dolgozott. Hazán történelme, a néphagyomány, honismeret érdekli.

TÁNCZOS ROLAND

1973-ban Szegeden született. A csongrádi Batsányi János Gimnáziumban érettségizett, a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett diplomát. A Magyar Nemzeti Levéltár CsCsVL Szentesi Levéltár levéltárosa.

TEMESVÁRINÉ SZABÓ ANDREA

1961-ben szegeden született. Szegeden, a Tömörkény István Gimnáziumban érettségizett, majd a Bajai Tanítóképzőben szerzett diplomát. Szegeden, a Rókusvárosi II. sz. Általános Iskolában tanított. Főleg Alsóváros helytörténete, vendéglátóhelyei a kutatási területe.

KÖTETÜNK SZERZŐI

Blazovich László
Bogoly József Ágoston
Bodó Ferenc
Dérné Bozóki Éva
Felszegi Imre
Gergelyné Bodó Mária
Imre Józsefné Veszeka Valéria
Juhász Nándor
Károlyi Attila
Komáromi Csaba
Kovács Réka

Marjanucz László
Mód László
Némethné Balázs Katalin
Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna
Rostáné Hajdú Erzsébet
Simon András
Szabó Annamária
Tasnádi Gáborné
Tóth István
Tóthné Facskó Zsuzsanna

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó – <i>Marjanucz László</i>	5
TANULMÁNYOK	7
Emlékköavetés Komlós-(Kis-)fecsκέςen – <i>Blazovich László</i>	7
Zákányszéki tanyánk – <i>Bodó Ferenc</i>	10
Az 1848-as szabadságharc egyik szerepvivője: Ormós Zsigmond – <i>Bogoly József Ágoston</i>	24
A hűség városától a napfény városáig – <i>Komáromi Csaba</i>	32
A maroslelei püspöki uradalom kialakulása és gazdálkodása – <i>Dr. Marjanucz László</i>	38
Néprajz a szegedi egyetemen egy évszázad tükrében. Mozaikok az oktatás és kutatás történetéből és jelenéből – <i>Simon András</i>	45
EGYESÜLETÜNK ÉLETE.....	54
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület programjai 2024-ben	54
Közyűlésünk, alapító tagjaink beszélgetése – <i>Lejegyezte: Némethné dr. Balázs Katalin</i>	56
Legendás szűlőföld – <i>Károlyi Attila</i>	62
Szamosújvár, Martinuzzi vára és az örmények városa – <i>Felszegi Imre</i>	67
Szűlőfalum szép határa – <i>Juhász Nándor</i>	70
Mezőségi téka – <i>Szabó Annamária</i>	73
Kéz a kézben, avagy hogyan vonjuk be diákjainkat a helyi kultúrába közmművelődési és társadalmi intézmények segítségével? – <i>Dr. Tóthné Facskó Zsuzsánna – Dr. Dérné Bozóki Éva</i>	79

Az épített környezet és a helyi hagyományok értékévé válásának lehetőségei helytörténeti körű kirándulásokon – <i>Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna</i>	82
Csongrád-Csanád vármegye és Szeged város településszervező földrajzi adottsága a víz – <i>Gergelyné Bodó Mária – Kovács Réka</i>	86
Filmklub meghívója	89
A honismeret napja meghívója	90
Néprajzi kulturális örökség specializáció a szegedi néprajzi tanszéken – <i>Dr. Mód László</i>	90
A honismeret napja – Budapest	94
Csongrádi verseny meghívója	95
13. Honismereti versenyünket rendeztük – <i>Rostáné Hajdú Erzsébet</i>	98
A magyar nyelv hete meghívója	98
Koszorúzás Dér Endre halálának 20. évfordulóján – <i>Dr. Dérné Bozóki Éva</i>	100
Szeged, Bánság, Délvidék, 1849 ... 2024 – <i>Károlyi Attila</i>	104
Oppidum Csongrád meghívója	114
Hódmezővásárhelyi levéltári nap meghívója	115
LI. Országos Honismereti Akadémia – Esztergom meghívója	116
XXVIII. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia meghívója	118
Beszámoló a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület megyejáró útjáról – <i>Gergelyné Bodó Mária</i>	121
Balástya elfeledett értékei, Szotyak kúttya, vagy Háromszájú kút – <i>Imre Józsefné Veszélka Valéria</i>	125
Ávéd János videós kalandozásai a néprajzban, meghívó	129
Csongrádi levéltári nap meghívója	130
VIII. Országos Hon- és Népismereti Konferencia meghívója	131

A magyar nyelv ünnepe Szegeden – <i>Némethné Balázs Katalin</i>	134
Évkönyvbemutató meghívója	136
Csongrád-Csanád Vármegye 2024. évi Civil Szervezete díj átvétele	139

KÖNYVISMERTETŐK 140

Bogoly József Ágoston: <i>Ars memoriae</i> – <i>Bogoly József Ágoston</i>	140
Bogoly József Ágoston: A stíluskommunikáció értéklánca – <i>Miklós Péter</i> . . .	141
Bogoly József Ágoston: Kontextus és Kommentár – <i>Bogoly József Ágoston</i> . .	142
“Filléres emlékeink” – <i>Némethné Balázs Katalin</i>	144
Szebb lettél, mint voltál, nagy SZEGED – <i>Tasnádi Gáborné</i>	146
Szeged Auer objektívvel – <i>Tóth István</i>	148
Szeged vasművészete II. – <i>Tóth István</i>	149

TAGSÁGUNK 154

Kitüntetettjeink	154
A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagjai 2024-ben	155
Új tagjaink bemutatkozása	158
Kötetünk szerzői	165

Az Olvasó a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület 2024-ben végzett tevékenységét összefoglaló Évkönyvet tartja a kezében. Évkönyvünk változatos témájú írásokat kínál az Olvasónak.

Dr. Marjanucz László

